

Politikai
röpiratok.

189.

189

1738

AZ IPAR FONTOSSÁGA MAGYARORSZÁGON,

HÁTRAMARADÁSÁNAK OKAI
ÉS
ELŐMOZDÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI.

Pályakérdés: „Micsoda okok követelik, hogy Magyarországon mindennek előtt a magyar iparczikkek pártoltasának? Mik az okai annak, hogy a magyar iparczikkek nehezen képesek a külföldiekkel versenyezni, és mik volnának a versenyképesség emelésének eszközei?”

*Jelige: „Nagy termelés és munkafelosztás,
ez legyen a jelszó!”*

A hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület által 200 forint díjjal jutalmazott pályamű.

Irta

GALGÓCZY KÁROLY,

ú. ügyvéd, okleveles gazda s a m. tudományos Akadémia levelező tagja.

Kiadja

a hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület.

6.

BUDAPEST. 1880

NYOMATOTT KOCSI SÁNDORNÁL

Muzeum-közl. 10. sz.

467279252

MAGYARORSZÁG
BUDAPEST

ÉPÍTÉSEK ÉS KÉPESÍTÉS

Dr. BALLAGI GÉZA

Magyarország

1900

ELŐSZÓ.

A „Hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület“ feladatai közé számítván, hogy azon czélt, a melyre egyesült, az irodalom útján is tőle telhetőleg előmozdítsa és támogassa, az 1878. június 24-ikén tartott közgyűléséből a következő pályakérdést tűzte ki:

„Micsoda okok követelik, hogy Magyarországon mindenek előtt a magyar iparczikkék pártoltassanak? Mik az okai annak, hogy a magyar iparczikkék nehezen képesek a külföldiekkel versenyezni, és mik volnának a versenyképesség emelésének eszközei?“

Pályajutalom 200 frt, — a beadási határidő 1879. június 30-dika volt.

Erre a kitűzött határidőig, a pályázati szabályoknak megfelelőleg, öt pályamű érkezett be, egy a 3-ik számú, szabálytalan beadása miatt, nem lévén pályázatra bocsátható. Ezek megbirálására az 1879. július 4-diki választmányi gyűlésből: Dr. Schnierer Gyula, földm. ipar s keresk. ministeriumi osztálytanácsos, dr. Szabóky Adolf iparegyesületi alelnök és főreáltanodai tanár, Mudrony Soma, az Országos magyar iparegyesület igazgatója, Steinacker Ödön, a budapesti keresk. s iparkamara jegyzője és Hanthó Lajos, a hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület jegyzője, urakból álló bizottság kéretett fel.

A birálati eljárás befejeztetvén, arról a bizottság, a Hazai ipart pártoló és terjesztő egyletnek 1880. január 15-diki választmányi gyűlésén a következő jelentést tette:

„A tekintetes választmánynak 1879. július 4-diki gyűléséből a beérkezett öt pályamű megbírálására levén kiküldve, ezen eljárásunkról az e tárgyban Tarnóczy Gusztáv ur elnöklete alatt 1880. január 6-dikán tartott bizottsági gyűlésünkben létre jött megállapodásunk folytán, jelentésünket a következőkben tesszük:

„Midenek előtt tudatjuk, hogy elnök Tarnóczy Gusztáv jelentése szerint, Hanthó Lajos egyesületünk eddigi jegyzője, a ki a július 4-diki választmányi gyűlés megbízásából egyszersmind bíráló tagtársunk is volt, a vallás és közoktatási ministerium által tanárnak neveztetvén ki Aradra, állásáról leköszönt és Budapestről még augusztus hóban eltávozván, addig csak a 2, 5 és 6-dik számú pályamunkákat olvasta el: de véleményt azokról sem adott be; — továbbá Steinacker Ödön ur, január 6-diki gyűlésünkön személyesen megjelenvén, kijelentette, hogy ő szintén csak az első számú pályamunkát olvasta el egészen, a 4, 5 és 6-dikat pedig csak részben és felületesen tekintette meg, s most is nagy elfoglaltatása miatt, magát a további eljárástól felmentetni kérte.

„E szerint a birálati eljárást teljes mértékben csak hárman teljesítettük. De e számban is a bizottság többségét képezvén, kötelességünknek éreztük az ügyelődntést minden további időhaladék nélkül eszközölni, annyival inkább, mert már is nagyon soká késett ez és méltán sürgetőleg várja a nagy közönség.

„Eljárásunk eredményét illetőleg, alolirottak körülményes megvitatás és részletes indokolás után, mindhárman egyhangulag a 4-dik számú pályamunkát, a melynek jellegéje „Nagy termelés és munkafelosztás, ez legyen a jelszó,“ ajánljuk kitüntetésre és megjutalmazásra. Ennek kidolgozása általában nagy gondot és szorgalmat tanúsít. Nemcsak az öt közt legjobb; hanem egészben kitünő, rövid és velős munka. Jó magjarsággal van írva; könnyen érthető népszerű és meggyőző. Különösen

alkalmas arra, hogy a fogyasztó nagy közönségre és magjára az iparos osztályra hasson s e szempontból mint buzdító irat is figyelmet érdemel. Kiválólag kézzel fogható indokokkal és jól összeállított statisztikai adatokkal felel azon kérdésre, hogy miért kell Magyarországon mindennek felett a hazai iparcikkeket pártolni. Igen helyesen és körülményesen szól az Iparpártoló egyletről. Szépen kifejti a nagy ipar szükségét. Jól hangsúlyozza a vállalkozási szellem lényegét, taláiban kiemelve különösen, hogy bárki fekteti pénzét az iparba, az annak tökéje olesódását, ereje emelkedését és fejlődését eszközli s az üzlet szellem ott is kincseket talál, a hol a készítési szakértelem már keresni valót sem hagyott. Helyesen és kimerítőleg tárgyalja a kiállítások ügyét. És habár egyre-másra nézve fordulhatnának is elő véleményeltérési észrevételek: de megrónni, vagy hibáztatni való tétel, olyan nevezetesen, a mely egyesületünk részéről szólt igényelne, az egészben nincs. Leggyengébbnek tűnik fel mégis az iparos szakoktatásról szóló rész, azon okon, mert itt nincs eléggé kiemelve azon hátrány, hogy az iparosok tanonczaiknak e czélra elég időt engedni nem akarnak; — az után a nagy ipar fontossága látszik nagyon a kis ipar fölé emelve; mely két észrevételre szerző minden esetre figyelmeztetendő volna.“

„Másodikul figyelmet érdemlőnek íteltetett az 5-dik számú pályamű, melynek jeliséje: „A magyar iparos műhelye, Magyarország politikai önállóságának révbástyája“. Ez különösen élénk irmodora által gerjeszt figyelmet, és szintén alapos indokolásokat tartalmaz: de több oly állítást és tulzást is foglal, a melyet az Iparpártoló és terjesztő egylet valóban nem oszthat. Minthogy azonban erről tárgyalás közben az derült ki, hogy az aradi I. általános ipartársulat által időközben e czim alatt „A magyar ipar és az iparpártolás feladata,“ Edvi Illés Lászlótól kiadott s közkezen forgó művel ugyanazonos, annál fogva ez iránt a további bírálati észrevételek mellőztettek.

„Az 1, 2 és 6-dik számú pályaműveket egyező véleménynyel olyanoknak íteltük, a melyek a 4 és 5-dik számúak mellett figyelembe nem jöhetnek.

„Ennek folytán ismételjük, hogy a jutalmazásra és kiadásra egyhangulag a 4-dik számú pályaművet íteltük első sorban méltónak és a

tisztelt választmánynak a fenebbi figyelmeztetés mellett, ezt ajánljuk. Budapest 1880. jan. 6-dikán. Tarnóczy Gusztáv alelnök, Schnierer Gyula, Dr. Szabóky Adolf, Mudrony Soma.

E jelentésre vonatkozólag a nevezett gyűlés jegyzőkönyvi kivonata következőleg szól:

„Olvastatik a pályamunkákat bíráló bizottság 1880 január 6-kán kelt s ide /. alatt csatolt jelentése, melyből kiderülvén, hogy a pályamunkákat csak Mudrony Soma, Dr. Szabóky Adolf, és Dr. Schnierer Gyula bíráló tagok olvasták el egészen, Hanthó Lajos csak hármát olvasott el, de Budapestről távozván, jelentést azokról sem adott, Steinacker Ödön pedig az 1880. január 6-diki bizottsági gyűlésen jelentette ki, hogy nagy elfoglaltatása miatt szintén csak felülegesen tekinthette be a kezén forgott pályaműveket; ennek folytán kérdésbe tetetik, hogy elégséges-e a három bíráló véleménye, vagy pedig a pályaművek még Gelléry Mórnak is kiadassanak, a ki pótbírálnak volt kinevezve. Erre megjegyeztetvén, hogy Gelléry Mór tulajdonkép azon esetre volt pótbírálnak felkérve, ha Mudrony Soma ur, a ki a kinevező gyűlésen jelen nem volt, a bírálatra nem vállalkoznék, miután maga Gelléry Mór is oda nyilatkozott, hogy semmi pótbírálatot nem kíván, sőt a három bíráló egyező véleményében ő is teljesen megnyugszik; ennek folytán határozott: A választmány elfogadja a bíráló bizottság egyhangú véleményét, melynél fogva az előterjesztésben kifejtve levő indokolással, a pályadíj a 4-dik számú pályaműnek, a melynek jellegéje: „Nagy termelés és munkafelosztás, ez legyen a jelszó,“ mint az öt közt legjobbnak ítéltetett oda. Ezután a pályakérdést kitűző hirdetmény szövegének felolvasásából és a jeligés levelkék megvizsgálásából, mindennek rendben létéről meggyőződés szerzetvén, a 4 dik számú pályamű jeligés levelkéje felbontatott, melyből annak írójául Galgóczy Károly neve tűnt ki.

„Tagtársilag üdvözöltetvén a jutalmazott, vonatkozással a pályakérdést kitűző hirdetmény azon pontjára, mely szerint a

nyertes pályamű az író tulajdona marad, s jogositott azt saját rováására kiadni, kijelenti szerző, hogy miután munkájával ő egyedül az iparemelés céljának óhajtott szolgálni, tehát művét egészen az egyesület szabad rendelkezésére engedi át, értvén a németre fordítás jogát is; sőt épen az általa is melegen pártolt cél érdekében, bele nyugszik abba is, hogy a pályamű szövege meghagyatván úgy, a mint van, ahoz akár észrevételek, akár kiegészítés és függelék alakjában mindazon pótlékok csatoltassanak, a melyeket az egyesület czélszerűeknek lát s e szempontból az ellen sem tesz kifogást, hogy e tekintetben illető tagok véleményezése utólag is bekívántassék.

„Elfogadtatván szerző ajánlata, a pályamű magyar és német kiadása ügyének intézésére Dr. Szabóky Adolf, Gömöri Szontagh Pál és szerzőből álló bizottság oly utasítással küldetik ki, hogy a czélszerűnek mutatkozó észrevételekről és pótlékokról is gondoskodván, a nyomtatandó példányok számát úgy szabja meg, hogy minden egyesületi tagnak egy ingyen példány legyen adható, s azon kívül a remélhető terjesztésre is maradjon.“

Midőn ekkép a Hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület a jutalmazott pályaművet közre bocsátja, czélszerűnek tartottam ennek létrejövetelét történelmi hűséggel elmondani, azon megjegyzéssel, hogy az alájegyzések ezen intézkedés folytán kerülnek a szöveg alá, és azon óhajtással kísérvén azt, hogy vajha ennek iparunk versenyképességének emelése tekintetében oly eredményes hatása lenne, mint a milyenre a kiadó egyesület és szerző buzgóan törekeshetnek.

Budapesten 1880. február 15-én.

Tarnóczy Gusztáv,

a hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület alelnöke.

„Nagy termelés és munkafelosztás,
ez legyen a jelszó!”

Az ipar fontossága Magyarországon, hátramaradásának okai, és előmozdításának eszközei.

BEVEZETÉS.

E szerény mű feladata: megismertetni Magyarországon az ipar fontosságát, — hátramaradásának okait, — és előmozdításának eszközeit.

Nem keritek a dolognak nagy feneket. Igyekszem röviden és népszerűleg szólani; — mert azt tartom, hogy úgy lesz leg-sikeresebb hatása beszédemnek, ha a nagy közönségnek szólok: annak pedig nincs ideje és türelme nagyon körülményesen fejtegető hosszú beszédet hallgatni.

Munkám, a felfogott kérdések szerint három szakaszra oszlik.

I. SZAKASZ.

Az ipar fontossága Magyarországon.

1. §. Micsoda okok követelik, hogy Magyarországon mindenk felett a hazai iparcikkek pártoltassanak?

Igen rövid és egyszerű e kérdésre a felelet, t. i. legelső ok az, hogy: megkíméljük országunknak azon pénzt, a melyet lakosai keserves fáradsággal és verejtékkal keresnek, és lehetőleg gátat vessünk a folyvást sülyedő elszegényedésnek. Ebből folyik

a többi, sok igen fontos ok, a melyek összevete együttesen azzal fejezhető ki: hogy országunk vagyonságának, szellemi s anyagi előhaladásának legbiztosabb alapja megvetessék és gyarapíttassék, a mely mindenek felett a kifejlett beliparban található fel.

Feneketlen verembe hányjuk pénzünket, ha a hazai ipar felett, a külföldit pártoljuk, és annak termékeit fogyasztjuk. A hazai ipar kifejlése nélkül pedig szellemi és anyagi előhaladásunknak, illetőleg országunk igazi jóllétre fejlődhetésének biztos alapja nincs.

Az első tételt igen könnyű bizonyítani; mert a legegyszerűbb ember is megérti azt, hogy ha mindig csak, — vagy tulnyomólag külföldi iparcikkeket fogyasztunk: akkor mindig kifolyik azokért az országból a pénz, — valamint azt is, hogy ha nem pártoljuk a hazai ipart, és nem fogyasztjuk, nem vásároljuk annak készítményeit: akkor az nem fejlődhetik és fel nem virágozhatnak soha.

Mennyi vesztesége van országunknak éven át most is a miatt, hogy a hazai iparcikkek helyett tulnyomólag a külföldieket fogyasztjuk, az a forgalmi statisztikai adatokból derül ki. Ezekről az országos statisztikai hivatalnak az 1870-től 1874-ig terjedő öt évi kimutatásából a következőket iktatom ide:

(Lásd a táblázatot a következő 11-dik lapon.)

a) Behozatal.

Tárgy megnevezése	Osztrák érték forintokban				
	1874	1873	1872	1871	1870
Czukur	11,159,880	14,434,588	15,989,521	15,147,233	12,061,764
Kidolgozott vas és aczél	1,600,364	1,521,007	1,756,200	3,145,697	2,063,282
Vászon és lenárúk	15,281,720	10,567,615	14,150,515	18,562,680	16,451,988
Pamut árúk	10,181,615	3,725,190	8,164,490	11,355,965	5,495,256
Gyapju árúk	21,398,700	36,754,645	23,940,270	23,013,480	15,014,645
Selyem árúk	3,323,492	12,145,906	4,544,300		
Knlöféle kézi mű, öltöny, pipere	71,361,125	63,054,300	66,412,700	65,915,700	47,821,841
Minden szőtt, kötött áru a déli pályán	18,850,000	17,425,000	17,839,750	18,292,250	16,176,750
Papir és papirárúk	3,874,980	3,784,152	4,433,270	4,466,570	4,391,481
Bőr és bőráruk	16,503,774	15,444,460	24,807,940	24,213,590	20,421,734
Üveg, porcellán, cserép árúk	8,040,588	7,155,179	7,551,527	7,395,454	4,983,927
Butor s asztalos mű	5,406,609	5,597,853	5,456,130	5,127,100	10,536,930
Vasut felszerelési tárgyak	1,148,568	2,892,075	9,044,377	17,228,948	18,625,249
Vas és aczélárúk	19,837,844	26,503,728	28,941,280	31,086,260	25,025,875
Egyéb fémárúk	2,627,585	3,376,780	3,849,265	2,447,160	1,716,859
Közuti járművek	62,199	116,000	106,600	196,100	123,395
Vasuti járművek	2,759,225	4,290,895	6,177,290	6,873,335	6,001,730
Gépek és géprészek	5,520,637	6,594,350	7,621,200	7,763,140	5,328,520
Apró árúk s nürnbergi czikkek	69,795,450	65,168,276	79,267,660	74,291,208	24,497,430
Gyertya és szappan	3,152,508	3,309,794	3,229,801	3,443,474	2,380,572
Összeg	291,886,863	303,861,793	333,284,086	339,965,314	239,119,228

b) Kivitel.

Tárgy megnevezése	Osztrák érték forintokban				
	1874	1873	1872	1871	1870
Czukor	4,831,654	6,967,716	5,841,631	9,053,493	8,952,365
Kidolgozott vas és aczél	2,510,043	1,787,794	2,289,155	1,551,551	1,652,089
Vászon és lenárúk	1,773,018	1,521,756	2,099,840	2,165,316	3,876,597
Gyapju árúk	3,547,964	4,650,716	4,259,004	7,817,768	5,730,948
Pamut árúk	2,489,625	2,377,865	3,659,459	2,333,150	6,636,146
Selyem és selyemárúk	234,520	683,440	818,300	1,325,720	—
Kézmű árúk, öltöny, pipere	9,234,204	8,175,995	11,857,622	8,087,960	24,240,679
Papír és papíráruk	1,158,068	1,385,795	1,755,963	2,068,593	2,227,251
Bőr- és szűcsárúk	5,143,153	3,895,938	6,659,004	7,576,026	7,722,290
Üveg, porcellán, cserépárú	1,245,592	1,314,017	1,422,588	947,974	1,844,756
Fa árúk	1,765,179	1,004,529	2,715,614	1,695,006	1,172,446
Butor	1,696,420	4,172,090	2,696,660	2,350,220	6,113,079
Vasúti felszerelés	2,187,784	—	—	—	—
Vas és aczélárúk	3,957,930	8,266,457	9,181,179	5,787,458	8,041,058
Egyéb fémárúk	511,660	704,395	1,111,935	584,580	2,079,210
Közüti járművek	364,200	210,230	182,100	236,900	920,200
Vasúti közlek. eszközök	2,729,250	2,970,485	1,772,035	1,198,015	3,063,830
Gépek és géprészek	648,035	874,615	1,447,745	660,355	1,575,685
Apró árúk	4,534,610	4,507,570	4,551,550	4,939,480	6,140,572
Gyertya, szappan	520,822	336,798	380,174	335,636	677,883
Összeg	51,083,731	55,808,201	64,701,558	60,715,201	92,667,084

E szerint összesen :

	Behozatal	Kivitel
1874-ben	291,886,863 :frt	— 51,083,731 frt
1873 „	303,861,793 „	-- 55,808,201 „
1872 „	333,284,086 „	— 64,701,558 „
1871 „	339,965,344 „	— 60,715,201 „
1870 „	239,119,228 „	— 92,667,084 „
főösszeg	1508,117,314 frt	— 324,975,775 frt
le kivitel	324,975,775 frt	

marad 1183,141,539 frt veszteség; vagyis ennyivel több pénz maradt volna ben az országban, ha a külföldi helyett, belföldi iparcikket fogyasztottunk volna. És ha nem is lehetséges, hogy kizárólag csupán honi iparcikket fogyasszunk, ha sokban rá is szorulunk külföldre, de a hazai iparnak nagyobb pártolása által e roppant összegből valóban sokat meglehetne szegény hazánk részére takarítani.

A másik tételnek, t. i. annak bizonyítása, hogy országunk szellemi és anyagi előhaladásának legbiztosabb alapja a belipar fejlesztése, már körülményesebb tárgyalást igényel; mert itt megoszlanak a vélemények. Sokan nem a belipart tartják legbiztosabb alapnak; hanem a földmivelést, mások ismét a külkereskedést.

Különösen Magyarországot illetőleg nagyon elterjedt vélemény, hogy ez tulnyomólag földmivelő ország; annál fogva előhaladásának alapját első sorban a mezőgazdaság és földmivelés különböző ágainak emelésében s a nyers termelés szaporításában kell keresni. Ez okból a belipar fejlesztésével nem is gondolnak. Sőt azt állítják, hogy Magyarországnak iparra hivatottsága sincs; hanem főkép a mezőgazdaságon nyugvó jóllétünk emelésére, mindenek felett minél több nyers termék kivitelére s ez okból kiviteli külkereskedésünk erősítésére kell törekednünk. Ez pedig az által mozdítatik elő leghathatósabban, ha nyers termékeinkért cserébe iparcikket hozunk be.

Nem tagadom, sőt elismerem, hogy Magyarország a mezőgazdaság különböző ágaira nagy hivatottsággal bír, s ez idő szerint itt főfoglalkozás és főjövedelmi forrás csakugyan a földmivelés; de hogy lehető felvirágzásának alapját ez is legbiztosabban a beliparban találja fel, és a beliparnak a kiviteli külke-

reskedés felett is határozottan elsőbbsége van, azt a következőkben bizonyítom be.

A mezei gazda akár állati, akár növényi termékét két okból termeli és szaporítja; először azért, hogy házi szükségére maga használja fel; másodsor hogy mások használatára eladja. A mit se maga felhasználni, se mások használatára elértékesíteni nem tud, arra hasztalanul vesztegetné a termelési költséget és fáradságot. De a költség is szabályozza a termelést. Saját házi szükségén kívül, okszerűen csak annyit adhat ki a termelésre, mint a mennyit termékéért másoktól visszakaphat. Ha olcsóbbért kénytelen adni termékét, mint a mennyibe neki annak termelése került, akkor veszít: folytonos veszítés folytán pedig előmenetele nem lehet, sőt előbb-utóbb tönkre megy. Tehát a mezőgazdaságra nézve a kiviteli kereskedésnek és a külföldi piacnak is csak akkor van, és csak annyiban van értéke, ha és a mennyiben termékeinket ott a termelési s szállítási költségeknek megfelelő áron biztosan el tudjuk adni.

Hogy Magyarország mennyi mezőgazdasági terméket sokott éven át külföldre eladni, arról ismét az országos statisztikai hivatal következő összeállítása nyújt tájékozást:

(Lásd a táblázatot, a következő 15-dik lapon)

Az 1870-től 1874-ig terjedő 5 év alatt országunkból :

Tárgy megnevezése	Oszták értékű forintokban				
	1874	1873	1872	1871	1870
a) Kivitetett Magyarországból :					
Buza	25,298,834	21,442,860	26,978,600	49,382,207	42,292,060
Rozs és kétszeres	4,846,131	3,436,517	5,795,033	7,116,323	7,553,228
Árpa	11,484,047	11,951,110	9,241,669	11,833,181	7,928,774
Zab	8,354,633	10,465,222	8,934,363	7,497,400	8,388,772
Kukoricza	3,996,390	3,448,075	2,566,713	6,133,511	5,779,819
Hüvelyesek	1,543,477	803,151	1,615,048	2,770,698	2,122,974
Repce és olajmagvak	775,859	18,002,116	1,687,618	5,920,221	5,788,632
Veteménymagvak	840,588	381,263	817,710	1,947,379	1,912,730
Liszt s egyéb malomtermény	24,082,827	18,142,110	26,310,673	46,454,054	34,570,598
Szarvasmarha	9,845,153	11,132,324	10,256,898	7,144,910	3,468,260
Sertés	30,813,891	39,660,074	39,438,367	40,485,536	36,058,172
Készítetlen bőrök, prémek	7,639,021	9,140,235	8,765,070	7,247,670	5,161,977
Tollu, szőr	4,245,916	4,147,440	4,162,695	2,926,795	2,581,601
Tej, sajt, tojás, szalonna stb.	3,173,524	2,447,421	2,181,034	3,056,009	2,924,399
Bor	14,046,724	15,003,019	16,231,851	9,683,795	9,373,635
Gyapju	31,528,564	27,502,677	28,640,076	30,656,860	25,545,504
Len, kender	1,049,820	1,332,990	2,072,229	1,713,701	1,628,555
Dohány	12,179,712	4,195,698	4,533,480	4,854,450	3,133,083
Dohány gyártmány	—	7,941,520	6,125,360	3,786,000	3,605,920
Összeg	195,745,111	210,575,822	206,354,487	250,610,700	209,813,693

	1874	1873	1872	1871	1870
b) Behozatott Magyarországba :					
Buza	12,292,904	4,358,368	}	2,426,218	940,520
Rozs és kétszeres	1,004,805	1,494,295			
Árpa	1,654,586	993,145	}	2,426,218	940,520
Zab	494,427	608,144			
Kukoricza	5,178,418	4,359,017	}	2,426,218	940,520
Hüvelyesek	239,824	223,114			
Olajos és veteménymagvak	414,135	429,618	534,363	706,985	799,397
Liszt s egyéb malomtermény	5,891,063	4,993,556	2,596,369	1,413,030	1,680,265
Szarvasmarha	5,417,620	7,719,400	9,598,740	6,068,000	4,014,310
Sertés	11,174,218	11,559,332	19,791,373	13,769,846	13,501,731
Készítetlen bőrök, prémek	11,951,813	10,635,117	16,585,534	20,129,556	16,011,424
Tollu, szőr	556,924	205,608	377,282	519,314	594,784
Tej, sajt, tojás, hus stb.	6,297,009	3,565,996	3,273,635	2,462,749	732,692
Bor	1,164,870	2,064,651	2,532,200	1,568,030	457,020
Gyapju	293,717	1,188,500	2,068,570	931,500	402,776
Len, kender	993,135	379,635	554,870	228,120	543,161
Dohány	—	—	2,226,600	2,136,560	1,634,944
Dohánygyártmány	23,879,816	26,377,352	11,962,940	13,248,820	15,495,320
Összeg	88,809,284	81,154,848	85,336,559	65,608,728	56,808,344

E szerint 5 év alatt

	Kivittünk	Behoztunk
1874-ben	195,745,111 frt	— 88,809,284 frt
1873 „	210,575,822 „	— 81,154,848 „
1872 „	206,354,487 „	— 85,336,559 „
1871 „	250,610,700 „	— 65,608,728 „
1870 „	209,813,693 „	— 56,808,344 „
összeg	1073,099,813 frt	— 377,717,763 frt
Levonva	377,717,763 frt	behozatalt
marad	695,382,050 frt	tényleges kivitelkép.

Az tehát a kérdés, hogy országunk szellemi és anyagi fejlődésére svagyononosodására nézve, helyes és biztos alape az a viszony, a mely szerint öt éven át 1183 millió forintot fizettünk ki külföldnek iparczikkékért, míg onnan ugyanazon idő alatt mezőgazdasági termékeinkért csak 695 millió forintot vettünk be? —

Hogy ez nem helyes és nem biztos alap, kiderül onnan, mert ha az iparczikkékért külföldre kiadott értékből a terménykivitelünkért bekapott összes értéket levonjuk, még akkor is 488 millió forinttal több kiadás marad a terhünkre. — És hogy minden esetre még magának a földmivelés fölvirágozhatásának is biztosabb alapja volna a belipar, egyenesen mutatja az, hogy ha semmi terméket ki nem vittünk volna is külföldre: de minden iparszükségletünket belföldről teljesítettük volna, akkor a belipar nemcsak ugyanazon áron megtudta volna fizetni a földtermékek árát, hanem még azon felül 488 millió forintunk megmaradt volna.

Egyébiránt a beliparnak jótékony hatása a mezőgazdaságra nézve a kiviteli külkereskedés felett különösen a következőkben nyilvánul:

1. Minél meszebbre kell szállítani mezei termékeinket, vagy azoknak csak egy részét is eladhatás végett, a termelő piaczon annál jobban lenyomja az az árat. Ezt egy részben a szállítási költség okozza, a melyet a szállító kereskedő az érte adható árból levon; más részben pedig a verseny, minthogy minél távolabb van a fogyasztó piac, annál több hasonló terméket előál-

litó ország versenyével kell megküzdenünk. Természetes tehát, hogy ha a belipar a belföldi piacon fogyasztja mezőgazdasági termékeinket, a messzeszállítás költségét földmivelésünk megkiméli.

2. Hasonló eset van az iparcikkek szállítási költségével. Ha a kifejlett belipar szolgáltathatja azokat, s nem messziről kell szállítani, akkor a fogyasztó közönség, s első sorban a földmives, szintén legalább a szállítási ár különbözetével olcsóbbért juthat azokhoz.

3. Mihelyt a belipar fejlettsége által a belpiaczokon a gazdasági termékek forgalma és kelendősége megélenkitve van, számos oly termék felvehető a mivelés körébe, a mely messzeszállításra részint tömegénél, részint a szállítás közben megromolhatásánál fogva ugyan nem alkalmas, de különben biztos és nagy terméseket ad, s a gazdaság jövedelmezőségét a változosság által is szaporítja.

4. A rendszeresebb s szaporodott jövedelemből, hasznos befektetések és javítások tetethetnek a mezőgazdaságba, minél fogva az a külterjességből minél inkább a belterjességre vezethető át, ez által kifejlése és virágzásra emelkedése mozdítottván elő.

De két lényeges számtani adat levén most már előttünk, bizonyítsunk és számítsunk tovább épen ezekből állításunk mellett.

Fennebb mind iparcikk behozatalunk, mind gazdasági termény kivitelünk értéke öt évi összegben van kimutatva: ha azon összegeket egyaránt ötfelé elosztjuk; akkor esik egy-egy évre:

Az iparcikkekért külföldnek adott összegből:	236.628,308	frt.	
A földtermékekért külföldről bevett	„	: 139.076,410	frt.
a mit amabból levonva évi veszteségkép		: 97.551,898	frt.
marad.			

Kérdés: mennyire kellene emelkedni iparunknak, hogy azon 139.076,410 frtnyi mezőgazdasági terméket, a melyet most külföldre kiviszünk azért, mert ott jobb kelendősége van, mint itt benn, ne kellene oda kivinnünk, hanem a belipar és iparos itt benn hasonló áron fogyasztthatná el?

Utalok arra, hogy a kiviteli tárgyak közt nemcsak élelmi cikkek, hanem olyanok is vannak, és pedig nagy mennyiségben, a melyek már egyenesen az iparos feldolgozás számára

nyers anyagul szolgálnak. Ilyenek például: a repcze s egyéb olajos magvak, a bőrök, prémek, tollú, szőr, gyapju, len, kender, — sőt a dohánynak is egy része. Tehát a számítást ezen megjegyzés mellett teszem; az iparos nyers anyagokat is a fogyasztás összege közé vevén.

Semmi szín alatt se akarok sokat felvenni, inkább kevesebbet: de tekintve a mai kor igényeit és az életfentartás szükségletét, azt hiszem, hogy ha egy tisztességes iparos családra, az ipara folytatásához szükséges segédszemélyzettel együtt, élelmi, ruházati czikkekre, és az iparhoz használható olyan nyers anyagokból, a melyeket annak a mezőgazdaság szolgáltathat, éven át 1000 frtnyi fogyasztást veszek fel: akkor nem számítok magasan. Természetesen vannak szegény és kis üzletű iparos családok, a melyek ennél sokkal kevesebbet, talán egy harmad résznyit alig fogyasztanak: de vannak ismét nagy iparos családok, a kiknek fogyasztása sokkal többre, 5—10,000-re, — gyárak, a melyeké, személyzetökkel együtt 50—60,000 frtra, sőt sokkal magasabbra is felmegyen. Én ezekhez képest kívánom tehát a lehetőleg mérséklett átlagot csak 1000 frtra venni. Ekkép a kivitelből befolyó évi összeget ezerrel elosztván, kiderül, hogy 139,076, oly szerény iparos családdal, a mely éven át átlagosan 1000 frt áru értéket fogyaszt, — vagy az ennek fogyasztásával felérő gyárral kellene csak szaporodni beliparunknak, hogy mindazt, a mit most külföldre kiviszünk, itt ben fogyaszthassuk el, s abból a mezőgazdaságnak legalább is annyi haszna legyen, mint a mennyi most van.

Sőt a belipar idevonatkozó előnyösségére nézve nem tévesztendő szemelől az sem, hogy a mezőgazdasági termékek fogyasztásában erre folytonosan lehet számítani; míg a külpiaczon, bármily kedvezőknek látszassanak is egy ideig a viszonyok, sok különféle versenynyel kell folyvást küzdeni, a mely sokszor meghiusítja a sikeres elárusíthatást, és ismét új meg új piacnak költséges keresését teszi szükségessé.

Azonban az itt feltüntetettekkel sincs még egészen kifejtve a beliparnak szellemi és anyagi emelkedésünk körül ható fontossága. Lényeges előnye ennek még az is, hogy míg a földmivelés maga, és termékeinek szaporíthatása természeti szűk határok közé van, és pedig a virágzó belterjesség mellett is szorítva, nemcsak; hanem annak eredménye az időjárástól s az emberi szorgalmon

s ügyességen kívül eső nagyon sok körülménytől függ: addig az ipar sokkal nagyobb terjedelmű és sokkal korlátlanabb; — annak munkaereje és termelő képessége a folyvást tökéletesedő szaktudomány és gépek használata által rendkívüli mértékben szaporítható, s mintegy határtalan birodalom áll h a t a l m á b a n. Hozzájárul, hogy ipar-termékre sokkal több oszágnak és nagyobb mértékben van szüksége, mint mezőgazdasági földtermékre; minélfogva az iparos készítményeknek külföldön is könnyebben, biztosabban és nagyobb mértékben szerzhető kelendőség, mihelyt a nagyban termelés, a munkaerő pótlás, az üzlettökéletesítés és ezek folytán az árolcsóság által a versenyképesség megszereztetett.

És ime: itt van az értelme és jelentősége a hazai iparpártolásának és a külföldiek helyett, a hazai iparcikkek fogyasztásának, hogy ez által megadassék hazai iparunknak az a lökés, a mely azt fejlődésre ösztönözze és felvirágoztassa.¹⁾

¹⁾ Mezőgazdaságból egyedül, a nemzet csak egyszerű életmód mellett fedezheti szükségletét. De ma, — midőn az életnek valódi és képzelt szükséglete száz- és ezerféle, a miktől elszokni nem birunk, — s hogy őseink életmódjára visszatérjünk, többé nem lehet: ez már nem elég. A mai életmód, a polgárok minden osztályánál annyira költséges, hogy azt meggyőzni már csak fokozottabb munkássággal lehet.

A m u n k a, az értelmes emberi munka, mely a természet önkéntes adományaira fordíttatik, teremtője minden értéknek, vagyonnak és gazdagságnak. Egy darab kő, a mely míg a szikla részét képezi, értéktelen, egyszerű lefejtés által már bizonyos értéket nyer, — nagyobb, ha koczka alakra faragjuk, és kiválóan nagyot, ha művészi vésővel alakítjuk át. — A vaskőből, a mely a föld gyomrában értéktelen, fokozatos feldolgozás és finomítás útján, aranynyal felérő gyártmány kerül elő.

Hogy mire képes egy nagyobb társadalom, egy nép, nemzet munka ereje? annak legbámulatosabb példáját látjuk az é s z a k - a m e r i k a i m o r m o n o k történetében. Ezen vallás felekezete, a folyó század negyvenes éveiben kiűzetvén az észak-amerikai egyesült államok nyugoti részéből, a hol N a u w o o tekintélyes városukat és minden, el nem hordható vagyonukat elveszítvén, mintegy 30,000 lélek, több mint 1000 angol mérföldnyi lakatlan és nagyrészből pusztaság vidéken keresztül, átköltözött (s ez aligha nem nagyobb feladat volt, mint a régi korban a zsidók kivándorlása Egyiptomból) Kalifornia közelébe, a Sóstó partjaira, a hol letelepedvén, egy pár év alatt, egy új szebb és nagyobb várost, U j - J e r u s á l e m névvel, építettek, ellátva minden nemű középülettel és gyárral. A tavat saját gőzhajókkal megélénkítették, és a tó körüli terméketlen pusztaságot, virágzó kertekké és termő mezővé átvarázsolták. E mormon-telep folytonosan emelkedve, bár az állam alapelveibe ütköző némely hitelvei miatt folytonosan zaklattatik, de ma is virágzik. És ha kérdezzük, hogy miután átköltözködés közben, a hordozható szerszámokon kívül, még élelmi szert is alig vihettek a nép magával, hogy mi által vált e csuda

De azt kell még tárgyalnom, hogy: van-e Magyarországnak az iparra hivatottsága?

2. §. *Van-e Magyarországnak az iparra hivatottsága, vagy nincse?*

A ki megnézte 1873-ban a bécsi világkiállítást, — 1876-ban a szegedi, a folyó 1879-ik évben pedig a székes-fehérvári országos kiállítást, az nem kételkedik többé azon, hogy Magyarországnak van hivatossága az iparra és pedig sok ágban kitünő mértékben. Elkezdvé a világipar alapját tevő vason, folytatva a legfinomabb öltözéki és butorzati czikkeken, végezve a tudományos szakismeretet igénylő magas művészeti tárgyakon, oly mesterművekkel találkozunk itt a magyar ipar részéről, a melyek bárhol elismerést érdemlenek. De a párizsi, londoni világkiállítások is tanubizonyosságot tettek a magyar ipar képességéről, a hol a világipar versenyében is számos magyar iparos volt képes magát kitüntetésre érdemesíteni.

Ez iparra hivatottságunk leggyakorlatibb bizonyítéka.

De vizsgáljuk ennek alapját behatóbban.

Tagadhatlanul vannak természeti körülmények, a melyek valamely iparnak bizonyos helyen kifejtését nagyon meg lehetővé?: akkor azt nyerjük feleletül, hogy nem más, mint a munkaerő ereje által; — több ezer munkabíró embernek, bölcs és szakértő vezetők alatt egyesített s vallásos rajongással fokozott munkássága által.

Magyarország népe is óriási munkaerővel rendelkezhetik még azonfelül, a mit a mezőgazdaság igénybe vesz, s ha ennek csak felét, negyedét, vagy legalább tized részét tudnók is értékesíteni, nyomasztó szegénységünket általános jóllét váltaná fel.

De ezen teremtő munkaerő, — ezen legbecsesebb emberi érték azon nagy hiányban szenved, hogy nem raktározható, — és azon perczen elvész, a melyben fel nem használtatik.

Azonban ha mindnyájan csak mezőgazdasággal foglalkozunk, vagy általában csak kevés, s egynemű foglalkozást űzünk, akkor az ezen foglalkozás közben gyakran előforduló üres időnk értékesítésére nem találunk alkalmat. Csak az ipar az, a mely e tekintetben a legtöbb különböző nemű alkalmatszolgáltatja és képessé teszi a nemzetet arra, hogy munkaerejének legnagyobb részét felhasználhassa.

Ez magyarázza meg azt, hogy az iparos nemzetek (az angol, francia, német, az észak-amerikai stb.) mind vagyonosok, ellenben a tulajdonmólag földmivelő nemzetek (a spanyol, portugál, török, dél-amerikai stb.) mind szegények.

És ez kétségbe vonhatlanul bizonyítja: a belipar fejlesztésének fontosságát Magyarországon. Sz. P.

könnyítik és kedvezményezik; — ilyenek például: ha valahol az iparos feldolgozásra kínálkozó nyers anyag bőven van, vagy az iparos készítmények fogyasztására és kelendőségére jó piac kínálkozik: — ide számítható a lakosságnak hajlama és ügyessége valamely iparágra, és a szükséges munkaerő olcsósága stb.

Azonban a tudomány s ismeret fejlettségének mai állásában, és a közlekedés mai viszonyai közt azt mondani valamely országról, — legalább olyanról, mint Magyarország, a mely mégis benne esik a miveltebb világ forgalmában, hogy iparra hivatottsága általában nincs, valóban nem lehet.

Az ipar épen nem olyan helyhez kötött, mint például a mezőgazdaság különböző ágai. Földmívelést, kertészetet, szőlőszetet, gyümölcsészetet stb. erőltetni ott, a hol annak a földművelése, az éghajlat stb. természeti feltétel nem kedvez, haszonhátólag nem lehet. Ellenben az ipar legtöbb és pedig a legfontosabbak közé tartozó ágairól is napról napra több-több bizonyítékot nyújt a tapasztalás, hogy azok bárhol meghonosíthatók, csak a polgári intézmények kedvezzenek nekik és sokkal több függ e tekintetben a polgári intézményektől, mint a természet önkéntes adományától. Jó intézmények mellett, még a szakértelmet és szükséges munkaerőt is önként vonja az ipar maga után.

Legnyomatékosabb példa erre Angolország óriás ipara. Ezen szigetországról valóban nem lehet mondani, hogy mindazon iparághoz, a melynek ott nagy fejlettsége van, helyben bir természeti alappal: de a legtöbbre nézve még nyers anyaga is hiányzik. Intézményeiben fekszik az erő, a melylyel nemcsak a nyers anyagot, hanem a munkaerőt, szakértelmet, s ipartermékei kelendőségének a piacot is megszerzi,

De hogy Magyarországnak az iparra nemcsak általános, hanem annak némely fontos ágára nézve még különösen előnyös és a természeti alapok által is kedvezményezett hivatottsága van, az könnyen bizonyítható.

Népünk elég értelmes s könnyű felfogásu. Sőt az ipar körében nagyon hasznosítható jeles tehetségek se ritkán találkoznak közte. Még a miveltség legalacsonyabb fokán álló oláh nép közt is kerülnek jó iparos munkások. A magyar iparos munkás pedig külföldön is kedvelt és becsben áll. Sőt szerte széljel Európa miveltebb országaiban hazánkiai közül sok tekinté-

lyes és jeles önálló iparos van, a kik ha itthon volnának, valóban sokkal virágzóbb állapotba volna hazánkban az iparnak, mint most.

A természeti alapokat illetőleg utalok azon statisztikai adatokra, a melyeket az 1. §-ban behozatali és kiviteli kereskedésünkre nézve közlöttem.

Azok szerint legfontosabbnak mutatkozik a különféle öltözék, pipere, vászon, pamut, gyapju szövet ipar. Ezek készítményeiből hozunk be legtöbbet, és ezért adunk ki legtöbb pénzt külföldre. Pedig az ezeknek nyers anyagul szolgáló termékünk: gyapju, len, kender megvan. És azt külföldre nagy mennyiségben kivisszük. Kivisszük olcsó árért, hogy ott kin készítsék el számunkra, s behozván a készítményt, drágáért adják el ismét nekünk, velünk fizettetvén meg nemcsak a kikészítés árát, hanem a kétszeres, — ki — és beviteli szállítás költségét is. Gyapju, len és kender termelésünk még szaporítható is volna a mezőgazdaság nagy hasznára s ha itt benn történnék a felgyártás, azzal is szaporodnék az ország vagyosságága; minden esetre megnyernénk az iparos munka és kétszeri szállítás díját. — Csak pamutot nem termel országunk. De ezt angolország se termel; hanem az is más tartományokból hozza be; még is ebből óriási ipart fejlesztett.

Roppant összeget adunk ki az apró áru és nürnbergi kereskedési tárgyakra. Ezek nyers anyaga igen különböző cikkekkel kerül, melyek közül ismét sok országunkban is nagy mértékben található. De tudvalevőleg ezeknél nem az anyag, hanem a készítés és a munka a fő, a melyet ügyességgel akárhol meg lehet tenni.

Vas és aczél árukra, azután készített bőrre és bőr árukra hasonlóképp igen nagy kiadásunk van; és a nyers vasat, aczél s nyers bőrt kihordjuk.

Végre utalok a butor s asztalos munka, papir, papíráruk, üveg, porcellán, cserépedény, gyertya, szappan, különösen a dohány gyártmányfélék tetemes behozatalára, a melyek nyers anyagával csakugyan jelentékeny mértékben birunk.

A mely országban ennyi féle fontos ipar számára bő mértékben megvan a nyers anyag, a mely hasonlólag még tetemesen szaporítható is, azután megvan az abból készíthető ipartermékeknek a szüksége és kelendősége, ott valóban az azon iparra hi-

vatottság sem hiányzik; minél fogva határozottan ki-
mondható, hogy Magyarországnak nemcsak áta-
lános, hanem nagyon sok igen fontos ipar ágra
a természet által különösen kedvezményezett
hivatottsága is van.

II. SZAKASZ.

Az ipar hátramaradásának okai Magyarországon.

3. §. Általános tájékozás.

Szemben azon ténynyel, hogy országunknak az iparra hi-
vatottsága van, mégis ebbeli szükségletének igen nagy részét
külföldről fedezi, azon életbe vágó panasz lép fel, hogy: a ma-
gyar iparczikkék nehezen képesek a külföldi-
ekkel versenyezni. Mi az oka ennek? E kérdésre ipa-
runk hátramaradása okainak taglalásával felelek.

Iparunk hátramaradásának okakép a közvéleményben igen
sok különböző tényező szerepel. Ha magát az iparos osztályt kér-
dezzük, az egészen más okokat állít, mint a fogyasztó nagy közön-
ség. De már a gyáros állítása is különbözik a műhelyes iparosétól.
Sőt az egyes iparágak panaszai is különböznek. És a sok külön-
féle ok felállítás összegét végre a kereskedő osztály egészíti ki.

Nem lehet czélom, minden emlegetett okot egyenként el-
számlálni. A sok különfélenek indokolása vagy megczáfolása
roppant feladat, mégis czéltalan volna.

Csak a főbket érintem tehát, főkép azok közül, a melye-
ket maga az iparos osztály állít, s ezek kapcsában igyekszem in-
dokoltan kifejtetni azt, a mit én is a ténylegesen ható okok közé
felvehetőnek tartok.

4. §. Két nagy hatású régi ok.

Iparunk hátramaradásának már a régi időből két igen lé-
nyeges és nagy hatású oka tűnik ki. Ezek egyike:

az alkotmányunkban foglalt néposztályzat:
másika:

a kormányzati összefüggés Ausztriával.

Alkotmányunk szerint úgy szólván csak a nemesség képezte a nemzetet; — annak volt törvényhozó, ingatlan birtoki és hivatalviselési joga. Egyedül az birt jólléttel és gazdagsággal. A mi azon kívül volt, az nagy részben földesuri hatalom alatt állott, és a földhöz kötött szegény néphez tartozott. A hivatal és birtokképes vagyonos nemesi osztály, állásán alólinak tartotta az iparral és kereskedéssel foglalkozást. Az ipar lenézett volt. A szegény nép közt pedig nemcsak a szegénység gátolta ezen életpályán a tökéletesedést és előhaladást; hanem már a kezdeményezést is nagyon megnehezítette a czéhrendszer.

Az Ausztriával való kormányzati összefüggés ismét azt eredményezte, hogy országunk Ausztria irányában folyvást mintegy gyarmatnak tekintetett. Ausztria iparának jávára külső és közbenső vámokkal nyomtatván, az eszközöltetett, hogy itt az ipar kifejlése gyökeret ne verhessen s a felett mindig Ausztria ipara uralkodhassék. Sőt a külső és közbenső vámok még mezőgazdaságunk fejlődésére is korlátolólag hatottak. Csak a királyi és szabadalmas városok nyújtottak némi menedéket iparunknak. De Ausztria és a külföld versenye ellenében ezek is gyengék voltak.

Elmult ez idő, — hála Isten! — s bár az utóhatás még most sem szűnt meg: de hátrányait bővebben emlegetni céltalan volna.

Most a régítől egészen különböző korszakot élünk. Van ebben is elég ok, a melyről épen jelen idejűségénél fogva körülményesebben kell megemlékeznünk.

5. §. *Ujkori okok,*

Azon okok közt, a melyek a magyar ipar fejlődésére ez idő szerint nyomasztólag hatnak, legelső helyen említhető:

a külföldit kedvelő divat. Kivált főrendü és közép osztályunkban nagy mértékben megvan, hogy akár öltözékében, akár egyéb használati tárgyai közt, többre becsüli a külföldi készítményt, — a külföldi ipar cikket, mint a hazait. Büszkesége, ha ruházatáról azt mondhatja, hogy annak kelméje francia, — angol; — készítése bécsi, párisi stb. Egyéb tárgyakkal is így vagyunk. A hazai egyenlő ár és egyenlő minőség mellett sem nyer kedvességet. Sőt a külföldi egyenlő, — gyakran még rosszabb minőség mellett is jobban fizettetik. Dicsekvése a meny-

asszonynak, hogy egész kikészítése Bécsből, Párisból, Londonból, külföldről került. Sokan még hinni sem akarják, hogy belföldön épen olyan jó és ugyanazon áron készíthető, mint külföldön. És nemcsak az öltözéki, — a finomabb és diszházi szükségletekkel vagyunk így; hanem így van például a gazda gépeivel, a kinek pedig már csak azért is kizárólag a honit kellene pártolni, hogy a kifejlő gyáripár által annál közelebb segítse földtermékei számára megteremteni a belipar, belkereskedés, belpiacz forgalmasságát.

Fris emlékezetünkben van még, midőn az 1848-dik évi események felszabadítván a jobbágyságot s elvonván a földesuri birtoktól a régi urbéres munkaerőt, a birtokos osztály utalva lett, hogy e helyett a különféle munkaerőt pótló és tökéletesítő gépek alkalmazásában keressen segítséget. Ezen mozgalom élénk lendületet adott a gazdasági gépészetnek. Számos jó hírnevű gépgyár keletkezett, mind a fővárosban, mind szerteszéjjel az országban. Erre az ötvenes évek utóján megindultak a kiállítások; — országosak és vidékiek. Sok közülök igen szép mutatóványokkal és eredménnyel. Hasznukat vette mind a gépész osztály, mind a gazda közönség. Nemcsak a jobbféle gépek ismertetésére, de a hazai gépészet tökéletesítésére is hatottak ezek. Azonban megjelentek ezeken a külföldi gépészek is, különösen nagy tömeggel az angolok. Felismerték a piacz jóságát; kihasználták a magyar közönség külföldit kedvelő hajlamát, s most oda fejlett a dolog, hogy országunkban tulnyomólag az angol gépek terjedtek el, a jól indult magyar gazdasági gépészet pedig elhanyaglott.

E külföldit kedvelő divat, — hogy ne mondjam szenvedély, — kifejlésében igen nagy része van annak, hogy országunk uralkodója és kormányunk főképviselője századok óta kívül van az országon, mely kivált a régi időben a hatalom és gazdagság férfait is nagy mértékben kivonta az országból; — külföldi fény — és kényelem keresőkké tette. Törvénykönyvünk tesz tanubizonyosságot arról, hogy volt idő, a mikor a magyar főbirtokos osztályt az országban benlakásra is törvénnyel kellett kinszeríteni.

De hatása van e divatra annak is, hogy külföld s magunk annyit és oly nyomtatékosan emlegetjük miveltségi hátramara-

dásunkat és külföld miveltségének előhaladottságát felettünk, hogy ez utóvégre közhitté s közvéleménynyé válik. Csoda-e tehát, ha még iparczikk szükségletünk teljesítésében is a miveletlennek tartott belföld készítményei helyett, a mivelte külföld iparczikkein kapkodunk s miveltségre törekvésünk jelének, — dicsekvésünknek tartjuk annak használatát.

Pedig tisztelet, becsület annak a külföldnek, sok van ott is megrovandó, a mi valóban nem tartozik a miveltség-, de mégcsak a felettünk álló miveltségnek is jellegéhez; — ellenben Magyarország már a régi időből sok történeti bizonyosságot mutat fel arról, hogy soha se hiányzott benne a tehetség és fogékonyság az előhaladó miveltségre; — és habár elnyomott volt is ez irányban sokképen, még sem volt oly hátramaradott miveltségű, mint a milyennek sokan állították, mert olyannak óhajtották; — ma pedig, azt hiszem, elég tisztességesen megállhat az európai miveltnépek sorában; legalább okunk arra egyáltalában nincs, hogy épen magunk tartsuk magunkat miveletlennek.

Az ipart illetőleg az angol, franczia, német egyenlőleg abban keresi és tartja miveltségének első bizonyítékát, miszerint nem hiszi, hogy legyen nemzet, a mely valamely iparczikket szebben, jobban, szilárdabban és minőségéhez képest olcsóbban készítsen, mint saját nemzeti iparosai, s ezt másokba is begyőzni törekszik, mindenek felett azzal, hogy ő maga legalább minden idegen felett saját hazai iparát pártolja s annak termékeit használja.

És e hitnek, e divatnak az ipar fejlődésére valóban rendkívüli hordereje van.

De hogy e hit, e termékenyítő, jótékony divat Magyarországon, Magyarország lakosai közt, a hazai ipar iránt nem képes lábra kapni s állandó gyökeret verni: annak oka nemcsak a közép és főbirtokos osztály említett divatjában, hanem közvetlen magában az iparos, azután különösen kereskedő osztályunkban is lényeges mértékben van.

Az iparos osztály épen úgy fut a külföldi kedvelésének divatja után, mint akárki más. Ha pedig ezen osztály, a mely azt követeli, hogy az egész ország a belföldi iparczikkekre iránt viseltessék előszeretettel s azokat fogyassza, maga sem cselekszi ezt, s maga sem pártolja maga magát kitünőleg teljes összegével és tehetségével: akkor mikép ki-

vánhatja és várja, hogy azon birtokos osztály elhagyja a külföldi pártolását, a melyben, habár tévesen, még az a vélemény is dolgozik, hogy a külföldi iparczikke oda kivitt földtermékeiért cserében hozatnak, s ha azok itt nem fogyasztatnak, akkor a földtermékek hivitele is megcsökken?

Azonban a főhiba nem is itt van; hanem ott, hogy: a belföldi iparczikkeek minőségökhöz szabott árakban ritkán is versenyeznek a külföldiekkel.

Vannak különféle iparágban jó gyáraink, kitűnő egyes iparosaink, a kik iparczikkeik jósága, — a hol kell, izletessége s csinosága tekintetében is tökéletesen dicséretet érdemelnek. Iparunk különféle ágát, már a világkiállítások is részesítették mind jóság, mind izletesség tekintetéből számqs kitüntetésben. Itt azonban nem egyes gyárakról, nem egyes kitűnő iparosokról, hanem általában a nagy tömegről szólok.

Ily általánosságban közönségesen elterjedt hit és vélemény, hogy a belföldi ipar terményei közt a mi jó, csinos és szilárd, az többnyire drágább, mint a hasonló minőségű, — a mi olcsó, az rosszabb, mint a hasonló áru külföldi.

És e véleményt a tapasztalás is gyakran megerősíti. Az iparosság pedig nem bizonyít tömegesen ellene. Sőt a legtöbb rész általánosságban maga elismeri, hogy különösen az árak tekintetében nem képes a külföldi iparral versenyezni; mert hiányzik nála az olcsó tőke, és az olcsó munkaerő, a melylyel amaz rendelkezik.

Van e mentségben sok igazság: de minél több van, és minél jobban beismeri s panaszolja azt a magyar iparos osztály, a nélkül, hogy a tőke hiányon s munkaerő szükségleten alkalmas móddal teljes erejéből segítene; annál inkább elfordítja magától a bizodalmat és rokonszenvet; mert ez határos azon beismeréssel, hogy csakugyan vagy drágábbat, vagy rosszabbat ad.

Itt támad azután fel a saját hasznát legjobban számítani tudó és számítani szokott kereskedő osztály egyéni érdeke, mely szerint, hogy ha már a fogyasztó nagy közönség a külföldit jobban kedveli és fogyasztja, ő is inkább ennek terjesztésével foglalkozik, sőt még a jobbféle honit is, mert a közönségnek idegen czég alatt jobban tetszik s jobban megnyeri bizalmát, szintén külföldi czim alatt hozza forgalomba.

Minthogy pedig iparos osztályunk maga leggyakrabban és legnyomatékosabban emlegeti a hátramaradás okai közt:

az olcsó tőke hiányát, tehát második helyen én is erről szólok; annyival inkább, mert ezt lényeges okkép ismét én is elismerem.

Honi iparunknak csakugyan nem áll oly olcsó, — 4—5, legfeljebb 6 százalékos kölcsön tőke rendelkezésére, mint például az angol és francia iparnak; valamint magának saját meggyűjtött befektetési és forgó tőkéje is kevés van.

Azonban, ha mélyebben vizsgáljuk a dolgot, úgy találjuk, hogy újabb időben az általános viszonyok alakzata az iparos osztályra nézve, különösen a kölcsöntőke rendelkezésre állhatása tekintetében nagyon javult, és sokkal jobban állhatna, mint például a földmivelő osztályra nézve. Pénzintézeteink, takarékpénztáraink mindenfelé elszaporodtak s ezek a kisebb nagyobb tőkét elég olcsó kamattal gyűjtik össze, melynek rendeltetése volna főképp a rövid hitelű váltó üzletben forgatás. A rövid hitelű váltó kölcsönt az ipar sokkal inkább használhatja, mint a földmivelés. Mégis kivált az utóbbi időkben azt kell tapasztalnunk, hogy a pénzintézeteknél, még a vidéki nagyobb pénztáraknál is folyvást nagy összegek hevernek gyümölcstelenül, a mit a betéti kamatok leszállítása is bizonyít, — a kiadott pénz pedig kivált a vidéki takarékpénztáraknál tulnyomólag váltó üzleti kapcsolattal ugyan; de a földbirtoki hitelben keres elhelyezést, s az iparosság tiszta váltókölcsöni keresletét még a pénzbővség mellett is kerüli.

Itt tehát nem a tőke hiány; hanem világosan a hitel hiány dolgozik. Nem én mondom, — hanem az iparos osztály nagy tömege panasolja ezt hangosan. Én csak nevén neveztem a gyermeket,

Hol rejlik a hitelhiány oka? a nagy tömeg ismét maga önként rá mutat erre, midőn panasolja, hogy nincs, vagy csak nagyon csekély értékű saját meggyűjtött befektetési és forgó tőkéje, a mely a személyes hitelnek reális hitel segítséget kölcsönözzön.

A saját tőke gyűjtetés eszköze a szorgalom, a munkakitartás és a takarékoság; — takarékoság egyaránt a vagyonnal, a munkaerővel és az idővel. A látható vagyonosság mellett a személyes hitel alapja, a bebizonyított fizetési pontosság, a mely a hitelező-

nek meggyőződést nyújt, hogy az adós a rendelt időre fizetni tud, akar és fog; — azután pedig, a törvényben fektetett bizalom, hogy ha mégis nem akarna, akkor törvény útján is gyorsan és költségvesztés nélkül kinszerítettetik arra. — És mind-e tekintetben megint nagyon sokat lehetne mondani.

Hitel viszonyunk kifejtésére általában igen nyomasztólag hat törvénykezésünk állapota is. Közönséges a panasz, hogy törvénykezésünk nagyon költséges, formalitásokkal túlhalmozott, bizonytalan és lassu. Igen terhelő már az ügyvédi segédletnek, a szóbeliségeken kívül, még az apró ügyekben is megparancsolt használása. Ugyanez szaporítja a pert, egyiket a másiktól zavarván ki. Ugyhogy a szelid erkölcsű hitelező irtózik a pertől s inkább tűr, mintsem perre eressze a dolgot, melynek tudata ismét az adósok fizetési buzgóságát rontja meg. Biróságaink s törvényszékeink mégis túlhalmozvák perekkel.

A perek bizonytalanságának sok sajátságos bizonyítéka volna felhozható. Tudok rá esetet, számosat, hogy a követelő fél akkor is vesztett, a mikor megnyerte a pert és az adós a végrehajtási összeget megfizette. A jövésre, menésre, tanuzásra stb. ténylegesen kiadott, de meg nem ítélt peres költség túlhaladta a követelést. — Hát arra hány eset van, hogy az adósnál hiányzik a végrehajtási alap, — a per hosszú folyama alatt eltette azt láb alól; s a hitelező saját követelését nem kapja ugyan meg; de a megítélt peres költség tetemes összegéért az ügyvéd őt vonja végrehajtás alá; az adós pedig még a birói zártörés büntetése alól is kibuvik?!

Csőd eljárásunk körül még furcsább esetek vannak. Sok adós hitelezőit már előre is fenyegetni szokta, hogy ha nagyon szorítják, majd csődöt mond. Némelyik még további hitelezés és segítség kizsarolására is felhasználja ezt. Másik csakugyan könnyelműen, vagy épen számítva kifosztott hitelezői ellen egyenesen törvényes oltalmat keres és talál ebben. A hamis bukás gyakori: de büntetése ritka és csekély. A közös vagyon hűtlen kezelőie még ritkább és csekélyebb. A csődper költsége leggyakrabban megemésztí a csődvagyon nagy részét, s a hitelezők a hosszú lefolyás után is szerencsésjőknek tarthatják, ha követeléseiket félig meddig megkapják. Tudok rá eseteket, midőn a 30—40,000 frt, sőt magasabb összegekkel hamis csődöt mondok, a

csalás bebizonyítása után is alig lettek 2—3 heti fogsággal büntetve, — midőn a cég megbukott: de annak egyes tagjai meggazdagodtak.

Az efféle viszonyok valóban nem alkalmasok hitelünk erősítésére. És a külföld ezekre szokott leggyakrabban hivatkozni, midőn az ott keresett hitelt megtagadja. De a belső hitel kifejtését is rendkívüli mértékben hátrányolja ez. Ebből származik az, hogy a magán tőke, a magán hiteltől a belföldön is csaknem egészen visszavonult. A kisebb nagyobb tőke birtokos csak ritkán s nagyon válogatva adja magán adósnak kölcsön pénzt. Inkább olcsóbb kamatra takarékpénztárba rakja be. A takarékpénztárak szintén nagyon megválogatják, hogy kinek adjanak különösen személyes hitelt. Érdekök s kötelességök hozza ezt magával. Egy kevésse gyengébb hitelű egyén tehát leginkább csak uzsorásoktól kap kölcsönt, a kik egy részben gyakorlottak a jóhiszemű adós ügyes kizsákmányolásában, más részben, ha veszítenek is egynél, kinyerik azt a felcsigázott kamattal másnál.

És e viszony az iparos osztályra nézve annál súlyosabb; mert ha bár ő hitelt nem, vagy csak nehezen élvezhet, de neki, ha dolgozni akar, sokat kell hitelezni. Munkában és anyagban egyaránt hitelezést kíván mind a dolgoztató, mind a kereskedő. Mindjárt készpénzzel akármelyik is ritkán fizet. De beperlést annál több igényel.

A munkaerő drágaságát sezzel is a versenyképesség akadályozását megint nagyon sok különböző ok idézi elő és növeli. Az okok legfontosabbikául leggyakrabban országunk gyér népessége szokott felhozatni. Van ebben is igazság. De nézetem szerint megint nem itt az ok főforrása. Az ipar nincs földhöz kötve. Ott telepszik meg, a hol magának jó helyet talál. Magyarországnak is vannak elég népes vidékei, különösen népes városai, a hol nem volna kézihiány; sőt a kézi munka ára drágább se volna, mint sok helyen a külföldön, a hol fejlett ipar van. Az ipar még se tud fejlteni. Pedig az iparos munkás még az iparos vállalkozónál is kevésbbé földhöz kötött; — könnyen megy oda, a hol jobban megfizetik munkáját, csak más akadálya ne legyen. Ha tehát az ország gyér népességében volna a munka drágaságának fő oka, akkor annak kellene történni, hogy on-

nan, a hol olcsóbb, ide tódulna az iparos munkás, a hol jobban megfizetik munkáját, a mely megszorítván a munkás számot, ismét a bérmérséklést idézné elő, mindaddig, míg nem a kereslet és kínálat közt az egyensúly elő áll.

Ezek folytán, ha jól elemezzük a dolgot, azt találjuk, hogy nem a néptömörség feltétele az iparos munka olcsóságának; hanem az ipar fejlődése és virágzása idézi elő a népszám szaporodását, s arra következik a bér olcsudás. Ez nálunk nem történik. Másutt van tehát a főok; és a mit mi annak állítunk, a gyér népesség már maga is okozat.

Ezen ok előtt azon ok áll; hogy: az ipar pang, — nincs kelendősege termékeinek, nem képes sok munkást foglalkoztatni s azt nagy számban gyűjteni maga köré, hogy a kielégítő nagy szám által azután a bérnek olcsóságában is verseny idéztessék elő.

Igenis: pangás s kelendőség hiánya! — és rámondja a tömeg: ezt pedig ismét a pénztelenség idézi elő! ²⁾

De hogy itt még sem vagyunk az igazi főoknál: arról ismét meggyőződhetünk, ha tovább fejtjük a dolgot.

Az 1. § ban öt évi adattal van kimutatva, hogy folyvást sok ipar-cikket hozunk be külföldről. Azt nem ingyen adja nekünk a külföld; hanem megveszi rajtunk, és megadjuk az árát. Nem a pénztelenségből származik tehát az iparpangás és a bel-

²⁾ Hallottuk az országházban, kormány- és képviselői padokról is hangoztatni, hogy az ipar fejlesztése hazánkban ellenkezik a mezőgazdaságnak, a melyből mindnyájan élünk, — érdekével, mert nagyon megrágítja annak részére a napszámot. Azonban ha kevésbé korlátolt látókörből vizsgáljuk a dolgot, könnyen rájövünk, hogy ezen félelem alaptalan, sőt épen annak hirdetése árt a mezőgazdaságnak. A felföldi megyékben, a hol némi ipar van, a mely a népességnek télen nyáron keresetet adhat, a napszám sokkal olcsóbb, mint az Alföldön, a hol a munkás néhány nyári honapon kénytelen egész évre valóját megkeresni. És valjon miért van az, hogy a nyári munkára a Felföldről az Alföldre levándorló muukások, daczára a nagy béreknek, őszszel mégis visszamennek sanyarubb hazájukba s az Alföldön nem maradnak? Valóban főképz azért, mert otthon télen is találnak 25—30 krnyi napszámot, a mi az Alföldön nincs, s a mi ha volna is, a nyári nagy bérekhez szokott alföldi munkás el sem fogadná, míg az éhség rá nem kinszeríti. De ha az Alföldön is ipar volna, és sürgős nyári munkaidején a gazdaságnak engedné át embezeit, mihelyt az több napi bért fizetne, mint a rendes ipari munka, akkor a megszorított munkások versenye leszorítaná az eddigi túlzott béreket, és szerényebbé tenné az alföldi munkást is.

földi iparczikkék kelendőségének hiánya; hanem megfordítva, a belföldi ipar pangásából és készítményei kelendőségének hiányából származik az iparos pénztelensége; mert az a pénz, a mit a külföldi iparczikkékért adunk, csak ugyan megvan; és csak ezt fordítanánk a belföldi iparczikkék vásárlására, már azzal nagyon sok orvosolva volna a dolgon.

Erre azonban, ha a külföldit kedvelő divat hatását legyőzőnk sikerül is, csak a versenyképes belipar útján juthatunk.

E kifejtések után most már egyenesen felelhetünk az itt tulajdonkép fenforgó azon kérdésre, hogy: hol van tehát a versenyképességhez mulhatlanul szükséges munka erő olcsóságának fő akadály, ha az ország gyér népességében nincs?

Ez határozottan abban van, hogy: mindeddig elmulasztottuk komolyan figyelembe venni azon óriási fordulatot és előhaladást, a melyet az ipar épen a munkaerőre nézve általában tett és nem tettünk eleget ezen előhaladás kívánalmainak.

A régenten apró műhelyekre szétforgácsolt és leginkább kézi erőre szorított ipar, legnagyobb részben megváltoztatta ezen természetét. A szerény műhelyekből nagyszerű gyár épületekbe költözött. Erejének kifejtésére a gyors eredménynyelolyvást óriásilag tökéletesedő gőz- és géperőt vette igénybe, s ezt meg a munkamegosztás nagy elvének alkalmazásával is tökéletesítette és fokozta. Mindenben nagy termelést indított. Munkaerőjének ily módu szaporításával, olcsításával és tökéletesítésével pedig nagy tömegben termelt czikkei árában oly olcsóságot idézett elő, a melylyel a kis ipar többé csakugyan a legnagyobb erőfeszítéssel se versenyezhet.

Magyarország ipara eddigelé még tulnyomólag a kézművesség, jelesen a kis műhelyes iparra van szorítva. Gyárszerű iparunk kevés van. De nagyon kevés még azon üzlet is, a mely saját szerény körében legalább, a munka megosztás nagy elvét érvényesítené, a mely még a kézi munkaerőt is nagy mértékben tökéletesíti és eredményében fokozza. Szerény kis iparos telepeink nem arra törekszenek, hogy valamely kiválasztott iparczikket minél nagyobb összegben, minél tökéletesebb minőség-

ben és olcsóbb áron termeljenek; hanem a sokféleségben keresik a jövedelem biztosításának és szaporításának alapját. Ezzel meglevő munkaerejüket is szétforgácsolják. Csak természetes tehát, hogy ily rendszerrel, különösen czikkeik olcsóságára nézve, a nagyban termelő gyáriparral nem versenyezhetnek.

Hogy a munkaerő drágaságának valódi főoka ebben van, kitetszik még onnan is; mert azon kívül, hogy az emberi kéz ugyanazon árért, a gépmunkához képest csak kevés munkát képes végezni, még az is szaporítja a gyári és gép munka olcsóságát, mert gyárban különböző kisebb-nagyobb képzettségű és ügyességű munkást is lehet alkalmazni, sok munkához csak egyszerű napszámos, vagy gyermek is alkalmazható, valamint a végzett munka mennyiségét is jobban ellenőrizni lehet: míg ellenben a műhelyes munkához a segédek szak-képzettsége és ügyessége sokkal fontosabb, a mit annál fogva jobban is meg kell fizetni s oda olcsó napszámos és gyermek munkát bizony jó eredménnyel használni s ezzel kimélni a kiadást nem igen lehet.

Ezekkel befejezhetném iparunk hátramaradása okainak elsorolását, mert a legfőbb s azokkal kapcsolatos okokat elmondtam. De megemlítek még hármat, a melyet maga az iparos osztály ugyan nem szokott hangoztatni, sőt bevallani is ritkán, mind a mellett megvan és nagy horderővel gyakorolja hatását. Ezek egyike: az üzleti folytonosság, másika: a gyakorlati kitartás, — harmadika: általában a vállalkozási szellem hiánya.

Az üzleti folytonosság alatt, ugyanazon iparnak a családban apáról fiúra, több ivadékon át szállását értem. Fejlett iparu országokban számtalan, rendszerint következő példát találunk arra, hogy a fiu az apja üzletében növekszik fel s ugyanabban annak követője. Nemcsak az iparos szakismeretet és tőkét; hanem a forgalmi egybeköttetéseket, a dolgoztatók, fogyasztók csoportját és az elbánási módorzatot (routine.) is öröklí. A szellemi s anyagi tőke együtt gyarapszik sok évtizeden, sőt századon át. Ily módon gyakran még több családtag is együtt marad s egy cég alatt osztja meg az üzlet különböző teendőit. Hogy ez minden tekintetben igen jótékony az üzlet fejlődésére s erősödésére, de a fogyasztó közönség kényelmére is szolgál, ha a megszokott céggel találkozik, — kétséget nem szenved. — Á Magyarországon divatozó műhelyes kis iparnál ez ritkán fordul

elő. Ha követi is a fiu apja iparát, többnyire másik, új üzletet kezd s kivált új dolgoztató és fogyasztó kört kénytelen nagy fáradtsággal gyűjteni magának, a mi mindig sok időbe, sok fáradtságba és sok költségbe kerül. De sokkal gyakoribb az az eset, hogy a fiu nem is lép apja iparára. A szegény iparos, a ki maga sem volt szerencsés üzletében, más mesterségre adja fiát csak azért is, hogy jobb sorsra nyujtson neki kilátást, mint neki magának volt. A jómódu iparos pedig már általában iparossá is ritkán nevei fiát; hanem ha szerit teheti, urat, hivatalnokot nevel belőle, hogy rangja legyen. Ekkép a szellemi és anyagi vagyon ritkán örökül át és gyarapszik tovább az ipar körében, hanem elhagyja azon forrást, a melyből származott.

A saját gyakorlati kitartás már magában az iparosban is hamar megszakad. Ha fiatal korán egész tüzzel, kielégítő vagyoni erővel kezd is a jól kitanult üzlethez; hamar elkényelmesedik, s szaktudományában nem haladván a folyvást előre törekvő korrallal, elmarad, ki kezd menni a forgalomból, s mihelyt veszi észre ennek folytán üzletének csökkenését, könnyen más pályára adja magát. Kis birtokot szerez, legelsőbb azért, hogy vagyonát s megélhetését biztosítsa. Ez a leggyakoribb eset. Mihelyt pedig ekkép a foglalkozás kettős nyergébe egyszer beleült: akkor jóéjszakát iparos előhaladás! Nemcsak maga ezen nagy mértékben elterjedt tény: de már maga az, hogy közönséges iparosságunk legnagyobb része erre törekszik, a helyett, hogy vagyonát iparüzlete tökéletesítésére és terjesztésére fordítaná, kis birtokba fekteti azt, véghetetlen sokat árt általában iparunk kifejlésének és folytonos tökéletesedésének.

A vállalkozási szellemet illetőleg, midőn a céhek megszűntek s az ipar egészen szabaddá lett, az iparos osztály attól félt, hogy majd a tőkepénzes osztály tömegesen veti magát az iparra s kiszorítja a tanult iparost a dolgozásból: a nagy közönség pedig reméllette és óhajtotta, nem ugyan a tanult iparos osztály kiszorítását, hanem azt, hogy a vállalkozó szellem élénkülése s a tőkének a gyümölcsöző ipar terére fordulása következtében, a szakképzettség kezét fogván a tőkével, élénkülni, terjedni, tökéletesedni és virágzásra emelkedni fog az ipar, közös hazánk, az egész ország nagy hasznára. Kezdetben volt is némi mozgalom. Akkor maga az iparos osztály, — némely jobb felfogási eset kivételével, — azt a hibát követte el, hogy a he-

lyett, hogy előzékenységgel felhasználta volna az alkalmat, féltékenykedett; — kárhóztatta az iparszabadságot, s tőle telhetőleg arra dolgozott, hogy idegen tőke pénzesek elboldogulása az iparos vállalkozás terén megnehezítve legyen. Mégis lett e mozgalomnak némi jó hatása. Nemcsak a belföld, hanem a külföld tőke ereje is egész készséggel kezdett iparunk felé fordulni s e mozgalom ide jelentékeny mértékű szakértelmet is hozott. Most egészen szünetel a vállalkozási kedv. Nemcsak az új vállalkozás kevés: de a régi vállalkozó is visszavonul. Nagy mértékben hatott erre a hetvenes évek elején bekövetkezett szédelgési korszak, a mely az ipar terén is sokat rontott. Legtöbbször az általános iparpangást vetik okul. Ennek első forrását ismét a mezőgazdaság mostoha viszonyaiban, a rosz termésű években keresik. Én azok kapcsában, a melyeket fennebb átalában, és különösen az ipar pangására nézve elmondottam, mélyebben vélem keresendőnek és feltalálhatónak az okot. Nem tudok megszabadulni azon nézettől, hogy minden rosz termés daczára, külföldre most is sok pénzt kiadunk éven át iparcikkéért; — az a pénz tehát meg van; — és csak azt nyerhetné meg a belipar; nem kellene annak pangani; — és csak ezen összeg elnyerhetése is valóban nagy tért nyujtana a vállalkozásra.

Mélyebben van tehát az ok.

Nézetem szerint: az iparos vállalkozási kedv megcsökkenésének, csaknem teljes szünetelésének gyök-oka törvénykezési viszonyunk gyarlóságában és adórendszerünkben van. Akármerre kutatok: e kettőre jutok vissza. Ugyanis:

A ki valamely ipar terén vállalkozik, nem azért teszi azt, hogy magába zárkózzék. A vállalkozás sikerülése a nagy közönnyel minél terjedtebb, — minél gyakoribb, — minél több rendű érintkezést feltételez. Különösen a hiteladás és hitelvétel nagy szerepet játszik. Mindez folytonos jogi következményekkel jár. Hogy tehát akármely komoly egyén, törvénykezési viszonyainak fennebb ecsetelt gyarlóságaival szemben, nagy meggondolással avatkozik vállalkozásba, az csak természetes.

Nem emlegetem a közteher nagyságát. Bármily nagy legyen az: utóvégre számot vet, — számot tud vetni azzal az ember. De fel kell említenem; a köztehernek folytonos emelkedé-

sét, — az emelkedés határának bizonytalanságát, — a czimek sokféleségét, a melyek alatt egy ugyanazon jövedelmi összeg megadóztatva van, — a kivetés és behajtás modorát, a mely az adózót sokszor szintén magával az adóval felérő idő- és költség veszteséggel zaklatja, — hogy a közteher főképp a czimek sokfélesége és a kiszámítások sajátságos módja folytán, a tiszta jövedelem helyett gyakran már a tőkét támadja meg; végre, hogy kezdő iparnál e megtámadtatás épen bizonyos, a melyet közvetlen a megkezdéskor, már mielőtt jövedelmet nyújtott volna, és még mi alatt a befektetésekkel küzd, ér a közteher sulya. E viszonyokkal számot vetni már csakugyan nem lehet. — És röviden mondva: itt van nemcsak az iparos vállalkozási szellem gyengeségének, hanem összes közgazdaságunk hanyatlásának is leggyökeresebb oka!

III. SZAKASZ.

Az ipar előmozdításának eszközei Magyarországon.

6. §. *Az ezen szakaszon fekvő sulypont.*

Bármit beszéljünk az ipar fontosságáról s hátramaradásának okairól, gyakorlati értéke tulajdonkép csak annak van, a mit előmozdítására tennünk kell és ténylegesen teszünk.

E szakaszon fekszik tehát e mű fősulya.

Mindenek előtt a hátramaradás azon okainak elhárításáról szólok, a melyeket az előző szakaszban érintettem; azután tárgyalom az előhaladás további eszközeit munkám teréhez szabott rövid részletességgel.

7. §. *A hazai ipar tényleges pártolása s annak közvetlen eszközei.*

Minden főbb fogyasztási cikkben van már kisebb-nagyobb mérvű iparunk. Nem az a baj, hogy épen nincs; hanem az, hogy fejletlen és vagy minőségre, vagy árra, vagy mennyiségre nézve nem elégíti ki a közszükségletet. Sok tárgy kifogástalan jó, de drága, — a másik elég olcsó, de selejtes, — a harmadik csak

ritkán és nagy utánjárással kapható vagy csak kis körben ismert.

Iparos osztályunk azt hangoztatja, hogy: csak kelendőség legyen, lesz jó iparczikk elegendő és illendő áron. A fogyasztó közönség pedig jót és olcsót sürget s ha e kettőt megkapja: akkor pártolását igéri. Az ipart csak valódi pártolás fejtheti ki. Mindenben tökéleteset s olcsót is követelni, csak a kor kívánalmái szerint fejlett ipartól lehet.

A pártolás az első. Pártoljuk azt a mi van, hogy a pártolással gyült ereje által javulhasson és terjedhessen.

A pártolás eszközei és módozata:

a) A régi védegyelet és a mostani Hazai ipart pártoló és terjesztő egyelet. A negyvenes években az iparpártolásának előmozdítására országos védegyelet állott fen, erőteljes központi székhelylyel Pesten, és mindenfelé kiterjedt fiókegyeleti hálózattal az országban; — három év óta pedig hazai ipart pártoló és terjesztő egyelet áll fen.

Az országos védegyeletben a honleányok és hazafiak arra kötelezték magukat, hogy mindenben, a miből csak hazai iparczikk található, kizárólag hazai iparczikket használnak és fogyasztanak, s csak abból használnak külföldit, a miből hazai ipartermény nem kapható. Főkép nagy figyelem fordított az ültözéki czikkekre, kivált azok kelméjére, mint legnagyobb fogyasztásu tárgyakra. Az országos iparegyesülettel kapcsolatban iparműkiállítások rendezettek, állandó iparműcsarnokok, áruló helyek állittattak fel mind a fővárosban, mind a vidéken; — gyáralapító társaság szerveztetett, — évenként iparczimtár adatott ki; — a jobb iparos gyárak, nagyobb műhelyek küldött-ségileg meglátogattattak. Szóval minden uton-módon törekedett az egyelet gondoskodni arról, hogy a hazai iparczikk megismertessenek, javittassanak, kelendőségök terjesztessék s áruk a versenyképességig mérsékeltsék. Tagszáma annyi volt ezen egyesületnek, hogy eredményesen megfelelhett a feladatnak s az folyvást örvendetesen szaporodott.

Lett is e mozgalomnak dicséretes eredménye; terjedelmes üzletü gyárak keletkeztek különféle iparágban; — a műhelyes ipar figyelembe vette a kor kívánalmait, szintén javult és emelkedett; — és azon idő mind az iparos, mind a fogyasztó közönség részéről meglehett elégedve a virágzás megindulásával.

E mozgalmat a külföld, — különösen a birodalom másik fele, Ausztria is nagyon rossz néven vette és sok ellenszenvet idézett az elő. A külföldi ipar ellen irányzottnak tekintetett az; holott nem volt egyéb, mint a mit a józan okosság saját életünk fentartása és javítása tekintetéből előnkbe szabott, a melyet követni minden egyes embernek joga van, sőt önmaga iránti kötelessége. Én most is tökéletesen helyeslem azon üdvös mozgalmat: de az 1848-ik év megszakasztotta azt.

A most fenálló „Hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület“ 1876-ban keletkezett. Feladata, mikép azt magok az egyesület alapszabályai mondják: a hazai ipar emelése, s az iránt, mint első rendű nemzeti érdek iránt, az erkölcsi érzésnek országszerte felébresztése, mely czélból: a) az egyesülethez csatlakozó honleányok és hazafiak erkölcsi kötelességöknek vallják: egyéni, házi és gazdasági szükségleteiket lehetőleg hazai iparczikkek által fedezni; — b) Az egyesület a kereskedelmi és iparkamarákkal, iparegyesületekkel, nőegyletekkel, ipartársulatokkal és ipari intézetekkel, központja és vidéki közegei útján állandó összeköttetésbe lép, a hazai ipartelepek és iparosok termelési képességének, a czikkek árának kitudása, minták beszerzése és a fogyasztó közönséggel való megismertetése végett; — c) Az ipartelepeknek, kézműiparosoknak és azon kereskedő czégeknek, a melyek egyes hazai iparágakat felkarolnak, továbbá a megrendelési helyeknek, áraknak és mintáknak ismertetéséről, valamint a visszaélések felderítéséről és megtorlásáról gondoskodik; — d) A hazai iparczikkek megrendelésének, elárúsításának bizományosok és ügynökök által közvetítéséről intézkedik; — e) Oda hat, hogy a versenyképes hazai iparczikkek számára árucsarnokok és állandó kiállítások létesüljenek, valamint e czikkek kelendősége érdekében az egyesület tagjai közt fogyasztási szövetkezetek keletkezzenek.

Ez egészen szelid alakja a védegyeletnek. Nemis találkozott még eddig semmi ellenszenvvel. De azért feladata és annak eszközei olyanok, a melyek valóban nagyszerű eredmény előidézésére alkalmasok, csak erélylyel foganatosittassanak. — A fő eszme az ellenszenv legyőzésében és a rokonszenv erősítésében van. Nem arról van itt szó, hogy a külföldi iparczikkek az országból erőszakkal kizárassanak, vagy pedig, hogy a fogyasztó közönség a hazai ipar számára áldozatot hozzon, és drága áron

áron rosszabb iparcikkeket fogyasszon a belföldi ipartól, mint a hogy ugyanazokat a külföldről kaphatja. Csak arról van szó, a mit a józan számítás különben is mindenkitől megkivánhat, t. i. hogy kísérjük figyelemmel a hazai ipar termelési képességét, s a mennyiben az egyenlő minőségben és egyenlő árban tudja az iparcikkeket szolgáltatni, a külföldről behozott cikkek helyett azokat használjuk. Győzzük és vetkezzük le a külföldit mód nélkül szerető divatot. Külföld se fogyasztja a mi gabonánkat és egyéb földtermékünket, míg magának is van. Ne áldozunk mi se csupán szeszélyből a külföldnek; — hanem fogyassza az ország lakossága első sorban saját országunk termékét, és csak akkor fizessen idegenért, ha szükségét belföldről egyenlő árban és egyenlő minőségben nem elégítheti ki. Oly világos e semmi áldozatot nem igénylő elhatározásból az anyagi vagyionosságunkra háramló haszon, hogy egy ily egyesület valóban, mint hazánk újra alakulhatásának hivatott eszközét kell üdvözlenünk.

Azonban hogy a kivánt eredmény tényleges legyen, mulhatlanul megkivántatik, hogy a honleányok és hazafiak nagy tömege pártolja ez egyesületet. — Százezerek lépjenek, — a nemzet egyeteme lépjen a tagok sorába, akkor lesz az egyesületnek ereje, hogy kitűzött fontos feladatának sikerrel megfelelhessen s a czélelésés eszközeit erélylyel s lankadatlan kitarással létesitse.

Mindenek előtt az iparos osztály csatlakozzék tömegesen az egyesülethez. A statistikai kimutatások szerint 600,000 gyáros, önálló vállalkozó iparos, iparosztályi hivatalnok és segédmunkás van az országban. Ezen számon kívül van ezeknek családjuk. A mit 600,000 ember egy szívvel-lélelkel akar, — elhatároz és megtesz: annak van hordereje. De az iparosságnak magának kell előljárni a vonzó és ösztönző példaadásban. Pártolnia kell a hazai ipart, pártolnia önnön-magát, s osztálytársait, hogy az ország lakosságának többi része is kedvet kapjon erre, s bizalommal menjen utánna. A külföldit kedvelő divat legyőzésének ez a legelső eszköze. A legutolsó iparos is bir annyi miveltséggel, miszerint átláthatja, hogy ez legelső sorban az ő saját érdekében történik. És a ki ezt saját maga és különböző üzletű osztálytársai érdekében meg nem teszi: mi-

kép várhatja és követeli, hogy ő érte mások többet és nagyobb buzgósággal tegyenek, mint a mennyit maga magáért és osztálytársaiért megtesz? Ha pedig megteszi, — azután különösen felhasznál minden utat és módot, a mely az iparczikkek minősége és ára tekintetében a versenyképességet előmozdítja: akkor a jó siker nem maradhat el; mert mint mondók: 600,000 egyen már magában nagyon sokat tehet; de tömegesen vonhatja a többi nemzeti közönséget is maga után.

Maga az iparos osztály után nyomban következik a kereskedő osztály pártolásának és csatlakozásának fontossága. Legtöbb cikkben tulajdonkép az érintkezik a közönséggel. Épen ezen okból mulhatlan szükség van ennek rokonszenvére, hogy a hazai iparczikkeket üzletében ne csak tartsa; hanem saját nevök alatt árulja is; — ne tegye háttérbe a külföldiek mellett, sőt minőségi jelességöket úgy, a mint ez az igazsággal megegyez, előnyösen tüntesse ki.

A védegyelet idejében nagyon sok visszaélés történt e tekintetben. Külföldi rosz iparczikkek árultattak drága áron honi helyett. A honi ipar pártolása körül csoportosult hazafias buzgóság ellenkezöre zsákmányoltatott ki titokban, mint a mire célzott. Ennek meggátlására az iparos és kereskedő osztálynak együtt kell szövetkezni.

Ha különösen e két osztály hazafias eltökéléssel csatlakozik az iparpártoló és terjesztő egylethez, — és az egylet erélylyel megteszi mindazt, a mire vállalkozott, — a mit kötelességül tűzött ki, — s felhasználja a fennebb kijelelt eszközöket: akkor a jó siker nem maradhat el.

Azonban ekkép hangsulyozottan érintvén már magát az iparpártolást s annak terjedelmessége szükségét: helyén levőnek tartom, hogy röviden bár, de a fentebbi pontokban érintett idevágó eszközökről s azok alkalmazásáról is közelebbről szóljak.

1. A z egyesület központja az alapszabályok értelmében Budapest, más nemis lehet. Itt érintkezhetik az legjobban: „a kereskedelmi és iparkamarákkal, iparegyesületekkel, nőegyletekkel, ipartársulatokkal és iparintézetekkel“, nemcsak; hanem a törvényhozással és kormánynyal is. Ezen érintkezés eredménye eddigelé, — legalább a mennyire a köznyilvánosság előtt tudva van, — még gyenge, valószínűleg magának az egye-

sületnek is még folyvást gyenge ereje következtében. Pedig az ehez csatolt czélok igen fontosak: „a hazai ipartelepek és iparosok termelési képességének, a czikkek árának kitudása, mintáknak beszerzése és a fogyasztó közönséggel megismertetése.“ Az alapszabályok 4. §-nak b) pontja után, ugyanezeket jeleli ki más alakban a c) pont is. És az egyesület, midőn keletkezett, csakugyan a leghelyesebben tűzte ki épen ezeket legelső gyakorlati teendőiül. Ugyancsak az alapszabályok értelmében létesített központi szervezet az ezen czélok elérésére törekvés megindításához elégségesnek mutatkozik. Arról, hogy mikép történjék az ipartelepek meg szemlélése, a versenyképességről meggyőződés stb., mely esetről esetre a különböző körülményü gyakorlati kivitel feladata, itt részletesen nem szólhatok. Azonban hiányzik még egy lényeg, a mely a gyakorlati sikerhez nélkülözhetlen: az eredményt közkincsé avató nyilvánosság közege.

Gondoskodjék az egyesület, hogy nyilvánosági közege legyen, a melyben a fennebbi érintkezés eredménye, és az abból kifejtett ismeretek nyilvánosságra hozhatók legyenek. A sajtó ma már nagy hatalom. Azt ignorálni többé nemcsak nem lehet, sőt teljes mértékben felhasználni első kellék, mihelyt, — bár különben a legfontosabb közügy körül is, — eredményt akarunk. Egyelőre nem szükség, hogy az egyesületnek magának önálló költséges organuma legyen. A létező nyilvános organumok közül valamelyikkel barátságos csatlakozás is kielégíti a szükségletet, időközönként ide vágó önálló közlemények is bocsáttathatván közre.

Megrendeléseket s elárusításokat közvetítő bizományosok és ügynökök szerzésére a legnagyobb súly fektetendő és a leglelkiismeretesebb gond fordítandó. Bocsásson ki az egyesület nyilvános felszólítást a vállalkozókhöz. Körlevéllel is keresse meg az illetékes helyekről alkalmasakul ajánlott egyéneket. Gyűjtsön jegyzéket arról, hogy ki, miben, és micsoda feltételek alatt vállalkozik. Alkalmas utakon-módokon puhatolja ki az illetők hitelességét, hogy a megbízást és bizományt adók előtt ajánlatát arra alapíthassa. Szerkesszen általános bizományi és ügynöki szerződési mintázatot. Igyekezzen, hogy ezen uton lehetőleg segélytöke is jusson az ipar rendelkezésére. Más oldalról ugyanezen módozatok szerint

közvetítse a bizományt és megbizást adhatók megismerését és az amazokkal kölcsönös érintkezéseket. — E közvetítés körül suly fektetendő arra, hogy az egyesület felügyelési joga az általa létesített egybeköttetések körül a fogyasztó nagy közönség érdekében, melyet testületileg képvisel, alkalmas módon szabályoztassék és fentartassék, melynek módozata egyébiránt nagyon az egyes esetek körülményétől függ.

Köznyilvánosságra jutott már azon működés, a melyet az egyesület egy központi iparczarnok létesítésére kifejtett, melynek alaprajza szerint 100,000 frtnyi alaptőkével oly állandó kiállítási és áruló hely volna Budapesten felállítandó, a mely mindenkinek közvetlen forrásul szolgálhatna a legjobb minőségű hazai iparczikkék megismerésére és lehető legjutányosabb áron megszerezhetésére, nemcsak, hanem egyszersmind ugyanaz az ott raktárolt iparczikkék kézi zálogi biztosítéka alapján szükség esetén hitelt is közvetítene. Igen kívánatos, hogy egy ily üdvös intézmény mielőbb létesíttessék. Míg azonban az iparosság érdekét sokszorosan felkaroló nagyszerű terv létesíttethetnék, az összehozható anyagi erőhöz mért egy vagy több kisebbszerű vállalkozás létesítése is érdekes volna, melyek épen a központon az egyszerű bizományi és ügynökségi vállalkozások szervezésénél, a hitel közvetítésre terjeszkedhetesen kívül, azzal is fontosabbak, mert ezek közvetlen az egyesület felügyelete alatt állván, a bizományi és ügynökségi üzletek részére is az iparczikkék leghitelesebb átvételi forrásául szolgálhatnának, mely minden esetre sok eshető visszaélést gátolhatna meg, s a czélzott közös érdekeket biztosítaná.

Igen egészséges eszme a fogyasztási szövetkezesek szervezése is, melynek magjául épen a központi raktár, a bizományosok és ügynökök üzletével kapcsolatban szolgálhat. Ezekben nemcsak a különféle iparosok kötelezhetik magukat arra, hogy kölcsönösen egymás iparczikkéit igyekeznek fogyasztani és terjeszteni; hanem földmivelők is felvetethetvén a szövetségbe a kölcsönös fogyasztás és terjesztés azok különféle termékeire is kiterjeszthető. Nemcsak abban van haszon, hogy az iparos és gazdasági termelők részére ekkép a különbeninél nagyobb és biztosabb kelendőség biztosíttatván, azok olcsóbb árakat engedhetnek, s így a fogyasztó olcsóbbért juthat szükséglete teljesítéséhez, hanem abban is, hogy a kiszolgáltatót

ipar- vagy gazdasági czikk, a szövetséget vizsgálatán menvén át, a vevő a jószág iránt is biztosítékot nyer; azon esetben pedig, ha utólagos szállításra történnek megrendelések, az előlegek kézhez vétele, vagy az árbehajtás közvetítése körül is jótékony s a hitelt emelő szolgálatot tehet a szövetséget.

2. Vidéki közegek, ugyancsak az alapszabályokban körülírt módozattal lehetőleg minden nagyobb városban: de legalább megyénként volnának szervezendők, körükben az ő viszonyuknak megfelelő mértékben ugyanazon eszközések létesítendők, a melyeket a központra nézve körülírtam. Mintegy háló, vonják be ezek az egész országot, melynek szálai a központban fússanak össze. Ezek szolgáljanak az egyletnek a vidéki iparos telepek s azok versenyképességének megismerésére, vidéki raktárak, bizományosok felállítására, az ipartermékeknek egyik vidékről a másikra közvetítésében s a kelendőség terjesztésében. A hol ily testületi szervezet nem állitható, ott képviselők helyettesíthetik azt.

Ily körrel fogom én fel a Hazai ipart pártoló és terjesztő egylet feladatát, és óhajtom annak foganatosítását.

b) Törekednünk kell arra, hogy a királyi uralkodó ház Magyarországon is tartson udvart s szükségletének egyrészét legalább a magyar ipartól teljesítse. Uralkodónktól ezt, a paritás elvénel, de sokszor tapasztalt legkegyesebb rokonszenvénél fogva is teljes bizalommal kérhetjük és várhatjuk. De biztos reményiségünk is lehet hozzá. Oly fényvel készül Budavár fokán a királyi vár, hogy az fényes lakója nélkül üresen nem maradhat. Nemcsak azért van ennek nagy jelentősége, hogy így a királyi udvartartás költségének egy része, a melyhez Magyarország is a birodalom másik részével egyenlő mértékben járul, hazai iparunk javára esik; hanem az által is, hogy a királyi udvar főrendünk most Bécsben székelő osztályának egyrészét is ide vonja. És a Hazai ipart pártoló és terjesztő egyesületnek itt ismét kettős szerepe nyílik; először megismertetni az uralkodó házzal és környezetével azt, a mit a magyar ipar az uralkodó ház és környezete fényének is megfelelőleg szolgáltatathat, és ügyelni, hogy az a legjobb s legizletesebb minőségben szolgáltatassék; másodsor gondoskodni arról, hogy a szolgáltatmány illő uton és módon nyilvánosságra is jusson, hogy a magyar ipar tekintélye ez által

is emelkedjék. Nem egyszerűleg kérkedékenység volna ez, hogy a kik udvari szállító czimet nyertek, tényleg is élvezik e szerencsét; hanem nagy gyakorlati hordereje is volna, s a legmagasabb példa után legértékesebben szaporítaná a pártoló közönséget. Mert bizonyos, hogy minél több eset jön a nyilvánosságra, a mikor a magyar ipar a magas és legmagasabb igényeknek tényleg megfelelt s azokat megelégedésre kielégítette: annál inkább növekszik annak hitele, tekintélye s annál inkább vonzó divattá válik a pártolás.

c) Kormányunk, az összes ministerium, különösen a honvédelmi, a közös hadügy és közlekedési ministerium, a közhivatalok, megyék, nyilvános intézetek és vállalatok véghetetlen sokat tehetnek az ipar pártolására és felvirágoztatására, nemcsak azért, mert maguknak sok mindenféle ágból nagy mértékű szükségletök is van, hanem jó példaadásukkal s bizalom gerjesztéssökkel is. Most ezek némelyike fogyasztásának közvetítését, köztudomásulag, az Országos magyar iparegyesület, és az iparkamarák eszközlik. Más helyen fogok szólani egynémelyekről, a melyek iparunkra e tekintetben árnyékos világosságot is vetnek. Itt csak röviden emlitem, hogy a pártolás azon akadályai, a melyek az említett közvetítések körül is észleltettek, indokolják annak szükségességét, hogy a pártolás úgy szerveztessék, a mint az a) pont alatt ecseteltem.

8. §. *A versenyképesség eszközei az ipar gyakorlata körül.*

Az állandó versenyképesség mulhatlan feltétele: a minőségi jószág és az olcsóság. Ennek elérésére az előhaladott újabb kor főképp két eszközt használ: a nagyban termelést, és a munkafelosztást.

Már az 5. §-ban érintettem, hogy az ipar a régi kézművességből legnagyobb részben gyáriparrá emelkedett fel. A gyáraknak a mindinkább tökéletesedő gépek oly munkaerőt és termelési képességet kölcsönöznek, a melylyel, különösen termelési bővség és olcsóság, sőt mondhatnám egyenlő minőség tekintetében is, a kézműves kisipar versenyezni a legnagyobb erőfeszítés mellett sem képes.

Ezt figyelemből téveszteniünk többé nem szabad. Arra kell törekednünk, hogy iparunk szintén minden

lehető — arra alkalmas és arra hivatott ágban gyárszerüvé emelkedjék. Használja fel és értékesítse az emberi kézi erő pótlására a természeti erőket, különösen a vizerőt és a gőzzel nagyszerüsített géperőt. Vegye figyelembe és igénybe a javított műszereket. És mindezt, valahol csak lehet, még a kis műhelyekben is törekedjék alkalmazni.

Ezt kell tennünk; különben még az eddiginél is jobban hátraesünk. Tennünk kell pedig minél előbb gyorsan; mert a világ halad, s minket nem vár, ha vele haladni nem sietünk.³⁾

Ne vegye azonban e nyilatkozatomat senki a kis ipar ellen intézett merev elítélésnek. Nem azt teszi ez, hogy igyekezzünk a kisipart egészen megszüntetni, mert az többé hasznot nem hozhat és közgazdasági létjoga többé nincs. De kötelességem úgy szólani, a mint érzek, s úgy mondani meg a dolgot, a mint látom.

Ugyanazért értsük meg az ügyállást bővebben s mindenek előtt különböztessünk.

Ügyes iparos segédre, ügyes iparos kézi munkásra a legfejlettebb gyáripar mellett is van és lesz szükség. Van és lesz iparczikk, a melyet csak kézzel lehet legszebben, legtökéletesebben készíteni. De itt a nagy közönség szükségletéről, a nagy fogyasztásról és tulajdonkép az iparos vállalkozásról van szó. Ugy mutatkozik, hogy vállalkozó nyereséget még az emberi kézzel készítenő ipartárgyaknál is csak a nagyban termelés fog adhatni. Ezzel szemben a kis vállalkozó csak javítgató marad.

Nézzünk körül, hogy nálunk is mi történt már és mi történik.

³⁾ Átalánosságban az szokott hangsúlyoztatni, hogy a nagy ipar elnyomja a kis ipart. Ez igaz: de nem kivétel nélkül. Vannak helyhez kötött nagyobb és helyi előnyökkel bíró kisebb iparok, és van műipar, azután házi ipar, a mikkel a gyári ipar ez időszert versenyre kelni nem képes.

De még az sincs helyesen kifejezve, a mint közönségesen halljuk, hogy a nagy ipar elnyomja a kis ipart, mert csak magába olvasztja úgy, a mint azt a történelemben nagy államok által a kisebb államok irányában látjuk. A kis iparosok nagyobb részét lassan-lassan átfogja venni a nagy ipar, s az eddigi iparos mesterből lesz gyári művezető, munkafelügyelő; a mi tehát nem enyészet, hanem átalakulás, a mely az ipartermelésnek nem lesz kárára. — A baj mégis ott van, hogy a mi hazai kisiparosainkat elnyomja a külföldi nagy ipar, és ezen sajnos körülmény az oka, hogy nálunk a kis iparos nem az átalakulás, hanem az enyészet felé vitetik. Ennek megelőzésére kell tehát minden erővel törekednünk. Sz. P.

Csak ezelőtt 50—60 évvel is a legelterjedtebb kézi iparágak egyike volt a takácsság. Némely faluban, sík és hegyes vidékeinken egyaránt, tömegesen voltak a takácsok. Különösen nagy terjedelme volt ezen iparágaknak a felső megyékben: Szepes, Sáros, Árva, Trencsén stb. megyében, a honnan egész országra kiterjedő és nagy forgalmu vászonkereskedés is üzemelt. Ezen kívül még a házi szövés-fonás is nagymértékben el volt terjedve. És az ország legnagyobb részben fedezte ebbeli szükségletét. Ma ezen iparág még ott is, a hol legjobban virágzott, rendkívüli mértékben megcsökkent, a házi szövés-fonás pedig, némely egyes vidék kivételével, csaknem egészen megszűnt. Pedig a vászonneműek fogyasztása nemcsak nem csökkent, sőt rendkívüli mértékben emelkedett az országban. Ezt a miveltség emelkedése is magával hozza. A szép fehéremű sokkal nagyobb életszükség ma, mint volt régen stb. És az ország nagyon kis részben fedezi mégis ebbeli szükségletét. Az 1. §-ban közlött kimutatás szerint 1870-től 1874-ig terjedő öt év alatt 75 millió, tehát évenként átlagosan 15 millió forint áru vászon- és len-áruczikket hozott be az ország; ki pedig ugyanazon idő alatt csak 11 milliót, vagyis átlagosan évenként 2-millió 300 ezer körül vitt. A szükség tehát megvan, és azt külföldről kell fedeznünk. Mi az oka mégis, hogy a takácsipar egészen elhanyagolt? — Semmi egyéb, mint hogy gyáraink nem keletkeztek. Takácsaink elmulasztották a gyárszerű egyesülést. A külföldi hatalmas gyárerő elnyomta a belföldi kézi erőt. S ezen elnyomás már a fonásnál kezdődik. A gyári, vagyis gépfonás nemcsak olcsóságra, hanem egyenlőségre és jóságra nézve is meghaladja a kézi fonást. Már az 1855-dik évi párisi világkiállítás kimondotta az ítéletet, hogy a kézfonás a gépfonással sem olcsóság, sem egyenlőség tekintetében egyáltalában nem versenyezhet s ez amant mindenütt elfogja nyomni. A szövésre nézve a bíráló bizottságok még ekkor a gépszövésnek csak a durvábbféle szöveteknél adtak elsőbbséget. Ma a szövőgépek is annyira tökéletesedtek már, hogy a legfinomabb szöveteknél is versenyre lépnek a kézi szövéssel.

A szabóság még most is a legelterjedtebb műhelyes kézi iparhoz tartozik az országban. Falu helyen meg is fog ez alakban maradni még soká. De mióta a varrógépek terjednek, ez is sok helyen gyárszerűséget kezd ölteni. Nagyobb városokon kü-

lönféle varrógépekkel felszerelt nagy műhelyek keletkeznek. Megérjük rövid időn, hogy a gépek hajtásához még gőz vagy vízi hajtóerőt is fognak alkalmazni.

Hasonló jelenséget tapasztalunk az asztalosságnál. Száritó, fűrészelő, gyalugépek s itt már gyakran géphajtó erővel, kezdenek működni, melyeket a kisműhelyes iparos nemcsak beszerzeni, de állandólag foglalkoztatni sem tud.

Azt hogy apró száraz és vízi malmainkat elnyomják a gőzmalmok, a hol csak egy gőzmalom megtelepszik, mindenféle szemekkel látjuk.

Az asztalosságnál, szabóságnál, azonkép több más iparágnál, különösen az öltözéki tárgyak készítésével foglalkozóknál, kivált nagyobb városokon egy más jelenség is tűnik fel előttünk; az nevezetesen, hogy kiválnak egyes vállalkozók, a közönséggel azok érintkeznek s nagy üzletet közvetítenek; nagy műhelyt mégsem tartanak, hanem más önálló műhelyes ipartársakkal dolgoztatnak; mások ismét nem érintkeznek közvetlen a fogyasztó közönséggel, mégis önálló műhelyt tartanak, és hasonló üzletű ipartársak megrendelésére dolgoznak.

Mondjak-e még több példát? — Azt hiszem, ennyi is elég figyelemzetésem indokolására.

Második helyen a munkafelosztást említettem. Két irányban van ennek nagy hordereje és fontossága: először az egyugyanazon iparághoz tartozó különféle iparczikkek készítésére, — másodszer az egyugyanazon iparczikk előállításához szükséges különböző munka végzésére nézve.

Ez utóbbi irányt a magyar ipar is kezdi követni. Még kis műhelyekben is gyakran találkozunk már a különféle iparczikkek készítésének ilyenmü megosztásával. Egy bizonyos segéd folyvást bizonyos iparczikken, vagy annak bizonyos részén dolgozik. Ez ugyan őt sok tekintetben nagyon egyoldaluvá teszi: de ugyanazon munkában nagy gyakorlottságot, gyorsaságot és ügyességet szerez neki, a mely azután a jószágoknak is használ. — A gyáraknál még nagyobb mértékben el van fogadva ezen munkabeosztás, — minden esetre a termelési képesség és a munkajóság igen nagy hasznára.

A másik iránynak, t. i. egész üzleteknek az egyugyanazon iparághoz tartozó különféle iparczikkék közül egyes kiválasztottak készítésére megosztása, nemcsak kézműves, de gyáripa-

runkban is nagyon kevésbé honos még. Azt látjuk, hogy gyáraink és iparos műhelyeink egyaránt arra törekeshetnek, hogy a körükhöz tartozó iparcikküket minél nagyobb változatosságban készítsék; nem pedig arra, hogy egy vagy néhány félét készítsenek csak, de minél nagyobb mennyiségben. Ez gyengíti a versenyképességet. Természetesen; mert a sokfélénlél megszlik az erő és ügyesség. Kevésnél ellenben épen az történik az egyes vállalatokkal, a mi az egyes munkásokkal, hogy t. i. a munka jobb és gyorsabb; tehát a minőséghez képest olcsóbb, s a sok mindenféle, de csak kallódó készítmény felett még a kelendőségben is ez hozza meg az eredményt. A biztos hasznót csak az hajtja, a mit a tömeg nagyban fogyaszt. Erre kell tehát törekednünk.

Ha figyelünk a fejlett iparu külföldre: ennek az elvnek keresztülvitelét látjuk mindenütt. A legvirágzóbb üzletű gyárak, de az egyes nagy forgalmu műhelyek sem igyekeznek sokfélét, vagy mindent készíteni. Többnyire néhány kiválasztott tárgyra szoritkoznak. Arra központosítják erejüket és figyelmüket. De azt azután nagyban s minél tökéletesebb minőségben, és kivált aránylag olcsó áron igyekeznek előállítani.

Csak a szomszéd Cseh- és Morvaország posztó, gyapot, karton, vászon, edény, üveg stb. gyárai közt is számos példát találunk erre, a melyek főképen bizonyos specialitást dolgoznak. Felemlitek egy igen csekélynek látszó tárgyat, a szivarkapapirt. Vannak gyárak, a melyek csak ennek készítésével foglalkoznak. Mégis megélnek, sőt gazdag jövedelmet huznak. A roppant tömeg s nagy olcsóság, — ennek folytán a nagy elterjedtség eszközli ezt.

De nálunk legterjedtebben ismert példakép hozható fel mind a munkafelosztásra, mind annak eredményére nézve az angol gépgyártás, szemben állítva a magyarországi hasonló iparral. Az 5. §-ban feltüntettem, hogy az ötvenes-hatvanas években a gazdasági gépgyártás Magyarországon is igen szép virágzásnak indult: de ma már az angol gépek elterjedése nagyon elnyomta s háttérbe szoritotta ezeket. Ennek okaként utaltam a külföldit nagyon kedvelő divatra. Sokan azt mondják: a rossz termésű évek csökkentették meg nagyon a magyar gazdasági gépészetet. Tagadhatlanul mindkét ok gyakorolja horderejét. De szemben áll ezzel, hogy kezdetben csakugyan nagyobb

kedveltségök is volt a magyar gépeknek, azután hogy a földmivelésnek a sok legelőfeltörés által terjedése és emelkedése nagyon szaporította a gépek szükségletét, és hogy az angol gépgyárak s azok raktárai, minden rosz termés daczára csakugyan most is szép és szaporodó forgalmat csinálnak. Tehát a megcsökkenés oka nemcsak ama kettőben, hanem mélyebben is van. Vizsgáljuk: megtaláljuk!. Talán az ár olcsóbságban? — Nem!, mert az angol gépek köztudomás szerint többnyire még drágábbak, mint a belföldiek. Hol tehát?. A gazda, ha kérded, hogy miért vásárolja az angol gépet drágábban is örömelebb, mint a belföldi olcsóbbat, rendesen azt feleli, mert az csinosabb, biztosabb és jobb. Mi ennek gyök-oka?. Vizsgálván a különbséget a magyar és angol gépgyárak beosztása közt: úgy találjuk, hogy a mi gépgyáraink minél virágzóbbak voltak, annál jobban igyekeztek mindenféle gépet készíteni. Sok nemcsak szorosán vett gazdasági gépeket készített mindenféle nemben; hanem malom, vízi mű, s más iparhoz, a bányászathoz stb. tartozó gépekre is kiterjeszkedett. Arra törekedett, hogy ha egyszer valaki vevőkép csatlakozik hozzá, annak lehetőleg minden kívánságára saját készítményével szolgálhasson. — Az angol gépgyáraknál és raktáraknál ellenkezőt látunk. Azok közül egyik ekék, másik vető, harmadik apritó, cséplő, kaszáló stb. gépek készítésével foglalkozik különösebben. Legfeljebb néhány tárgyat választ ki, azoknak minél tömegesebb készítésére törekszik. Jóság, csinosság és olcsóság tekintetében azokban igyekszik kitűnni. Hogy azonban mégis, a kik vevőkül hozzá csatlakoznak, azokat egyebekből is kielégíthesse, a miben mások kitűnnek, azon tárgyakat azoktól raktárolja. A vevőnek is nyíltan megmondja, hogy ez ettől, az pedig amattól való, mert ez azt jobb minőségben és olcsóbban tudja készíteni, mint ő; mivel az annak specialitása.

Igy megy ez otthon Angolországban is, nemcsak a gazdasági gépek, hanem egyéb ipartárgyak körül is. És ebben van az erő.

Itt az eszköz, a melylyel az angol gazdasági gépgyárak és raktárak, a magyarokat legyőzték.

Folytatva a tárgyat, a gyakorlati élet még két irányban jeleli meg a munkamegosztás fontosságát.

Némely vidékeket a természet jelöl előnyösöknek valamely

iparágra. Mások maguk vállalkoznak, vagy fejlenek ki alkalmazsokul arra. De köztapasztalás, hogy a hol valamely üzlet gyakorlatának tömeges követője van, ott nemcsak a szaktudomány fejlődése, de a munkaerő olcsósága, s a fogyasztó közönség pártolása is csatlakozik azon iparághoz. Ne igyekezzenek tehát az egyes vidékek se mindenre. Válassza mindenik ki a körülmények szerint a magáét s abban igyekezék tömegre, minőségre s árolcsóságra kitűnni. Egyebet hagyjon másoknak. Ebben is sok példát látunk az előhaladott külföldön, a mit hazánk némely vidéke is már tudja, vagy ösztönszerűleg követ. Egy vidék a vas, másik a szövet, harmadik a fa stb. ipar hazája. És így van ez rendben.

A másik megoszlás főképp a földmivelés és ipar közt célszerű helyi megoszlást érdekl. A földmivelésnek nincs érdekében az egy helyen nagy néptömörség, ellenkezőleg minden területen a munkaidőt kimélő közelséget s csak az ahhoz arányos népességet igényli. Ellenben az iparnak az egy helyen minél nagyobb számban összegyülekezett népesség kedvez. És habár egyes gyárak magokban elszigetelten állólag is virágozhatnak, a rakáson lével előnyössége, ezekre nézve sem, — általánosságban pedig még kevésbé tagadható. Intő ok, hogy elkülönöztten a földmivelő községekétől, nagyobb iparos községek alakítására törekedjünk, a melyek már községi szervezetőkben főképp az iparérdekek képviselőjét viseljék.

Hasonló eszközéül, mint a munkafelosztás, szolgál a versenyképességnek az állandó dolgoztatás. Vannak iparágak, a melyeknek csak az év bizonyos részében van időszakuk. Ezeknél az állandó dolgoztatást ezen időszakra értem. Másoknál csak a kelendőség van időszakhoz kötve; különben a dolgoztatás egész éven át történhetnék. De legtöbb műhelyben és gyárban nem folyik a munka egész éven át egyenlő erővel. A kevésbé forgalmas időszakokban megcsökkenni, gyakran szünetelni is szokott. Ennek az a természetes következtése, hogy az iparosnak és gyárosnak egész évi üzleti és saját kitarási költségét, azután adóját s más kiadásait a forgalmas idő alatt kell kikeresni. Ez tehát az elhevert időnek megfelelő mértékben drágítja a munkát. Ellenben ha a munka egész éven át egyenlőleg folyik, akkor a különben lefolyandott

idő egész termelvényével szaporodván a bevétel, az ár is ugyanannyival lejjebb száll. Ez minden esetre nagyobb forgó tőkét igényel ugyan, hogy a készítmény az elkelésig raktározható: de nemis hinné az ember, hogy az egész éven át illendő erővel folytatott munka, a melynél a munkás is mérsékli követelését, mennyivel olcsóbbá kerül.

Nagy kérdés, ha valjon használna-e az iparczikk termelhetési olcsóságának azon, kivált a kis iparnál országszerte elharapódzott divat, hogy az iparos, mihelyt szerit teheti, kis birtokot, kertet, szőlőt szerez mellékesen bár, ezek mivelésével is foglalkozik, hogy az által családja kitartását olcsóbbá tegye. Sokan igennel felelnek erre. Én nem osztom ezt. A csak mellékes foglalkozásban töltött idő, s a mellékágra megosztott tőke és költség, valóban helyes módon sokkal jobban volna a fő foglalkozási ágban, a folytonos dolgoztatás elve szerint hasznosítható. A fél ember egyik részre sem egész ember. Hogy az üzletfejlést mennyire hátrányolja ez a divat, az 5-ik §-ban érintettem.

Röviden utalok arra, a mit ugyanott az üzlet folytonosságáról is, a versenyképesség erősítésére nézve mondtam.

A tőkeolcsóság eszközeiről külön szólok.

9. §. Törvénykezési s adóviszonyunk javítása.

A jó adórendszer és gyors igazságszolgáltatás alapja a vagyon és személy biztosságnak s ezzel az egész társadalmi élet kifejlésének. Ahol e kettő hiányzik, ott a legnagyobb erőfeszítéssel sem lehet sem ipart, sem vagyont teremteni.

A jó adórendszer legelső kelléke, hogy az soha se támadja meg a tőkevagyon, hanem mindig csak a tiszta jövedelmet terhelje; sőt magának a tőke gyűjtésnek is kedvezzen; ezen kívül, hogy az se a kivetésnél, se a behajtásnál kelletén túl ne zaklassa az adózót. A mely adó már magát a tőkét támadja meg: az okvetlen elszegényedést von maga után. Legyen az adó megszabott és bizonyos, a melyet az értelmes adózó maga is biztosan kiszámítani tudjon; kivetési alapjára nézve pedig igazságos: akkor ha magas sem árt annyit, mint a kisebb, de bizonytalan. Legtöbbet árt, a hol csűrés-csavarás, — a kivetési összegnek mesterséges felcsigázása ennek alapja; mert ez az adózó igaz-

ságérzetét, az államban vetett bizalmát rontja le s azt elkeseredetté teszi. Az efféle eljárás árt legnagyobb mértékben a vállalkozási szellemnek. A szorgalmas, becsületes embert elidegeníti; a furfangosnak kedvez, s azt szaporítja az üzletterén is.

Mik főhibái törvénykezésünknek: az előző szakaszban kifejtve van. Az igazságszolgáltatás legyen mindenképp felett gyors, biztos, szigorú és költségkímélő. Engedje orvoslását az elkövetett hibának: de csupa formálításból ne akadékoskodjék s ne töltesse az időt. Ne keresse a czimeket; hanem az igazságot. Legjobban szaporítja a perek számát az, ha a közönségben az a meggyőződés gyökerezik meg, hogy a törvénykezés terén gyakrabban dönt az esetlegesség, mint a szigorú igazság, és hogy a mely per egyszer elveszett a szigorú igazság alapján, ugyanaz, vagy másik hasonló megnyerhető esetlegességből az ellenfélnek ilyen vagy amolyan mulasztása, vagy a sok mindenféle közbeneső orvoslattal kifárasztása folytán stb.

Miképp javítsunk fenálló adó és törvénykezési rendszerünkön: az a törvényhozás feladata. Ennek tüzetes tárgyalása egy körülményesen kifejtett önálló munkát igényelne; ugyanazért ide be nem vonható. Csak röviden kívántam, a főelvekkel együtt azt jelezni, hogy itt gyökeres hiba van, a mit, ha iparunk előmenetelét kívánjuk, okvetlen javítani kell; mert különben minden igyekezés és pártolás hajótörést szenved.

10. §. *Olcsó tőke s szilárd hitel.*

Legolcsóbb tőke az, a melyet az ember szorgalom és takarékoság útján maga szerez. Sem a szorgalomról, sem a takarékoságról nem akarok e helyen erkölcsi felolvasást tartani. Értelmes közönségnek, értelmes iparosoknak beszélek. Tudják azok jól, hogy mi a szorgalom, mi a takarékoság. De éppen azért, mert felteszem, hogy tudják, nem mulaszthatom el feltüntetni, hogy mennyit hibázunk ellene. Nem irigylem én a szorgalmas munkástól a pihenést és mulatást. Az elfáradt testnek és léleknek is van megújulásra szüksége. A vallás ünnepeit megtartatni kívánom. De a sok heverő nap: blau Montag, blau Mittwoch, a sok mulatság, a korcsmázás, mely fájdalom, alsóbb rendű iparos osztályunknál és a munkás osztálynál sok helyen nagyon otthon van, valóban nem a szorgalom és takarékoság

jellege. Az idő pénz, a példabeszéd is azt mondja. A ki nem takarékoskodik az idővel, az legbecsesebb tőkét vesztegeti, a mely leggazdagabb kamatot hozhatna. Vesztegeti pedig úgy, hogy még azon felül gyakran uzsorás kamatot fizet tőle, a melyet az elvesztegetett idő alatt elkövetett dőzsölés alatt költ. Az időben fekvő tőke rendes kamatja az, a mit az ember az életfenntartás rendes szükségletére kiad. A mi azon felül van, az már uzsora. Azt csak nagyobb szorgalommal lehet helyre hozni és mérsékleni.

De a szorgalmat és takarékossgot már a gyermek nevelésnél kell kezdeni, az iparos tanoncokon és segédeken folytatni. Míg az iparos osztály nem csekély részénél, — tiszteletbecsület a hála-Istennek többséget képező jobb résznek — divat lesz az, hogy heti keresményének nagy részét vasárnap eldözsöli, s éjeleket tölt mulatsággal, hogy másnap dolgozni kedve s képessége ne legyen; — míg az iparos inas szintén eleszi, elissza azt, a mit imitt-amott ajándékban, vagy munkájáért kap; — míg a mester elhiteti magával, hogy csak azért is el kell menni naponként a korcsmába, hogy ott — magyarosan mondva — Kundschaftokat szerezzen: addig a legolcsóbb tőkére, a melyet a szorgalom és takarékossg szerez, ne számítsunk.

A takarékossg és a legolcsóbb tőke legveszedelmesebb ellenségei közé tartozik a fényűzés is. Különösen kereskedő osztályunknál rendkívül nagy mértékben el van ez terjedve és nevezetes részben ennek következtése a sok csőd és sok bukás. De iparos osztályunknak is van ebben sok része. Folytasson kényelmesebb háztartást, s öltözködjék csinosabban másoknál, a kinek módja van benne. De az iparosnak mindig főerénye és kincse marad a polgárias háziasság és csinos egyszerűség.

Hogy miért szóltam az olcsó tőke czime alatt a szorgalomról és takarékossgról, még egyszer indokolom azzal, hogy: mert legolcsóbb tőke az, a melyet szorgalom és takarékossg útján az ember maga keres.

De a szilárd hitelnek is ez az alapja.

Legjobb minden esetre, ha saját tőkájével dolgozhatik az iparos. Azonban mihelyt szorgalma, ügyessége és takarékossga megvan, az idegen tőkével dolgozás sem veszedelem. Sőt

tekintve, hogy mikép fennebb kifejtettem, az eredmény sikeresíthetése tekintetéből a nagyban dolgozásra, a nagyban termelésre kell az iparnak általában törekedni: tehát az idegen tőke használata sokszor czélszerű, máskor épen elkerülhetetlen. Nagyon természetes, hogy a szorgalmas és takarékos iparos, a kinek magának is van meggyűjtött vagyona, idegentől is könnyebben és olcsóbban kap kölcsön pénzt, ha szüksége van rá, mint a korhely és vesztegető s egészen vagyontalan. Igen sokszor nem az a baj, hogy nincsen pénz, hanem hogy nincsen bizalom, nincsen hitel. Ez szabályozza a kamatlábat is. A jó hitelű egyén, a ki erkölcsi és anyagi biztosítékot nyújtani tud, hogy pontos fog lenni mind a kamat, mind a tőke fizetésében, olcsó kamatra is könnyen kap, míg a hitellel nem bíró sokkal magasabbra se juthat hozzá.

Indokolt lesz ezek folytán először is a szorgalmas munkáság-, azután a takarékoság-élesztéséről és az iparos hitel szervezéséről főbb vonásokban röviden szólni.

a) A szorgalmas munkáság élesztése legbiztosabb sikerű, ha az már a gyermekkortól indul ki. Az iparos szorgalmat már az iparos tanoncnál kell kezdeni. Szorgalmas jó munkásokat kell nevelnünk, hogy szorgalmas, jó iparosaink legyenek. Az országos iparegyesület követésre igen méltó példáját adja a szorgalom élesztésnek. Évenként a segédek közt kitüntetések osztogat. Érdemnek számíttatik fel, ha a segéd minél hosszabb időt tölt egy műhelyben; érdemnek a tanoncokkal való jóbánás, a szorgalom és ügyesség. Minderről ünnepélyes okmány, s a mellett pénzjutalom is adatik. Ezen működésével az iparegyesület az egész országra kiterjed; a mesterek által nemcsak a fővárosból, hanem a vidékről, műhelyekből és gyárakból egyaránt szoktak segédek kitüntetésre ajánlatni. Azonban ez mind kevés az ország nagy terjedelméhez képest. Az iparegyesület éven át a központról mindössze 30—40 kitüntetést adhat. De már ennek hatásából is megítélhető, hogy milyen gyakorlati haszna lenne annak, ha szerte széljel az országban a nagyobb városokon, legalább ott, a hol iparszövetségek, ipartestületek vannak, ez szintén divatba hozatnék és a segédeken kívül, a tanoncokra is kiterjeszgetnék, mindenesetre a legszigorubb fel-

ügyelettel kísértetvén, hogy a kitüntetést senki nagyon könnyen s csekély érdemekért ne kapja, hanem annak becse megőriztesék, azután gond fordittatván arra is, hogy továbbra mikép viselik magukat és mivé fejlettek az egyszer kitüntettek.

b) A takarékosság élesztésére már a gyermekkorban igen sikeresen használtatnak a mivelt külföldön, jelesen Angol-, Francia- és Németországban az iskola takarékpénztárak. Magyarországon is van már valami 30 (most már közel 100) hasonló takarékpénztár. Sokan pártolják, mások kárhozzátják ezt. A kárhozzátók azt mondják, hogy fősvénységet, irigységet költ a gyermekben, a gazdagabb, a kinek szülői, vagy rokonai egyszer-másszor ajándékokat adogatnak, többet tehetvén be, mint a szegény; a szegény gyermek ez okból néha arra is vetemedhetik, hogy szülőit meglopja, csak azért, hogy a lopott pénzt takarékpénztárba tehesse stb. stb. Ezek gyenge okoskodások ellene. Én valóban bármikép gondolkodom, sokkal több és fontosabb okot találok mellette; úgy hogy az intézményt hasznosnak tartom, s megvagyok győződve, hogy ha ezek alkalmas kezelés mellett, általában elterjednének az országban, ennek a felnőtt nemzedék takarékosságára is nagy befolyása lenne, s a vagyonosságot s később a rendes köztakarékpénztárakban is a tőkegyűjtést rendkívülig elősegítenék.

Azonban nem ezekről akarok szólni. Az iparos tanoncnak, az iparos segédnek és munkásnak sokkal több szüksége van a takarékosásra, mint az iskolás gyereknek. Több alkalma, sőt rendes alkalma is van, hogy pénzhez jusson. A segédnek, munkásnak rendes fizetése van. A tanoncz szintén gyakran kap ajándékot, mikor munkát visz haza, vagy valamely munkát jól végez stb. Sőt némelyiknek már csekély fizetése is van. Ezek részére volnának az iskolatakarékpénztárakhoz hasonló iparos segéd takarékpénztárak alakítandók. Micsoda jótékony hatása volna annak, ha minden nagyobb iparos városban állanának fen effélék, a melyek mikor a heti fizetések kiadatnak, műhelyről műhelyre, gyárról gyárra összeszednék a betehető pénzt? Nemcsak a pénzgyűjtésre, hanem a jó erkölcsre is hatnának ezek. Sok szegény segédet s munkást megmentenének a vásár- és ünnepnapi korhelységtől. Tőke is kerülne ez uton, a melylyel a szorgalmas segéd önállásra jutását mozdíthatná elő. De a jó példa még maguknak a mestereknek takarékosságára is hatást

gyakorolna. Azt gondolni, a mi az imént az iskolatakarékpenztáraknál említettett, hogy ekkép egyszer-másszor lopásra is vetemednék a betevő, csak azért, hogy betéte szaporodjék, képzelenség, mert hiszen épen a betevés, a melynek könnyen végire járni lehet, még annak is, hogy mikor történt az, vezethetne leghamarabb a tolvaj nyomába. És valóban a szabadon eresztett korhelység sokkal hamarabb elvetemedik effélére, mint a már a takarékoság által javított jobb erkölcs.

Egyébiránt itt csak röviden említettem meg az eszmét. Az egész szervezetnek s kezelésnek kifejtése e kis munka körén kívül esik.

c) Az iparos hitel szervezése. Hazai viszonyaink közt, az iparos hitel szervezését legczélszerűbben keresztül vihetők tartom a közös raktárak, és a hitelszövetségek kapcsolatában. Megjegyzem, hogy midőn az eszközökről szólok, én mindig szemelőt tartom azt, hogy nekünk, még most legalább, nem nagyszerű gyáripar-, hanem főkép műhelyes kis iparüzlettel van dolgunk, s bár, mint nyomatékosan hangsúlyozám, minden áron a gyárszerű nagy üzlet fejlesztésére kell törekednünk; de míg ezt elérjük, meglevő legkisebb kézmű iparunkat is védni kell. A nagy üzlet korábban nem fejlődik, ha meglevő apró üzletünket mind elejtjük is, mint a vállalkozási szellem felfogja, mihelyt pedig a vállalkozási szellem meglesz akármely ágban iránta, az apró üzletek megléte meg nem gátolja, sőt elősegíti; tehát addig hiba volna a még megtarthatót elejteni. Ez a nézet vezérel mindig, mikor módzatokról szólok. A nagy tömeg van előttem. A nagy tömeg nagyszerű eszmékhez ha mindig nem is férhet: de ha valamit általánosan használ, ha kicsinek látszik is az, épen a nagy tömeg általános használása által nagy horderéjűvé válik. Ilyen iparos hitel szervezési módról beszélek most is. De lesz alkalmam egy másik önálló cikkben e hitelszervezés nagyszerű eszközeiről is szólni.

A közös raktárakat már a 7. §. a) pontja 1. és 2. száma alatt érintettem, a velők kapcsolatos hitel közvetítéssel együtt. A fővárosban épen úgy, mint a vidéki nagyobb iparos városokban, a hazai iparcikkek valóságát legczélszerűbben biztosító áruló helyekül szolgálhatnak ezek. Az általok eszközlendő hitelközvetítés eszméje pedig abban áll, hogy a mennyiben maguk kikölcsonözhető tőkével nem rendelkeznek, a hozzá-

juk beadott, s náluk levő tárgynak, mint kézi zálognak hitelére saját jótállásuk mellett, tőkepénzesektől vagy takarékpénztárraktól s más pénzüintézetektől, kölcsönt, előleget eszközölnek. E célból az illető intézetekkel állandó szerződésre is léphetnek. A raktár biztosítva van az adott előleg iránt a kezei közt levő kézi zálog által. Mihelyt azt eladja, legelőször is saját követelését fogja le az érte bevett árból. Az előleget vevő iparosnak pedig nem kell váltójára három jó hitelű aláírot szerezni, hogy arra a takarékpénztártól közvetlen szerezze a pénzt. Maga is elég magának. A hitel további megerősítését a raktár intézet végzi el. Ezzel megszabadul az iparos attól is, hogy a neki adott váltó aláírás helyett, viszonylagosan ő is kénytelen legyen aláírását másoknak adni; a miből szokott igen gyakran épen kiindulni a megromlás. A kölcsönző pénzüintézetek hasonlóképp nyerne a biztosítékban, mert a csupa személyes hitel helyett, anyagi hitel biztosítja őket, a midőn sokszor a három aláíróban is lehet tévedés, sőt egyszerre s épen egymás miatt is megbukhatik mind a három. De a raktár nemcsak pénzkölcsönt, hanem nyers anyag és iparczikk kölcsönt, vagy hitelezést is közvetíthet. Sok iparczikk, a mely a raktárba gondozásra, vagy elárusításra beadva van, más iparágnak épen tovább kikészítési anyagul szolgál. Az ilyennek a pénzelőlegezés módja szerint hitelre adása is nagy mértékben segíti a folytonos dolgoztathatást, kiméli a forgó tőke szükségletet, és az üzlet nagygyá terjeszthetésének kedvez. Hasonló üzlet és segítség eszközölhető az által, ha készpénz helyett oly iparczikk adatik a raktárból, a melyet különben használatra készpénzen kellett volna megvenni. De fel kell tüntetnem azon hatást is, a melyet a közös raktár még a magánköri hitelben is eszközöl. Ha nyilvánosan látja a közönség valakiről, hogy a közös raktárban folyvást nevezetes értéke és forgalma van, az iránt még a közforgalomban is növekszik a bizalom és a hitel, s ez még magánosoktól is könnyebben kap kisegítést, ha megszorul, mint a kinek vagyoni állása egészen el van rejtve a nyilvánosság elől. És ezen intézmény még a takarékoság szellemének erősítésére is hatással van.

Meg kell említenem, hogy azon számos pénzüintézet és takarékpénztár közül, a mely az országban már fenáll, soknak alapszabályában benne van az előlegadás az iparczikkekre, ép úgy, mint az értékpapírokra, s egyéb értékekre és különösen a

terményekre. Azonban ezen pénzintézetek a terményekre az előlegezést még csak gyakorolhatják, mert azoknak inkább van nagy tömegi egyenlőségök s folyó áruk; de az iparcikkekre átlagosan nem, vagy csak nagyon sok alkalmatlansággal, mert üzlet költségeket véghetetlenül megszorítaná, ha külön becsüsöket kellene a különböző iparcikkekre tartani, azok árváltozását folyvást nagyon éber figyelemmel kísérni. E mellett árultatást a tulajdonkép pénzintézetek nem gyakorolhatnának; a nélkül pedig a csupa raktárolás is költséges volna. Csak oly intézet teheti tehát ezt, a mely a raktárolással és áruvalással a nélkül is foglalkozik, illetőleg tulajdonkép az a főüzlete.

Hitelszövetségek több fenálló pénzintézetünk s még vidéki takarékpénztárunk mellett is állanak már kapcsolatban, és pedig oly szervezettel, hogy a szövetség szavazat útján veszi fel tagjait. Először is dönt a felett, hogy kit fogadjon be és mennyi összegben megszabott hitellel. Azután szükség esetén az illető részére a hitel a megszavazott összeg erejéig hivatalosan utalványoztatik a szövetség terhére. A szövetség tagjai a pénzintézet irányában egymásért egyetemesen állanak jót. A kölcsönt élvező fizeti a kölcsön kamatját s az ezzel járó illetékeket, azután fizet egy megszabott százalékot szövetségi tartaléktőke alakítására, mely arra való, hogy ha valamely szövetségi tag nem teljesíti köteleességét, a pontos teljesítés abból előlegeztessék, s ha azt fizetési képtelenség előállása esetén később se lehetne megvenni rajta, a veszteség abból fedeztessék. — Minden esetre sok segítség van ezen intézményben is a hitel emelésére. Az egymást ismerő és egymással érintkező szövetségi tagok ellenőrzik egymás hitelképességét. Azonban főkép a személyes hitel levén itt az alap, mégis a legnagyobb ovatosság mellett is megtörténik, hogy ártatlanok szenvednek, s habár rendes állapotban a szenvedés a sokfelé megoszlás miatt így se volna sok; de sokká is válhat, a mi néha szintén megtörténik, ha az egymással szorosán érintkező egyéneknek egymás gyengeségét hosszú ideig, vagyis addig eltakargatni sikerül, míg nem illetéktelenül felcsigázott hitelélvezetők azután tömegesen hozza a szövetségre a tartalékalapból már koránt se fedezhető veszteséget.

Sokkal biztosabban szervezhető a hitelszövetség is ingatlansági alapon, a melynek a földbirtokos osztálynál már szintén

számos példáját látjuk. Egymással érintkezésben álló földbirtokosok kisebb-nagyobb számmal állanak össze, s közös betáblázásra nagyobb összegű tőkét kedvezőbb feltétel alatt vesznek fel, mint a mikép egyenként kapnák, s azt egymás közt a szükség szerint osztják fel részletes betáblázás mellett. — Az iparos osztálynak, — legalább egy részének szintén van jelzálogul szolgálható értéke, épülete, telepe, felszerelése. De a különbség az, hogy az iparosnak többnyire csak rövid lejáratu hitelre van szüksége; van idő, mikor néha feleslege is van. Tehát a kamatot se akarja olyankor is folyvást fizetni, a mikor szüksége nincs. Itt a módozat az, hogy a hitelszövetségbe állott iparosok csak nem tényleges kölcsönt, hanem csak óvadékot fedeznek jelzálogaikkal. Ez a becsü szerint hitelképességöknek szolgál mértékül, melynek alapján azután a tényleges hitelélvezet az illető pénzügyintézetnél esetről esetre utalványozható. Az előny ebben az, hogy a megszavazott hitelnek szilárd alapja van, az nem tárgul, vagy szorul csak az érzék szerint, az ellenőrzés sokkal biztosabb és könnyebb, a veszteség még így is csaknem teljes biztossággal elkerülhető, és a tartaléktőke alakításából folyó terheltetés elhárítható.

11. §. A vállalkozási szellem, s erősítésének eszközei.

Ipartörvényünk szabad tért nyit az iparos vállalkozásra. Hogy mily erő fekszik ebben, a védegyelet kora, és a most folyó alkotmányosság első néhány éve Magyarországon is már a most élő emberöltő alatt fényesen megmutatta.

Nincs oka az iparnak, és pedig sem a kis, sem a nagy iparnak félni attól, hogy akármely iparágra oly pénzes egyének vállalkoznak, a kik azt az iparágat szakszerűleg nem tanulták. Akárki fekteti bele az iparba a pénzt helyesen, az tőkéje olcsódását, ereje emelkedését és fejlődését eszközözi annak. Az ipar szerencsés és eredményes üzéséhez, nemcsak készitési szakértelem, hanem szintoly, vagy még nagyobb mértékben üzletszellem is kell. Az üzletszellem ott is kincset talál, a hol a készitési szakértelem keresni valót már nem hagyott. Üzletszellem a készitmény forgalomba hozásában és értékesítésében. Ez gyakran épen a készítésben legkitünőbb szakképzett egyénekben teljes mértékben hiányzani szokott, kitünő mértékben pedig

azokban alig van valaha jelen. Az iparmű tökéletesítésére törekvő elmélyedt lélek egészen más sajátságokkal bír és tündöklök; mint a milyenek a világ forgalmát gyors felfogással kergető üzletszellemmel nyargalnak. És az üzletszellemben dús kereskedő osztály, a legmagasabb miveltségű iparos osztály szerencséjének is hivatott kiegészítője. A mellett tőkében és miveletben ismét a munkafelosztás nagy elvének győzelemre juttatásában osztozik azzal.

Külföld előhaladott iparában is igen gyakran van, sőt mondhatni gyakrabban, mint nem, szintugy a műhelyes, mint a gyáriparnak vállalkozója. Tőke pénzesekek, kereskedők állanak a vállalkozás élén, a kik a kis iparosokat, a munka megosztás nagy elve szerint folytonos dolgozásra tömegesen egyesítik egy-egy üzletbe. A készítményt nem a készítő iparos, hanem a vállalkozó árusítja el; a minőséget is az szabja meg, mert az érintkezik a fogyasztó közönséggel s az kíséri figyelemmel, hogy hol, mikor, mire, milyen minőségben s milyen árban van szükség s a verseny is mikép meggyőzhető. Az iparos csak arra gondol, hogy az ipar czikk minél megfelelőbb minőségben és minél olcsóbb áron álltassék ki. A gyár vagy nagy iparos, és a fogyasztó közönség közt szintén a kereskedő áll. Ha nagyobb városokon, vagy főbb fogyasztó helyeken raktárakat tartanak is maguk a gyárak, vagy nagy ipar üzök, azok inkább csak a vállalkozókhöz, vagy bizományosokhoz nagyban könnyebb és gyorsabb szétosztásra valók, mint közvetlen a fogyasztó közönségnek eladásra, mert a részletes eladást a vállalkozó kereskedő eszközli, a ki ismét tőkájével és hitelével az ipartelepet a folytonos dolgozhatásban segíti.

Ez a legegészségesebb alakulása az iparnak. Erre kell honi iparunknak is teljes erővel törekedni. Van is már többféle ágban némi példánya ezen iránynak, többek közt leggyakoribb talán a butor és öltözék gyártásban: de aránylag általában még kevés. Pedig nemcsak az üzletszellem, a tőke és hitel erősödés szempontjából fontos ez, hanem azon szempontból is, hogy a kereskedő osztály rokonszenve így lesz legbiztosabban megnyerve, mely viszonyaink közt a külföldi versenynyel szemben igen nagy horderejű!

Azt, hogy az ily kapcsolat egy kicsit még most is szédelő

viszonyaink közt, szemes ovatosságot igényel, mondanom nem kell. De a mely kereskedő osztály kapcsolata a külföldi ipar nagy forgalmu behozatalának most is erőt ad, ugyanaz, kellő ovatosság mellett a magyar ipar gyengítésére sem szolgálhat.

Minden, a mit az I. Szakaszban az ipar fejlődésének egyetemeres jóllétünk, még földmivelésünk emelkedhetésére vonatkozó befolyásáról is feltüntettem, azt indokolja, hogy az ezt fejlesztő vállalkozási szellem élénkitése még a kormánynak is első sorban érdekében áll. Az adóképesség legerősebb támaszt nyer ez által. Nem tartozom azok közé, a kik mindent a kormánytól várnak. A kik azt követelik, hogy még az egyéni magán iparnak is közvetlen az nyuljon a hóna alá. Tudom, hogy az ipart a kormány is első gondjai közé számítja. Állami pénzügyi viszonyaink közt többet, mint a mennyit a kormány, közvetlen anyagi segíteyzéssel tesz, nem is várok. Azt tartom, hogy az ipar, a melyben oly óriás erő magva van, ne panaszkodjék, hanem saját magából fejtse az erőt, a mely benne van, s a melynek sok fejlesztési eszköze is rendelkezésére áll. És ha a kormány helyesen elhárítja azon hátrányokat, a melyeket különösen törvénykezési és adó rendszerünkben a vállalkozási szellemre vonatkozólag megjeleltem, én ezzel legnagyobb részben ez irányban is megelégedném. Azonban tekintve, hogy a vállalkozási szellem élesztésére más téren is látunk törvényhozási és kormányi intézkedéseket jó eredménnyel érvényesülni, nem mulaszthatom el, hogy ugyanazoknak alkalmazását az ipar javára is figyelembe ajánljam. Értem ezek közt különösen az adómentességet. Uj erdő, uj szőlő ültetésénél, ármentesített s előbb terméketlenkép hevert földek mivelés alá fogásánál, uj építkezéseknél stb., melyek uj adó alapot képeznek, a körülmények szerint különböző évszamu adómentesség szokott engedtetni. Nem irigylem ezektől ezt, sőt egészen rendben menőnek tartom. De hasonló indokból, mint ezeknél, a ténylegesen uj adó alapot képező iparágak kezdeményezésénél is, a szerint, a mint a jövedelmezhetőség megindulásáig kisebb-nagyobb befektetést igényelnek, több vagy kevesebb adómentes évszám volna engedendő. Az állam ezzel jövedelmet nem veszít, mert oly tárgytól engedélyezi azt, a mely előbb nem létezett, s jövedelmet nem hozhatott. És ezen intézkedés mégis nagy mértékben emelné a vállalkozási kedvet; sőt ez

alkalmas módon az iparos szakképzettség emelésére volna intézhető, s szaporitaná jövőre az állam részére is az adó alapot; míg most a megindulásnak különben is csak befektetésre számítható első éveiben a közvetlen terheltetés a vállalkozást teljesen lehetetlenné teszi.

A vállalkozási szellem gyakorlati érvényesülésének igen nagy ereje fekszik a szövetségek és részvényes társaságok eszméjében. Mily módozattal alakíthatók ezek Magyarországon, azt a kereskedelmi törvény szabja meg. Én az iparos termelés terén főképp a szövetkezeteknek tulajdonitok nagy fontosságot. Mindenütt, a hol nincs különös nagy tőkére szükség és a hol a siker széles terjedelmű s különböző águ szakképzettséget kíván és nagy ellenőrzést igényel, a részvény társaságok felett ezeknek adom az elsőbbséget. Ezeknél kevésbé nagyszámu, mint inkább alkalmas egyetértő, s a gyakorlati szándéklott üzlet különböző ágainak megfelelő egyének egyesüléséről van szó. A számot főképp az összehozandó tőke nagysága határozza, a melyhez járulás az egyesek részéről különböző mértékű is lehet. Az hogy a tagok az üzletben személyes közreműködésökkel, s szakismeretökkel is tényleg részt vegyenek, többnyire kívánatos, sőt ez leggyakrabban épen az üzlet különböző ágai vezetésének megosztásával történik. Sok mostani műhelyes ipar nagyot nyerne az üzletnek ily szövetségbe egyesítése által. Ezen az uton alakulhat a kis ipar legczélszerűbben nagy termelésre alkalmas üzletté s így tarthatja fen legtovább versenyképességét a gyárüzlet ellenében, sőt a gépek beszerezhetésére erőt gyűjtván, átmehet gyárszerűvé. És nemcsak ugyanazon águ iparosok, hanem az egymás üzletét segélyző és kiegészítő különböző üzletűek is egyesülhetnek, a mely szintén fokozza és jótéteményezi az összehatást.

Részvényes társaságok részére a nagyon különféle tárgyak termelésével foglalkozó s különböző águ egészen alapos szakismeretet igénylő üzlet kevésbé való. Efféléknél az egységes vezetés és a minden irányu szövevényes ellenőrzés igen nehéz. De ha oly nagyszerű az üzlet, hogy egyesek, vagy középszerű szövetségek által meg nem győzhető nagy tőkét igényel: akkor a részvényes társasági szerkezet ilyféleképpen is elfogadható. Ekkor az üzlet különböző ágai alizgatóságok szerint elkülönítendőek. De

ily üzletnél azután a részvényes soha se számítson oly nyere-
ményre, mint a milyet a szövetségi szervezettől várhat. Minél
egyformább s kevesebb ágra terjedő valamely üzlet, annál al-
kalmasabb a részvényes társasági szervezetre, s a tőke nagysá-
gának szükséglete ezen szervezettel elégíthető ki leggyakrab-
ban. Az iparköri pénzüzet minden ága, még a közraktár s letét
üzleti előlegező minőségben is alkalmas arra. Igen sajná!ható,
hogy országunkban a részvény társaságok hitele az 1873-dik
évi pénzválság óta nagyon megromlott. Akkor számos társaság
megbukott vezetői könnyelműsége, sőt gyakran lelkiismeretlen-
lensége miatt, a kiket azután a büntetés karja mégis gyengén
ért utol. Sok idő kell, míg ismét visszafordul e rendszer felé a
bizalom, s gyakorolni fogja azon hatást, melyet egyszer már oly
szép mértékben gyakorolt és a melyre hazánk iparának s abban
kivált a vállalkozási szellem erősítésének oly nagy szüksége van.

*12. §. Az iparos vállalkozás és hitel szervezésének két nagyszerű
eszköze.*

Ingóságihitelbankok, kereskedelmi és ipar-
bankok czime alatt újabb időben egy saját faja lépett fel a
világ piaczon a pénzt és hitelt közvetítő intézeteknek, a melyek-
nek alapszabály szerint kitűzött feladatuk: nagyobb szerű vállala-
latok létesítése, vagy támogatása az által, hogy az azok céljából
alakult társaságok megalakítását s megszilárdítását közve-
títsék, továbbá a részvény társaságok által kibocsátott érték-
jegyek, részvények adás-vevése nagyban, azután terjedelmesebb
áru és szállítási üzletek foganatosítása; ezek mellett a bank- és
hitelüzlet közönséges ágait is gyakorolván.

Ezen intézeteknek a Párisban „Credit-Mobilier“ czim alatt
fenálló nagyszerű pénzüzet tekinthető első példányalakzatu-
kul. Ez 1852-ben Enfantin és Pereire eszméinek egyesí-
tésével alapított, és a kormánytól azon jogositványt nyerte,
hogy eredeti részvény tőkéjének, mely 60 millió frankban álla-
pított meg, tizszereséig, vagyis 600 millió frankig, 45 naptól
1 évig terjedő lejáratu apró kamatozó adós leveleket bocsáthas-
son ki, a melyekért bevett értéket azután értékpapírok, azaz
részvények vásárlására fordithassa. Két nagy eszme van ezen
intézményben: egyik, hogy a nagy közönségnek mintegy magá-
val hordozható takarékpénztár alakittassék; az apró adós leve-

leknek, melyek kamatozó bankjegyeket, s így egy nemét a forgalmi pénz eszköznek képezhetik, vásárolhatása által, a melyek a közönséges takarékpénztári betéteket felül mulják az által, hogy csak a lejáratkor kell azokat beadni, s akkor sincs se elszámolással, se elkönyveléssel vesződség; másik, hogy az ezen adós levelekért bejött olcsó pénz, szintén olcsón legyen az iparos vállalkozó szellem emelésére fordítható. Csakugyan ezen alapon ezen intézet több hasznos vállalkozást segített elő. Ennek példájára máshol is keletkeztek kisebb-nagyobb eltéréssel hasonló intézetek. Ilyen a bécsi Allgemeine Creditanstalt für Handel und Gewerbe, ilyen feladatot követ egy részben Pesten az Általános hitelbank; ilyen volt különösen szintén Pesten a Franko-Hungarián bank. Szerencsétlenség az efféle intézetekre nézve, hogy épen, midőn hatásukat az ipar emelésére és az iparos vállalkozás élénkítésére sok részben elismerést érdemlőleg gyakorlani kezdték, előállott a szédelgés korszaka, sőt nem tagadható, hogy némelyek közülök a szédelgést még maguk mozdították hathatósan elő, a mely nyilvános vád magát az első példányul szolgáló párisi intézetet sem egészen mltatlanul terheli, és az összeható okok nemcsak maguknak okoztak ezeknek sok kárt, hanem a közönségnek bennök vetett bizalmát is megrontották. Nem bírálom az elkövetett hibákat. A szédelgésben elmerültek, elhullottak. A meglevők megtanulták a szilárdságot becsülni. Azonban ha sok kifogás van is a gyakorlati téren bebizonyult kivétel, az alkalmazás sikamlóssága és az eredmény ellen: fel kell tüntetnem az eszme nagyszerűségét s az abban rejlő rendkívüli erőt, s hogy szilárd alapon tartva, ez nagy hivatottsággal bír a lezajlott szédelgés miatt megrendült részvénytársasági rendszer hitelének helyre állítására, a melyre törekedni igen fontos érdekünk.

Közraktárak czime alatt a magyar kereskedelmi törvénybe oly intézmény van beiktatva, mely „árúk elhelyezésével és közraktári jegyek kibocsátásával foglalkozik.“ Ily közraktárakat úgy egyesek, mint társaságok nyithatnak, legalább fél millió forintnyi tényleges alaptőke kimutatása mellett, a mely a törvénynek a közraktárakra vonatkozó czikkeiben kijelelt ügyleteken kívül másra nem fordítható. A letét jegy, mely a közraktár által időrendben vezetett letéti könyv szelvény részét képezi, összefüggő, de egymástól elválasztható két részből, t. i.

az árujegyből (cedule) és zálogjegyből (varrant) áll. Az árujegy maga arra való, hogy a mellett a letett árucikket eladni, és megvenni, a zálogjegy pedig, hogy arra kölcsönt felvenni lehessen. A kettőnek egy kézben léte, a letett áruczikkról egészen szabad rendelkezési jogot biztosít ezek tulajdonosának. A ki csak az árujegyet bírja, úgy veheti kézhez a cikket, ha vagy a záloglevelet is magához váltja, vagy a zálog összeget az intézetnél leteszi. A zálogjegy tulajdonosa ellenben azon joggal bír, hogy ha a zálog összeg neki a lejáratkor ki nem fizettetik, akkor a zálog tárgyát az intézetnél elárvereltetheti. Maga az intézet a nála elhelyezett árukra törvény szerint az érték két harmada erejéig nyújthat előlegeket. — Ily intézet Európa és Amerika nagy kereskedő városaiban már számos van. Budapesten most van keletkezőben. Ez ugyan most főképp nyers termény s a kereskedelmi forgalomban levő egyéb cikkek részére van szánva. Mennyiben fog különösen a belföldi ipar emelésére szolgálni, még a jövő mutatja meg. Hogy a kis ipar forgalmát nem fogja felkarolhatni, az több, mint valószínű. A nagy iparnak minden esetre használni fog; mert ezen célra mind raktárolási, mind áruhitel szervezeténél fogva igen alkalmas. Azonban miután hasonló intézetek keletkezhetésének alapja a törvényben meg van vetve, és ezek úgy egyesek, mint társaságok által, a megszabott alaptőke kimutatása mellett alakíthatók, kívánatos, hogy hasonlók egyes iparos vidékek központjain, az azok saját érdekeinek megfelelő módon, több helyen is alakuljanak.

13. §. Hazánk ipar viszonyainak ismerése.

Hogy hazánkat ipar viszonyaira nézve itt fejtegetett czélunknak megfelelőleg ismerhessük, a következőket kellene tudnunk:

1. Ezen idő szerint melyik vidéken, micsoda iparágnak, milyen terjedtsége van, melyik versenyképes, és mennyire, melyik nem? külön véve a gyári és műhelyes ipart.
2. Melyik vidéken, melyik ipar ág elégíti ki a helyi szükségét, melyiknek van feleslege, melyiknek hiánya?
3. A felesleget hová adja, a hiányt honnan pótolja?
4. Különösen azon iparágakban, a melyekben hiány van, tud-e versenyezni azon vidékkel, a honnan a pótlékot kapja?

5. Melyik vidéken micsoda iparos feldolgozásra alkalmas nyers anyagok vannak bővségben?

6. A bővségben levő nyers anyag feldolgoztatik-e ott kellő mértékben, ha nem dolgoztatik fel, miért nem, s hová szállítatik a felesleg?

7. Vannak-e ipar utján kizsákmányolható természeti kincsek, s melyek, mily mértékben?

8. Kizsákmányoltatnak-e eléggé, ha nem, mi az oka annak?

9. Melyik vidék általában micsoda iparczikket és mennyit igényel olyat, a mi helyben nem termeltetik, honnan kapja azt, más vidékről, vagy külföldről?

10. A feldolgozásra alkalmas nyers anyagnak, azután a belőle dolgozott készítménynek mi az ára?

11. Van-e általában elég iparos munkaerő, s a különféle iparágban mi a segéd fizetés?

12. A kézi munkát pótló gépek különösen a műhelyes iparnál használatnak-e, melyeknél s milyenek, mily terjedelemben?

13. Milyenek a közlekedési viszonyok?

14. Milyen pénzüntézetek vannak, s általában milyenek a pénz és hitel viszonyok?

15. Micsoda körülmények hátrányolják vagy kedvezményezik az ipar lehető kifejlését?

Ezen kérdések közül nagyjából többre, de tüzetesen kevésre és kevés vidékről tudnék megfelelni, mert az országos statisztikai hivatal, az iparegyesület, az iparkamarák ugyan sok statisztikai adatot gyűjtöttek már össze s hoztak nyilvánosságra közleményeikben; — ezen kívül is vannak irodalmunkban egyes tárgyakról különböző irányban használható ismertetések: de kimerítő ismertetése az iparos érdekek tekintetében országunknak még nincs. Különben nem annyira számokból álló statisztikai, mint inkább okadatolólág leíró ismertetés volna itt szükséges; melynek létesítésére már a tudomány érdekében törekednünk kell. Utalok az 1. és 2. §-ra, a hol az egész országra általánoson sok ide vonatkozó adat van elmondva. Abból ítélhető meg, hogy mily jelentősége volna annak, ha az egész ország külön vidékenként részletezve csak ezen mértékben is ismertetnék. Gyakorlati szempontból, iparunk emelése tekintetében, a mi itt főkép szóban forog, ezen ismeretnek az a hatása lesz, hogy valamint a helybeli, úgy a távol levő közönség látván,

hogy hol, miféle vállalkozásra van kilátás és szükség, utóvégre, ha sokat emlegetjük előtte, vállalkozik s azzal is hézagot pótol.

14. §. *Önsegélyző és jótékony egyletek.*

Több különféle alaku önsegélyző és jótékony egylet van már Magyarországon is az iparosság közt elterjedve, és pedig mind a segédek, mind maguk a mesterek közt. Ilyenek különösen a segédek részéről: a legényegyletek, a betegsegélyzési, munkaközvetítési, utasfogadó, utisegély egyletek és intézmények; — a mesterek és iparos vállalkozók részéről: az iparos népbankok, temetkezési s betegápoló egyletek, különféle előleg s hitel egyletek, nyers anyag beszerzési szövetkezetek stb. Ezek mindannyian kisebb-nagyobb mértékben kedvezményezik a meglevő ipart. Ujat azonban nem teremtenek. A gyakorlat tényleges előmozdítóiról az előzőkben többnyire már különböző alakban szólottam. Nincs terem, hogy egyenként mindnyájáról tüzetesen szóljak. Ugyanazért bővebb tárgyalás nélkül csak e mű kiegészítése tekintetéből emlékeztem itt meg rólok.

15. §. *Kiállítások, azok hatása és czélszerű rendezése.*

Ország-világ felismerte, hogy a kiállításoknak az ipar emelésére igen nagy hatásuk van. Ezen felismerés ezeket világszerte, úgy Magyarországon is, nagyon divatba hozta. A közönség folytonosan szaporodó részvétellel és érdeklődéssel járul hozzájuk. Mostanában világkiállításokkal is sűrűn találkozunk. Országos kiállítás a negyvenes és hatvanas évek közt többször tartatott Pesten; Kecskeméten 1872-ben, Szegeden 1876-ban volt, — Székes-Fehérvárt most van (azaz mikor e mű iratott 1879. május és júniusban); — jövőre ismét Debreczenben vagy Budapesten lesz ilyen. A különböző vidéki és helyi kiállítások pedig épen gyakoriak, éven át több helyen s több félek is tartatván.

A tárgy fontossága megérdemli tehát, hogy ez ügyről némileg részletesen szóljunk, különösen az iparra vonatkozóssal. De előre is megjegyzem, hogy nem az egyes kiállítások ismertetése, hanem általánosságban annak kifejtése czélom, hogy miképp használhatók ezek

az ipar fejlesztésére, mely irányban az ügyet általános-
ságban, és a következő részletezés szerint fogom fel:

1. *A különböző kiállítás célja és feladata.* Közvetlen célja és feladata minden kiállításnak röviden: hogy a különféle ipar-
ágak fejlettségéről, a fejlődés eszközeiről és akadályairól általános ismeret szereztessék, — a kitünő művek, az iparos javítások bemutatassanak, s az által a szakismeret hatásos gyarapítása mellett, másoknak is a jó példa követésére ösztön nyújtassék; — továbbá hogy a kiállító nagy és kisiparosok magukat és műveiket a fogyasztó nagy közönséggel megismertethessék, és pedig nem felületesen, hanem czikkeiknek másokkal jóságra, szépségre, czélszerűségre nézve összehasonlíthatása és alapos bírálata útján, hogy ez által azoknak kelendőség szereztessék.

Ezen általános közvetlen célhoz különféle közvetett cél járul, melyekre nézve meg kell különböztetnünk a helyi és vidéki, — az országos- és világkiállításokat.

a) A helyi és vidéki kiállítás úgy felelhet meg czélszerűleg feladatának, ha mindazt összegyűjti és megismerteti, a mi valamely helyen vagy vidéken az iparra vonatkozólag található. A nyers anyag épen oly fontos, mint a kidolgozott készítmény. Nem csupán a kidolgozott remek művek, hanem a közönséges, de jeles fogyasztási tárgyak is érdekesek. Hibásan hiszi sok kiállító, hogy csak különös remek művet érdemes és kell kiállítani. Az ilyen jobban gyönyörködteti ugyan a szemet, s sok tanulságot nyújt: de a fogyasztó nagy közönséget épen a forgalmas tárgy érdeklileg jobban, s ezek jelességének megismertetése mozdítja elő a kiállítások tulajdonképeni és leggyakorlatibb végcélját, t. i. a kelendőséget. — De nem elég csupán maga a tárgy. Azt hasznos és szükséges a készítő ipartelep viszonyainak ismertetésével kísélni. Erre nézve legfontosabbak körülbelül a következő kérdésekre szóló feleletek: gyár-e vagy műhelyes az ipartelep, — micsoda iparczikkék készítését gyakorolja nagyban, azután talán csak mellékesen kicsiben; — csak kézi erővel dolgozik-e, vagy géperőt is használ s milyet; — mennyi évi termelése, — különösen mennyi a kiállítottéhoz hasonló tárgyból; — hol vannak piacjai; — szállítja-e termékét külföldre, — végre helyt kell-e versenyeznie hasonló külföldi czikkekkal?

Igen neveli a kiállítás érdekességét; — sőt fontosságát

épen az egészíti ki, ha az egyes kiállítóktól kívánt ezen adatokon kívül, azon kérdések közül is minél többre gyűjtetik épen a helyet és vidéket illető felelet, a melyek a 13. §-ban kitűzvék.

Sokan kérdésbe teszik: valjon helyes-e, ha a helyi, vagy vidéki kiállításokba más helyek vagy vidékek kiállított tárgyai is felvételnek? — Én igennel felelek e kérdésre, sőt kivált az épen azon vidéken fogyasztás alatt levő külföldi tárgyak felvételét is helyesnek tartom, különösen az összehasonlíthatóság a versenyképesség fokának megítélhetése tekintetéből; mégis rendszerint a nélkül, hogy azok jutalmazásra bocsáttatnának.

b) Az országos kiállítások feladata: az ország általános iparos viszonyainak megismertetése, kapcsolatos vidékenként, legcélszerűbben talán megyénként történő megkülönböztetéssel; azután alkalom nyújtás arra, hogy a különböző vidékek iparos fejlettségével, azoknak készítményeivel, valamint a termelő iparos, úgy a fogyasztó nagy közönség is egymással összehasonlíthatólag ismerkedhessék; — különösen feltüntetése annak, hogy melyik vidék micsoda ipartermékekkel bővelkedik, a melyet a másik szükségel.

Ezen kiállításra épen azon tárgyak, és ugyanoly adatokkal kísérve alkalmasok, a melyek a vidéki kiállítások részére jelevék. A közönséges fogyasztásra szolgáló jeles tárgyak épen oly fontosok, sőt talán még fontosabbak itt, mint a vidéki kiállításokon; mert ez által kelendőségök még nagyobb körben elterjedést nyerhet. A külföldi tárgyak pedig ide nemcsak bebocsáthatók, hanem szintén kívánatosak, jutalmazásban részesítés nélkül.

c) A világkiállítás célja és feladata különbözik reánk nézve először is a szerint, a mint a kiállítás nálunk, vagy külföldön történik, azután a mint a külföldi helyül szolgáló hely ipara fejlettebb, vagy hátrább áll a mienknél. A belföldön rendezett világkiállításon mindazon tárgyainkkal érdemes és szükséges megjelenni, a melyek az országos kiállítást illetik, sőt a teljes erővel megjelenés itt még nagyobb nyomatékkaal bir, hogy iparunk különböző ágának fejlődöttségi képe annál jobban előtérben álljon. Fejlettebb iparu ország kiállítására csak kitűnő remekművekkel, azután a nagy fogyasztás legjelesebb tárgyival érdemes menni; — az ott kitűnés, az itthon kitűnés mértékét is emeli. Nem nagyon kitűnő tárgy külföldi kiállításának csak

oly tárgyból van helye, a melylyel ott piacra számíthatunk. Ellenben a fejletlenebb iparu ország kiállításán minden versenyképes tárgyunkkal, kivált a melynek piacra van szüksége, megjelenni hasznos.

2. *Előkészítés.* Akármely kiállítás csak helyes előkészítés után felelhet meg céljának. E körül legfőbb az alkalmas és kívánatos tárgyaknak megfelelő mennyiségben összegyűjtése. Ezt csak az önkéntes vállalkozásra hagyni helytelen. Gondoskodni kell, hogy a mi a feladat teljesítésének előmozdítására szükséges, az ki is állitassék és pedig úgy felszerelve és oly adatokkal kísérve, mint a mikép kívánatos. Erre a tulajdonképeni főrendező bizottságon kívül is, közegek kelleneek. Vidéki vagy megyei kiállításoknál a nagyobb községekben bizottságok vagy egyes biztosok állitandók. Ezek igyekezzenek mind a nyers anyagból, mind a készítményekből összeszedni a mi magától nem jó, s gondoskodni, hogy a tárgyak a készítő telepre és a vidékre vonatkozó adatokkal is kísértessenek, ez utóbbiak szolgáztatása különösen reájok nézvéen, figyelemmel kivált arra, hogy elég-e a vidék készítménye valamely tárgyból saját szükségletére. — Az országos és világkiállításokhoz megyéenként és kapcsolatos vidékenként, vagy a nagyobb városokban állitandók hasonló célra biztosok, vagy bizottságok.

Hogy az összegyűjtésben a siker biztosittassék, az előkészítésre idő kell, rögtönözni a dolgot nem lehet. Helyi és vidéki kiállításokhoz, a felfogott tér nagyságához és a körülményekhez képest legalább 3—6 hó, az országosokhoz legalább egy év, a világkiállításokhoz még több idő kívántatik. Ezt egyrészen az összeszerzéssel és összeállitással járó munka, a mellett magának a részt venni kívánó iparosnak kiállitandó tárgyával elkészülhetése is igényli. Rá kell ugyan dolgoznunk, hogy iparosaink leginkább oly munkát hozzanak kiállitásra, a milyen műhelyekben, gyáraikban rendesen készül, ne különösen csak e célra készitettet; mert bár érdekes azt is látnunk, hogy ki, milyet tud készíteni, ha akar, de sokkal fontosabb, hogy milyennel szolgál rendesen a közönségnek; és az lesz legkívánatosabb előhaladása iparunknak, ha az iparos a fogyasztó közönséget a nagy forgalomban is folyvást a kiállitásban szintén mindenkor méltólag megállitandó tárgyakkal látja el; arra pedig, hogy

valaki olyat állítson ki, a melyet rendesen készít, nem kell sok idő és sok előkészület: de minthogy nem kevésbé fontos célja a kiállításnak az is, hogy ott a közönséges forgalmiaknál szebb, tökéletesebb tárgyak, remekművek, a czélszerű ujdonságok, javítások, a melyek még közönséges elterjedést nem nyertek, ösztönzésül, tanulmányul, ismertetésül bemutattassanak, sőt sok effélének épen a kiállítás ad lételt, tovább folyásuk s érvényesülésök attól feltételeztetvén, a mint megismerés után a figyelmet s köztetszést megnyerik: tehát az ilyenekkel előkészülethez mindenesetre idő kell. Az előkészítő bizottságok főfigyelmét igényli, hogy a kiállítás a gyakorlati, forgalmi tárgyak tömege mellett, efféle ösztönt és tanulságot nyújtó tárgyakkal érdekesítve legyen.

Fontos kérdés, hogy mily időközökben tartassanak a kiállítások?

Igen gyakori ismétlődés czéltalan, sőt hiba. Kifárad szintegy a kiállító, mint a látogató közönség kitartása. Egymásután hamar következő közökben figyelmet ébresztő és tanulságot nyújtó ujdonságok sem kerülhetnek elég mennyiségben. Az előhaladás mutatói szintén nem lehetnek nagy mérvűek. Az érdekesség, az ösztönző erő megcsökken. Országos szervezés felelhetne meg e tekintetben a célnak legbiztosabban.

Helyi kiállítást minden nagyobb iparos város rendezhet akkor, a mikor akar. Ennek évenként ismétlődése sem terhelő. Sőt használ, ha divatba jő a különféle ünnepélyességeknek, kiállításokkal összekötése. Ezek az ünnepély érdekességét is emelik. Nagyobb körü vidéki, egész megyei kiállítás ismétlődése tiz évi időközben nagyon elegendő. Tervszerűleg beosztva az országot, így is jutna az országban efféle minden évben több. E tervszerű beosztás keresztül vitélre „Kiállításokat rendező központi országos bizottság“-ra volna szükség, mely az egész országot akkép osztaná be, hogy a vidéki kiállítások évenként egymástól alkalmas távolságban eső változó helyeken essenek.

Valódi országos kiállítás csak a központon, a fővárosban tartható. Ennek szintén 10 évenként ismétlődése elég, de kívánatos is. Legjobb ideje ennek mindig az általános népszámlálásra következő év volna. A népszámlá-

lás az iparos népesség osztályzásán kívül, sok lényeges adatot vett már fel. Idővel még több is felvehető abba. Helyes tehát oly időre határozni az országos központi kiállítás idejét a mikor már annak előkészítéséhez és érdekesebbé tételéhez az általános népszámlálási adatok is felhasználhatók.

Mint fennebb is érintém, nem szólok ellene, sőt egészen czélszerűleg lehetőnek tartom, hogy a tíz évi időközben, a fővároson kívül, más nevezetes helyeken is rendeztessenek országos kiállítások. A központi országos bizottság feladata volna, hogy ezek egymás után következése is az ország különböző vidékeire aránylagosan osztassók be. Ezek azonban valódi országos kiállítások nem lesznek s nem lehetnek. Csak az adja országos jellegüket, hogy az egész országból igyekeznek tárgyakat gyűjteni, és a jutalmazást megszorítva, vagy megszorítás nélkül az egész országból gyűlt tárgyakra kiterjesztik.

Világkiállítás saját hazánkban minden 20 évben elegendő egy, mely szerint minden második országos központi, egyuttal világkiállítás lenne. Hogy más országok hol s mikor tartanak világkiállítást, az nem a mi elhatározásunktól függ: de ott a méltó és hazai érdekeinknek megfelelő részvétel vezetése szintén a központi országos bizottság teendőihez tartoznék.

Minden kiállítás, vidéki, országos és világkiállítás előkészítésének lényeges kelléke, hogy a körül az előző kiállítások adatai és tanulmányai felhasználtassanak; azok szolgáljanak legalább kiindulási pontul. Különösen a központi országos kiállításokra az időközben tartott vidéki kiállítások eredménye összegyűjtendő. Nemcsak a kiállítás eredményes tanulmányozására nyújtja ez a legjobb eszközt, hanem még azon honismerésnek is legalkalmasabb anyagául szolgál, a melynek kívánatosságát a 13. §-ban jeleztem.

Nyilvános használatra bocsátott rendszeres tárgyjegyzék nélkül egy nagyobb kiállításnak sem kellene megnyilni. E nélkül alkalmasan csak kisszerű kiállítások foghatók fel és tanulmányozhatók eredménynyel; — nagyobbaknak már rendszeres szemléletök megnehezítve, alapos tanulmányozásuk pedig sokszor egészen lehetetlenné téve, végre az eredmény felhasználhatása minden esetre megcsonkítva van.

3. *Rendezés.* Főkép a kiállítási tárgyak rendszeres össze-

állításáról kívánok e czim alatt szólni. Igen sok kiállítás tartott már: de még megállapított osztályzat, vagy csoportosítás nincs, a mely szerint a kiállítási tárgyak egymás mellé, vagy egymáshoz soroztassanak. E tekintetben még egyugyanazon helyen különböző időben tartott kiállítások rendezői sem tartanak következetességet; holott az egyöntetűség általában igen hasznos és kívánatos volna.

Megkülönböztetem a tárgymutató osztályzását és csoportosítását, a helyszini osztályzástól és csoportosítástól. A vámtáblázat egy törvénybe iktatott osztályzást és csoportosítást jelel meg a különböző tárgyakra nézve, a melyet a hivatalos kereskedelmi kimutatások is követnek. Nem tartom ugyan ezt egészen helyesnek; annak megszabása nem is kizárólag tőlünk, hanem a velünk vámszerződésben álló országoktól is függ. És annál jobb osztályzás is volna talán létesíthető. Mindaz által jelentőséggel bírván, hogy a kiállítások iparunk ismerését épen a kereskedelmi forgalommal kapcsolatban támogassák, ezen osztályzást és csoportosítást a kiállítások rendezésében és különösen tárgymutatóiban is általános rendszerül követendőnek vélném. — A helyszini rendezés szintén mindig a tárgymutató rendszere szerint történhetnék leghelyesebben; — így volna legjobban megkönnyítve és vezetve még a nem szakember, illetőleg csak a nagy közönség részére is a rendszeres szemlélés és tanulmányozás. És a különböző tárgyaknak a kiállítás helyszinén össze vissza hányása, mint azt sokszor látjuk, valóban nagy hiba. Egyes tárgyaknál minden esetre kerülendő az efféle összevegyítés. Csoportos kiállításoknál is, akár egyesek, akár összeállott társak kiállításai legyenek azok, csak akkor volna megengedhető, ha a kiállítók kényelme azt mulhatlanul megkívánja, különösen ha egészen elkülönített helyről, mint szokott lenni, külön pavillonról van szó. Más különben a vegyes kiállítások is osztályaik és csoportjaik szerint elkülönítve bár, — beosztandók. Az osztályokban és csoportokban nevelí az érdekességet, és könnyebb áttekintést, ha a vidéki kiállításoknál az egyes nevezetesebb helyek, a honnan tömegesebb a megjelenés, kiállítói egymás mellé soroztatnak. Az országos kiállításoknál elég csak a vidékenként, vagy megyénként megkülönböztetés. A községek szerinti részletesség, az egészben együtt levő nagy tömeg miatt, sokszor a fáradságot épen nem érdemlő nehézség-

gel jár, s ezt szabályul kitűzni felesleges volna. De azon rendszert, a mi ismét gyakran alkalmaztatni szokott, hogy t. i. egyes vidékeknek, egyes megyéknek egészen külön osztályok rendeztetnek, s azután azon vidéknek a különböző csoportban összeszedett tárgyai oda tömegesítettnek össze, nem helyeselhetem. Egy világkiállításban van helye annak, hogy a megjelent külön országok képviseltetése egész tömegben külön is szemlélhető legyen, és az úgy illesztessék be magába a világkiállításba, mint egy önálló országos kiállítás: de egy országos kiállításban tárgy és vidék szerint egészen megkülönböztető rendszer külön keresztül vitele gyakorlati helyességgel nem alkalmazható. Egy országos kiállításnál kevésbé fontos az, hogy egy tömegben lássuk mindazt, a mi egy bizonyos megyéből, vagy bizonyos vidékről került; mint inkább az, hogy általában az egész országból, melyik iparág, mikép van képviselve. Ezt az segíti elő, ha az egy tárgyi osztályba, és csoportba tartozó tárgyak, nem szórótnak szét, különböző vidéki, megyei osztályokba, hanem származási helyökre megkülönböztetéssel ugyan: de egy tárgyi osztályba s illetőleg csoportba egyesítettnek. És e nagyobb czélnek, ama kisebb cél minden esetre alárendelendő.

4. *Birálati szabályok.* Rendes szokás csak egyenként venni birálat alá a kiállított tárgyakat, főkép a jutalmak és kitüntetések kiosztása tekintetéből; a ténylegesen jutalmazott tárgyon kívül legfeljebb ugyanazon jutalmazottnak, a jutalmazotton kívül eső tárgyai, a jutalom érdemlésének fokozása tekintetéből szoktak figyelembe vetetni. Igen helyes volna és minden esetre nevelné a kiállítások horderejét, ha a kiállítások csoportjai az azon csoportu ipar általános fejlettségi állásával hasonlatban is szemle alá vetetnének, s ily szempontból együttesen is birálati vélemény mondatnék rólok; sőt nagyon indokolható volna, ha a versenyképességnek minőség tekintetében magasabb fokát elérő tárgyak, az egyenkénti tárgyakra kiosztott jutalmakon kívül csoportosan is részesítenének oklevéli kitüntetésben.

A szokott birálatok eredményét kétségtelenül az fogná legnagyobb becsüvé tenni, ha azok körül az eljárás egyenlő elvek szerint, egyenlő szigoruvá és általában egyöntetűvé volna tehető. Mig emberek leszünk, ez alig lesz lehetséges; a különböző vélekedés, a különböző tekintetek, sőt már a bírálók kü-

lönböző ismerete, szakképzettsége, s felfogási gyakorlottsága is meg fogja zavarni az elvont egyenlőséget. Azt hogy országos központi bíráló bizottságok szerveztessenek s foglalkoztattassanak a különböző kiállításokon is, melyek által legjobban elérhető volna az egyöntetűség, sok okból véleményezni sem akarom. De alkalmas általános szabályok kedvezők lehetnének és csakugyan felvehetőek volnának az ebbeli kívánatos egyenlőségnek is legalább czélszerű megközelítésére.

Még ilyenekkel sem rendelkezünk. Nálunk eddig rendszeren minden bíráló bizottság esetről esetre maga szokta megállapítani eljárási szabályait, s gyakran megesik, hogy az eljárásban még ugyanazon kiállítás különböző osztályainak elvei is különböznek. Elismerem, hogy gyakran lehet reá eset, mikor egy-ugyanazon csoportban talált egyes tárgynál is indokolt lehet, az általános szabály megváltoztatása. Ez azonban még sem zárja ki egy ilyen lételének czélszerűségét, mert a legjobb szabály alól is lehet és van kivétel; és éppen ez adja meg az általános szabály erejét, hogy csak kivétel állhat ellenében.

Nézetem szerint az ipartárgyak bírálatánál általános elvi szabályul a következők volnának megállapíthatók:

A) A bírálatnál figyelembe veendő fő tényezők: a) anyag-jóság, — a tárgy sajátsága szerint szilárdsággal, lágysággal, könnyűséggel, szinkedvességgel, színállandósággal stb. stb. tekintve; — b) készítési tisztaság, csinosság, egyező stylszerűség, szilárdság, — c) szerkezet, helyes összeállítás, művésziesség és alak, — d) használati czélszerűség, — e) ármérséklettség, — f) elterjedtség, vagy az elterjedésre hivatottság, — g) versenyképesség, a mely az eddigi tényezők összetételének ad kifejezést, — h) műbecs, — i) ujdonság, — k) feltűnőség, — l) ritkaság.

B) Előleges kérdések. 1. A tárgy csoporti minősége szerint figyelembe veendők-e mindazon tényezők, a melyek az A) pont alatt megjellevék, vagy melyek hagyandók ki, és mi-csoda tényezők veendők még fel. — 2. Bocsátandó-e a tárgy jutalmazási szigorú bírálat alá vagy sem. — A műbecs, ujdonság és a ritkaság rendszeren a tárgynak bírálatra bocsátását indokolja. Az e sajátságokkal nem bíró tárgyak bírálatra bocsátatása felett az általános szavazat dönt.

C) Elbírálási eljárás. Az iparczikkek egyik csoport-

jánál az anyag, másiknál a szerkezet, harmadiknál a használati célszerűség stb. játsza a főszerepet. Általános szabály szerint megállapítani tehát, hogy mire legyen a főszűly fektetendő, nem lehetvén, annál fogva mindenek előtt a figyelembe veendő tényezők sorrendje, — azután az állapítandó meg, hogy mindenik minősítvényi tényezőnek hány foka legyen. Legalább három fok igényeltetik. A minősítvényi tényezők fokszámainak összeze, elosztva a felvett tényezők számával, adja a bírálati eredményt. A fokok 1-től leszállólag mérlegeltetvén, minél kisebb a kiderülő szám, annál jobb az eredmény.

Csak a főelveket kívántam jelezni. A részletezés előzetesen a tárgyi osztályzás és csoportosítás határozott megszabását igénylené. Ezt az egész országra nézve keresztülvinni, a 2. pont alatt jelelt központi országos bizottság feladata.

5. *Az eredmény közhasznúsítása.* A kiállítás bezárásával, és a tárgyak szétoztásával nincs még befejezve a rendezők feladata. A jó eredmény hasznának egyetemessé tevése még ez után következik. Kiállító és egyes szemléelő mind ismeretben, mind anyagi előnyben szerezhettek maguknak hasznot; — a jutalom kiosztás s a jutalmazott tárgyakról nyilvánosságra bocsátott vélemény által a bíráló bizottság is szaporithatta azt. Azonban a kiállítás eredménye közkinccsé csak akkor válik, és a cél lehető tökéletességében csak akkor éretik el, ha a szerzett tapasztalások összeszedetnek, szakszerűleg feldolgoztatnak és nyilvánosságra hozatnak. Ezt a világkiállításokról szokták is tenni. És a párisi, londoni, bécsi, brüsseli stb. világkiállításokról szerkesztett jelentések végheetlen sok gyakorlati és igen becses ismeretet tartalmaznak. A negyvenes években többször tartott pesti iparkiállításokról szintén birunk ilyeneket. De az egyszerű helyi és vidéki kiállítás is megérdemli e fáradságot. Ez által az eredmény hatása nemcsak fokoztatik, hanem maradandóvá tetetik. Már maga a bírálati jegyzőkönyv sok jó anyagot szolgáltat ehez, kivált ha, a mint fennebb emlitém, az egyes jutalmazott tárgyakon kívül, a csoportok együttes szemléjére is kiterjeszkedés történik. A tárgymutatóban foglalt és a tárgyakat kíséző adatok összeszedve s feldolgozva szintén igen gyakorlati hasznuakká tehetők. De igen becses anyaggal volna szaporitható az adat gyűjtemény, ha a látogató közönség nyilvánosan felszólíthatnék tapasztalásának s észrevételeinek a rendező bizottsággal

közlésére. Sok használhatlan anyag is fogna ugyan ezen az uton összejönni. A legnagyobb hivatottsággal bírók közül sokan restelleni fognának talán közleményeket tenni. De bizonyosan találkoznék azok közt is, a ki a különböző tárgyaknál szakavatott ismereteit közhasználatra bocsátaná. Mindez végre a kiállításon kívül álló átalános és részletes statistikai adatok és ismeretek kapcsában volna feldolgozandó. A kik valamely kiállítás rendezésének fáradságát és költségét megtették, azoktól megérdemli, hogy ezen utóintézkedést el ne mulasztják.

16. §. *Az iparos becsületesség és pontosság.*

Ismét azon helyzetben vagyok, hogy nem akarok ugyan erkölcsi leczkét tartani: de még se kerülhetem el, hogy az iparos becsületességről és pontosságról röviden ne szóljak. Becsületesség, szótartás, pontosság nagy kincse bárkinek is az életben: de kivált az iparosnak. Becsületesség, szótartás készítményeinek minőségére, ahoz mért árara, a vállalt elkészítési és kiszolgáltatási idő szigoru megtartására nézve. Mégis mind három ellen gyakran sok panasz van. Az iparczikk anyaga sokszor nem az, a minek állittatik, s csak a használat közben derül az ki. A készítés szilárdsága szintén nem ritkán von panaszt és megalégedetlenséget maga után. De kivált a megrendelt munkánál a vállalt idő mulasztása, sokszor nagyon is elhanyagolása a leggyakoribb. Még a kormány és hatóságok részére szerződött szállítások körül is sűrűn történnek mind három irányban rendetlenségek. Azon katonasági czikkek szállításánál, melyeket az országos magyar iparegyesület már több ízben közvetített, ez maga szintén több ízben volt kénytelen már ebbeli megrovását nyilvános sajtó utján is hallatni. Magán szállításoknál s munkavállalásoknál pedig épen gyakoriak a panaszok. Nem szedem össze a példabeszédeket, a melyek e részben különböző jellemzéssel közszájon forognak. Csak röviden ismétlem, hogy a becsületesség, szótartás és pontosság, kivált az iparosnak oly kincse, a mely mig tisztán megvan, igen gazdagon kamatoztatható; a gyakori megrontás ellenben, a melyet apró jogtalan haszon után kapkodás, más esetben csak egyszerű hanyagság, gondatlanság s könnyelműség idéz elő, nemcsak a kamatot, hanem a tőke-kincset is könnyen veszendőbe hajtja.

17. §. *Iparos szakoktatás.*

Elmult az idő, a mikor még az ipar csaknem általában egyenesen gyakorlati fogások útján volt betanulható. Megtanult a szegény gyermek nagyjából írni, olvasni, számolni; vagy még ezt sem tette; hanem a mint valamely iparágra nézve munkát fogható korra s testi erőre növekedett, mesterinasnak állott; — így töltött több kevesebb évet; akkor segédnek felszabadult, s vándorlás útján is igyekeztén magát tökéletesíteni, úgy lett mesterré. Ma már a legegyszerűbb iparostól is többet követel a korszellem ennél: — a mivelt iparostól pedig épen szakiskolázottságot kíván: de egyszersmind alkalmat is nyújt erre. Elemi és polgári iskoláinkban is kisebb-nagyobb mértékben taníttatnak az ipart segítő természeti és képző tudományok. Senki gyermekét iparra ne adja, míg vele az elemi és polgári iskolák megfelelő osztályait el nem végeztette. Így remélhetjük egy előhaladás-képes mivelt iparos osztálynak az alsó fokon is képződését. Annál fontosabb ez, mert különben az iparszabadság, sok jó oldala mellett, azon ország- és világszerte tapasztalható következtetést vonja maga után, hogy az iparos ügyesség mellette elhanyaglik. Kívánatos, hogy az iparos tanoncok részére, a kik a régi mód szerint gyakorlati fogások elsajátítása útján tanulják a mesterséget, minden faluban és kis városban, a hol csak némileg szembetűnő száma van az iparos osztálynak, a közönséges iskolai tanulást tovább képző, azután a legáltalánosabb ipari szakismeret s segéd tudományok alapját megvető iparos tanonc iskolák rendeztessenek, legalább vasárnaponként s estenként történő tanításokkal s azt az iparos tanoncok szorgalommal is használják. Főtárgyaiul ezeknek a rajz, levelezési fogalmazás, s könyvvezetés szolgálандók. Sok helyen vannak is már effélék, különösen rajziskolák: de szomorú dolog, hogy az iparosok tanonczaikkal nem látogatgatják ezeket kellő mértékben. — A magasabb iparos képzettségre országunkban is többfelé vannak már alsó-felső reáltanodák; — van a fővárosban műegyetem. Kívánatos, hogy mielőtt az üzlet közvetlen gyakorlatára lép, minél számosabb iparos keressen ezekben, a közönségesnél magasabb miveltséget, és szakismeretére általános és részletes alapot.

Közvetlen iparos szakiskoláink még nincsenek. A mezőgazdaság, kertészet, szőlőszet terén már országunkban is találkozunk, bár nem elegendő számban ilyenekkel, a melyek a czélszerűséget is a siker által bizonyítják. Ohajtandó, hogy az ipar terén is különböző ágban hasonlóké keletkezzenek, a melyre a külföld szintén számos sikerült példát mutat már. Oly tanműhelyek berendezését értem különösen itt, a melyekben az elméleti és gyakorlati előkészítés együtt járna. Ezekből volna a legjobb és általános eredmény várható. Ezek lennének a közvetlen iparos szakiskolák. Főképe a fa, bőr és vasipar szakjába vágó elkülönített szakiskolák volnának nagyon fontosak. A gazdaság különböző ágaiiban az első kezdeményt magánosok tették. Az ipar terén még nagyobb sikerrel volna ez ezen uton kezdeményezhető. De különösen egyes iparos egyesületek, s társulatok volnának erre első sorban hivatottak. Ne várjunk mindent a kormánytól. Annál kevésbbé pedig, mert ha összevetjük a műegyetemet, és az alsó s felső reálistiskolákat, s a már csakugyan létező iparos iskolákat, a különféle gazdasági intézetekkel, nem állítható még az sem, hogy a kormány az iparral mostohábban bánnék, mint az ország népessége legnagyobb részének főfoglalkozását képező földmiveléssel; mert ha nincs is külön asztalos, lakatos, cipész, nyerges stb. szakiskola, a különböző reálistiskolák száma csakugyan megmérkőzik a különböző gazdasági, kertészeti s szőlőszeti stb. tanintézetek számával. Ez azonban még sem ellenkezik azzal, hogy a kormány szintén tegye meg ez irányban is a magáét. Sőt biztosan remélhető, hogy meg is teszi, kivált mihelyt iparos osztályunk tanusítani fogja, hogy magasabb műveltségre jutása tekintetéből legalább a már létező intézeteket szorgalommal felhasználja.

Eddig is tett már a kormány több irányu kezdeményt. A népiskolákról szóló törvény kimondja, hogy a felsőbb iskolák mellett, a hol lehet és czélszerűnek mutatkozik, ipari tanműhelyek állítandók fel. Némely efféle műhely van is már a házi ipar köréből és pedig kormány segélylyel; jelesen a tanképezdek mellett, s azon kívül is, a melyeknek a székesfehérvári kiállításon számos jeles mutatóványaik is voltak. Azután egyébként is élénk mozga-

lom van ezen ügy körül a kormánykörben. Ugyanis: az ipariskolák felállítása a közoktatási ministerium szakmájához levén beosztva, Trefort minister már 1876-ban szaktanácskozmányokat indított meg, a legközelebbi államköltség előirányzat alkalmával pedig 25,000 frtot szavaztatott meg e célra, és a tanácskozások ismét felvételtek. Az ez eddig kifejtett eszmecsere szerint terveztetnek: 1. tanoncz, vagyis mesterinasiskolák, a népiskolai oktatás hiányainak pótlására, esténkénti tanitással, — 2. középipariskolák, műhely és gyárvezetők számára, a mennyiben mutatkozni fog, hogy ilyenekbe elegendő tanuló kerül, — 3. a már létező felső nép- és polgári iskolák mellett tanműhelyek, egyes vidékek igényei szerint más-más iparágak, mint p. o. a szövő, a fém- a faipar fejlesztésére, — 4. gyakorlati iparmű tanszékek a művészeti ipar fejlesztésére, — 5. iparmuzeumok. — Azon vélemény fejtett ki, hogy törvény alkotandó, mely szerint tanonczot senki addig fel ne szabadithasson, míg az az iskolai vizsgálatokat ki nem állotta és elbocsátási bizonyítványa nincs; továbbá senki sem minemű ipari foglalkozást ne kezdhessen, míg iskolai kötelezettségének eleget nem tett; végül, hogy kötelessége legyen minden községnek a hol iparosok vannak, ipariskolát felállítani, az iparosok annak fentartásához adójuk bizonyos százalékkal járulni köteleztetvén.

A kormányon tehát mulni nem fog. Legnagyobb akadály itt csak a pénzkérdés. De valószínűleg ezen is segitni lehet. Az általános műveltségre fontos a létező számos al- és főgymnazium, azután a különböző hivatalos pályára a szintén számos jogi tanintézet. Azt hiszem mégis, ha a tanintézeteket a különböző életmódot követők szükségletéhez arányosítjuk, s ezen intézetekből szaporítjuk az iparos és földmives iskolákat, az közvagyonosságunknak is csak előnyére lesz, s iparunk emelkedhetésére egy némely efféle közép tanodának átváltoztatásában méltán és eredménynyel volna segédalap kereshető.

De ismétlem, hogy főkép a gyakorlati szak-tanműhelyek felállítása magoktól az iparosoktól, az iparos szaktestületektől és egyletektől várandó; azután megvárandó mindenek felett egy,

az t. i. hogy a létező, s előképző tanintézeteket az iparos tanoncokkal felhasználtassuk, s a ki iparossá lenni akar, az a mivelt, és szakképzett iparossá lehetés szükséges eszközeit saját képzettsége tökéletesítésére minden esetre szorgalommal felhasználja.

És itt ismét első sorban a tanoncokat tartó iparos mesterek azon kötelessége áll elő, hogy ne csak ne vonják el azoktól azon időt, a melyet a mesterinas- és vásárnapi iskolák gyakorlása igényel, sőt ügyeljenek fel őket és kísérik gondos figyelemmel, hogy az ezekben megszabott tanórákat azok szorgalommal s eredménynyel gyakorolják; mert ez által valamint tanonczaik jövő előmenetelére, azonkép általában a hazai ipar felvirágoztatására dolgoznak.

18. §. Az ipartörvény módosítása.

Mióta a most érvényes 1872-dik évi ipartörvény fenáll, folyvást sürgeti az iparos osztály annak különböző szempontból átvizsgálását és pótlását. Iparos előhaladásunk érdekében csakugyan több irányban kívánatos volna ez, a mint ezt az országos magyar iparegyesület, azután több ízben rendezett országos és vidéki iparos értekezletek is kimondották.

Főleg két irányban sürgettetik a javítás:

1-ör azon irányban, hogy az iparral foglalkozók közös szakérdekeiknek előmozdítására oly kötelező társulatokban szerveztessenek, a melyek az iparral foglalkozók összeségét felöleljék, és a melyek keretéből magát egy iparüző se vonhassa ki.

Egészen indokolt e kívánság; a mennyiben távol ettől azon gondolat, hogy ez valamely a régi czéhekhez hasonló szervezet legyen. De vannak intézmények, a melyek általában az ipar előmozdítását és jobblétét tárgyazzák. Indokolt tehát, hogy senki, a ki ezeknek közvetlen, vagy közvetve hasznukat veszi, azok létesítéséből és fentartásából ki ne vonhassa magát; hanem a közös érdekű polgárok közt a szabad akaraton kívül is legyen bizonyos kapocs, a mely őket a közös érdek előmozdításában összetartsa.

A folyó év (1879.) május 31. és jun. 1-én Budapesten tartott

második iparos congressus három foku iparos közegek felállítást sürgeti: a) helyi és lehetőleg szakmai csoportokból álló kötelező ipartársulatokét; b) a főbb iparos helyeken kerületi iparkamarákét, végre c) a központi ipartanácsét.

2-or azon irányban, hogy a szakmabeli kiképzést, valamint a készülő iparosok szellemi és erkölcsi nevelését hatályosan előmozdítani és ellenőrizni lehessen.

Ez irányban különösen sürgettetik: a tanoncok szegődtetési, szakmabeli kiképzési s a felszabadítandó tanoncok szakmai megvizsgálatási ügyének rendezése, azután az iparos segédek szakmai és szellemi továbbképzése, a munkaadók és munkavevők viszonyának bővebb-szabályozása s rendszeres felügyelete, a munkakönyvek kötelező behozatala, a munkaadók és segéd munkások közt előforduló viszályok békés kiegyenlítésének módozatáról gondoskodás; — végre rendszabályok alkotása az iparszakma rendszeres tanulásának módozatára, valamint arra nézve, hogy azon iparosok, a kik szakukat a megállapított rendszeres módon megtanulták, mint tanult szakiparosok igazoltassanak és elismertessenek.

Hét év óta van már gyakorlatban a törvény; ennyi idő alatt a tapasztalás csakugyan több hiányt s pótlandót tüntetett fel, annak átvizsgálása s pótlása tehát minden esetre az ipar általános javára szolgál. Mik és mily módozattal legyenek a javítandók és pótlandók a törvényhozás szakszerű előkészítése és megvitatása alá tartozik. Első sorban is igen jogos és nagy horderejű azon kívánság, hogy az iparkamarák a most velők kapcsolatban álló kereskedelmi kamaráktól külön választassanak, hogy az iparnak a kereskedelemétől gyakran különböző érdekét annál határozottabban képviselhessék, s ezeket a sokkal mozgékonyabb kereskedő osztály ne nyomja oly gyakran csak saját érdekei előtt egészen háttérbe.

Kívánatos, sőt elengedhetlen, hogy a törvény hivatalos átvizsgálása s a sürgetettek közül gyakorlatilag is jóknak bizonyult javítások s kiegészítések keresztül vitele mielőbb fogantossá váljanak.

19. §. Közlekedésünk javítása.

Közütaink rosszasága már egészen példabeszédszerű. Előhalad a világ műveltségben, különösen kényelem keresésben és

fényüzésben: de a mi utaink nemcsak nem haladnak elő mind ezekben; sőt az utóbbi években még alább szállottak, rosszabbodtak. Legjobb gondozás alatt volnának még az államutak: de sok helyen azok is nagyon megromlottak már. Megyeutaink gyakran a csinálatlan utaknál is rosszabbak. Vicinális, azaz szomszéd községbe járó és határbeli utaink pedig még jobban kritikán alól állanak.

Sokat mondtam talán? — Nem! — Tessék megnézni, az után a homokon szárazságban, — az agyagon, akár hegy, akár lapos, csak néhány napig tartó esőben is, kivált őszszel és tavasszal, a mikor legtöbb a szállitmányolás, csak egy pár napot is utazni, vagy még inkább egy kis teherrel fuvarozni; akkor majd kiderül, hogy igaz-e, a mit mondtam!

Azonban a csupa panasz hasztalan, s a dolgon egyáltalában nem segít.

Utaink csinálására s jókarban tartására egyenesen a közmunka van rendelve. Milliókra megy azon összeg, a melylyel az ország népessége részint természetben leszolgálás, részint közmunka váltságképen adózik. De nem elég még e roppant somma. Sokkal több az, a mit a rossz utak miatti lassu, nehéz, sokszor épen lehetetlen közlekedésben, — az e miatt előálló jószág kizárásban és a vitelbérek drágaságában veszítünk. Sokfelé megvanak vasutaink: de azokhoz jutni keserves, s az odáig terjedő kis távolság gyakran sokkal többbe kerül, mint husz annyi, sőt sokkal több vasuton.

Iparunk fejlődésének nem utolsó akadálya rejlik utaink ezen rosszóságában. És ezen baj orvoslására minden áron törekednünk kell. Módot nyujt erre a közmunkaerőnek szorgalmas és szakértelemmel teendő felhasználása. Ez egyenesen magunktól függ. Abban sem a kormány, sem Ausztria, sem a külföld nem gátol bennünket; — még csak versenyével sem rontja s nem nehezíti egyik sem a lehetőséget. Mégis a közönség a közmunkát csak úgy tekinti, mint Isten nevében hanyagul elveszett s elvesztegethető időt. De a közmunka váltság felhasználásán sincs sokkal több áldás. A nagy közönség, mindnyájan valljuk ennek százszoros kárát. — Itt valóban mind a közmunka teljesítés, mind a váltság felhasználása körül a legnagyobb szigorúság kellene.

Mindenek előtt arra kell törekednünk, hogy a közvetlen a

vasutakhoz vezető utak mindig járható karba helyeztessenek. A fő utvonalak már legtöbb helyen elég jól kijelelvek. Azt, hogy ezeket azon községek tartozzanak jó karban tartani, a melyek határán átvonulnak, követelni nem lehet; mert nemcsak azok használják és rontják azokat, hanem az egész közlekedő nagy közönség; — és a jó és könnyü közlekedés a földmívelési termékek, ipar- és kereskedelmi cikkek könnyebb szállítása által, még azoknak is használ, a kik nem esnek a fő utvonalban. Tehát igazságtalan volna a jó karban tartással egyedül csak az utvonalban esőket terhelni.

Legbiztosabban és legigazságosabban eszközölhető a jó karban tartás úgy, ha először a községek közt felosztatik, hogy melyik, melyik utvonal csináltatásához tartozik járulni, — azután kiszabatik, hogy melyikre, milyen hosszú utvonal esik, s ez a hely színén is kijeleltetik, — még pedig állandólag és úgy, hogy azt a közönség is lássa, — kötelességökké tétetvén annak jó karban tartása.

Már az, hogy nyilvánosan tudva és kijelelve van, hogy melyik ut darab, melyik községé, ösztönözni fogja a jóra való községeket kötelességök teljesítésére. Annak tudata, hogy a mit egyszer jól megcsinálnak, az állandólag az ő gondozásuk alatt marad, és annak jó karban tartása azután sokkal kevesebb költségbe és munkába kerül, mint az elhanyagolt utvonale, még több ösztönt ad erre. A hanyagok méltán lesznek büntethetők és kényszeríthetők az által is, hogy az ő rovásukra csináltassék meg az, a mit ők elmulasztottak. — Most mikor ugyanazon község közmunka-ereje többnyire hol ide, hol oda fordittatik, az efféle érdeknek semmi hatása nincs. És ha egyszer leszolgáltatott a közmunka, kérdőre se lehet a leszolgáltót többé venni, hogy jól vagy hanyagul teljesítette-e azt, szakértelmet követelni pedig még kevésbé lehet. — Pedig a jó ut csinálása csakugyan szakértelmet igényel, szintugy az anyag megválasztásában, mint a munkateljesítésben és az időben.

A szomszéd-községi és határbeli utak jó karban tartása határozottan magoktól a községektől követelhető. Az elosztást és a nyilvános kijelelést itt is nagyon czélszerűnek tartanám épen az elmondott okoknál fogva. ⁴⁾

⁴⁾ „Az utakról“ szóló törvényjavaslat már be van terjesztve az országgyű-

Országunk vasutakkal elég szép terjedelemben be van már hálózva. De sok panasz van az egyes vonalak görbesége ellen, mely szerint azok nagy kerülőket tesznek, s ezzel nevelik a távolságot. Sok igazság van ebben. Még több hátrány különösen iparunkra nézve az, hogy összes vasutaink főképp a kiviteli és behozatali kereskedelemre számítvák; a belforgalom érdekét nagyon kevésé veszik figyelembe. Oly vonalunk, a mely az iparos felföldet, a termelő Alfölddel egyenes irányban kötné össze, ugyszólván egyetlen egy sincs. Még a különböző vonalaknak a forgalomban csatlakozása is első sorban mindig a kifelé menő irányt követi, és nem a belforgalom könnyítését.

Csak panaszkodni azonban itt sem ér semmit. Tenni kell. Legelőször is arra kell törekednünk, hogy a most számos társaság birtokában megoszlott apró vasutrészek minél hosszabb vonalon egy kézbe egyesíttessenek, hogy a különböző társaság részén szükséges átmenetel ne akadályozza a gyorsaságot, s ne szaporítsa a költséget; — továbbá hogy a gabonatermelő sík vidékek, az iparos hegyes vidékekkel minél előbb és minél egyenesebb vonalakkal köttessenek össze; — a közben már a meglevő vasutakon a vonatoknak egymással csatlakoztatása közben fordítottassék figyelem a belforgalomra; — ne pazaroltassék épen a

léshez és rövid időn napi rendre kerül. Ez a jelenlegi gyakorlat alapján igyekszik ugyan jobb rendet behozni: de valóban kívánatos volna, az eddigi gyakorlatnak helyesebb elvi alapokon megváltoztatása is. Sőt ily alakban, a mint van, szintén jogosan tehető erre némely észrevétel. Jelezen aligha helyes e törvényjavaslatban az, hogy azt: melyik vonal legyen vagy maradjon állami, megyei, vagy községi ut? e szerint nem a forgalom nagysága határozza meg, a mire nézve minden állami utról vannak statisztikai adatok, hogy t. i. 24 óra alatt átlag hány vonó állat közlekedik rajtok; hanem véglegesen a minister dönti el. Az is hibának mutatkozik ebben, hogy nincs kellő tekintet azon községi utakra, a melyek szintén bizonyos mértékben a közforgalmat közvetítik, és hogy azon községek, a melyek ily községi utak vonalában esnek, tul ne terheltessenek és az országos közmunka előnyéből helyesebb arányban részesíttessenek, jelesen azon községekkel szemben, a melyek az állami vagy megyei utak vonalában esvén, ez okból a községi-, sőt egy részben a dülő utcsinálási költségektől is megvannak kímélve, és az országos közmunkával csinált utakból még is több hasznot élveznek. Végre nem helyeselhető azon intézkedés sem, miszerint némely gyárak, a melyek az utakat nagyobb mértékben veszik igénybe, külön adóval megrovassanak.

Sz. P.

belföldi irányban oly sok idő az egyik irányban érkező és a másik irányban elindulás között; — végre kevesítettessenek a kezelesi szövevények, és a belföldi forgalomra is alkalmaztassanak legalább azon kedvezmények, a melyekben a külföldi kiviteli és behozatali forgalom részesítettetni szokott.

20. §. *Védvám.*

Nem válhatok meg e tárgytól úgy, hogy a védvámról ne szóljak.

Iparunk felvirágoztathatásának sokan ezt tartják legjobb, — sőt egyedül célra vezethető eszközeül. Különösen iparos osztályunk egy nagy része, nevezetesen a kis iparos, ebbe veti minden reményét. Tökéletesen elismerem én is, hogy a védvámnak igen nagy és jótékony hatása van; — mert ha visszanezünk az ipar történetére, azt találjuk, hogy csaknem mindenütt, a hol most az ipar virágzik, e virágzás kisebb-nagyobb mértékben a védvám szárnyai alatt fejtett ki.

Azonban én úgy látom, hogy hiu remény nekünk magunkat ezzel kecsegtetni. — Elmult az az idő, a mikor ezzel lehetett és kellett volna magunkon segíteni. Akkor lett volna ennek ideje, mikor még a nagy termelő gyáripar fel nem nőtt.

Most nagyon sok akadály van előttünk. Legelső: hogy gyáriparunk nekünk még nagyon kevés van. — A mi van, az eddig is védvám nélkül élt. — A mi iparunk, nagy részben még a műhelyes kézművesség körében mozog. A világ nagy ipara pedig a gépek tökéletesedése folytán óriásilag halad. Tehát a védvámnek ma már igen magasnak kellene lenni, hogy hatását arra, a mit védelemre kijeleltünk, csak remélhessük is. Másik ok, hogy az ipar különböző ágai úgy összefüggenek, mondhatni egymásból folynak, hogy ha egyiket védjük, akkor nyomjuk a másikat, és pedig minél magasabb vámmal, annál inkább. Például: ha a posztó, kelme és bőrgyártást védjük: akkor nyomjuk a szabó, csizmadia, cipész s mindazon ipart, a mely ezen anyagokból dolgozik. Ha a nyers anyag készítő ipart, a tovább dolgozóval együtt védjük: akkor se lesz egyéb a hatása; mert a nyers anyag készítő gyárak még védelem mellett sem fognak hirtelen fölvirágozni, s a nyers anyagot most szolgáltató külföldiek fölé emelkedni; — ahoz, hogy felvirágozzanak, sok egyéb

is szükségeltetik, nem csupán azon ármagasodás, a melyet a védvám előidézhet; — mire pedig ezek felvirágzanak, akkorra a nyers anyag magasított ára miatt, az abból dolgozó kis iparos csakugyan tönkre megy. Ha csak a végső kikészítést védjük: akkor méltatlanul és rosz mód szerint terheljük a fogyasztó nagy közönséget; mert annak csak az lesz a következése, hogy drágább lesz ugyan a kész munka: de azért csak külföldi behozott anyagból készül, s a mit a kitiltott munka védvámja fejében adunk, azt a külföldi nyers anyaggyártás emelésére dobjuk oda.

Szóval: védvámmal védeni az ipart, ma már igen nehéz; elnyomjuk azt, különösen a kisipart, a mi van, s ujat, vagyis nagygyáripart pedig, a mire, a mint a 8-dik §-ban kifejtettem, előbb-utóbb, legalább folyvást törekednünk kell, nem teremünk helyette. ⁵⁾

⁵⁾ Az én nézetem ez, a mit itt elmondottam. De vannak más nézetűek is. A közügy érdeke azt kívánja, hogy tisztuljanak az eszmék s utóvégre győzzön a jobb. Ugyanazért ide iktatom azon véleményt is, a melyet Gömöri Szontagh Pál országgyűlési képviselő s az előszó szerint, az e munka kiadásában intézkedő bizottság tagja közölt velem, a mely következő:

„Védvámra Ausztria ellenében épen az olta van nagyobb szükségünk, miolta a nagy termelő gyáripar felnőtt. Addig, míg Ausztriából ellenünk csak a kisipar versenyzott, és — tegyük hozzá — míg nehéz és drága volt a közlekedés, alig éreztük annak nyomását.

„De a védvámnak a legtöbb iparágra nézve nem is kellene igen magasnak lenni. Például: vasárukból, a melyekre évenként átlag 25 millió forintot adunk ki, Gömör- és Szepesmegye lakossága, számos elpusztult viz-hámor helyén, egy pár millió forint értékűt azonnal termelhetne, ha az olcsóbb pénzzel dolgozó és már amortizált tőkájü stajer és csehországi gyárak ellenében, a vám 10 százalékot tenne; — sárgaréz-pléhot, a melyhez a czing fémvegyületet Ausztriából kell hozatni, már 5 százalék vám védelme alatt is csinálhatnánk itthon.

„A mi pedig azt illeti, hogy: ha a posztót védjük, akkor terheljük a szabóipart, ezen látszólagos nehézség, a melyhez hasonlók minden nemzetközi szerződésben előfordulnak, — könnyen megoldható. Védjük a szabóipart is, ha maga a Confectió külön védelmet nem kíván, legalább annyival, — ha kíván még magasabb vámmal, mint a posztógyártást.

„Annyi igaz, hogy a védvám egymagában némely iparág meghonosításához nem elég: de általán véve mégis ez a leghatalmasabb eszköze az iparfejlesztésnek, a melyet minden állam alkalmazott és alkalmaz. Csak az a baj, hogy nekünk ezt ez időszerint alkalmazni még sem lehet. De annál nagyobb kötelességünk ennek hatása iránt az eszméket a közönségnél tisztázni, hogy a mikor 9 év múlva újra elő-

Annyival inkább ne fektessük tehát reményünket tovább folyvást csak a védvámra, mert az most ugy sem lehetne érvényesíthető, mivel ha egyéb akadály nem is volna, azt az Ausztriával ismét 10 évre megkötött s fenálló kereskedelmi és vámszerződés egymaga teljesen megakadályozza. A csupa reménykedés helyett, lássunk erélylyel hozzá s háritsuk el, — és teljesítsük legalább csak azt, a mite kis munkában röviden elmondottam; akkor nem ugyan egy gyorsan kelő hajnalon: de a szorgalom, — a szakértésre törekvő munkásság, — a gondos ta karékosság és a mindenikben kitartó erély sokszor megújuló hajnalán iparunk biztosan felvirágozni fog!

FÜGGELÉK.

A hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület ALAPSZABÁLYAI.

I. Czim, székhely, cél és eszközök.

1. §. „A hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület“ czim alatt országos egyesület alakul.

Az egyesület pecsétje: Magyarország czimerét tünteti fel „A hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület“ körirattal.

Az alakuló közgyűlés megtartatik, mihelyt 500 tag aláírás utján az egyesülethez csatlakozott.

2. §. Az egyesület székhelye: Budapest.

3. §. Az egyesület célja: a hazai ipar pártolása és terjesztése.

Az egyesülethez csatlakozó honleányok és hazafiak erkölcsi kötelességüknek vallják, egyéni, házi és gazdasági szükségleteiket lehetőleg hazai iparcikkék által fedezni.

4. §. Az egyesület céljának elérésére a következő eszközöket használja:

a) A hazai ipar emelése, mint elsőrendű nemzeti érdek iránti erkölcsi érzetet országszerte felébreszteni törekszik.

kerül e tekintetben a nemzet rendelkezési joga, világosan tudhassuk, hogy mit akarunk vagy kivinni, vagy az osztrákok javára feláldozni.“ Sz. P.

E szerint Sz. P. ur is elismervén a védvámoknak most legalább, alkalmazhatlanságát, én is megmaradok tehát nézetem mellett, Szerző.

b) A keresk. és iparkamrákkal, iparegyesületekkel, a házi iparegyesületekkel, nőegyletekkel, ipartársulatokkal és ipari intézetekkel az egyesület központja és vidéki közegei útján állandó összeköttetésbe lép, a hazai ipartelepek és iparosok termelési képességének, a cikkek árának kitudása, mintáknak beszerzése és a fogyasztó közönséggel való megismertetése végett.

c) Az ipartelepeknek, kézműiparosoknak és azon kereskedőcégeknek, melyek egyes hazai iparágakat felkarolnak, továbbá a megrendelési helyeknek, áraknak és mintáknak ismeretetéséről, valamint a visszaélések felderítéséről és megtorlásáról gondoskodik.

d) A hazai iparcikkek megrendelésének, elárúsításának bizományosok és ügynökök által közvetítéséről intézkedik.

e) Odahat, hogy a versenyképes hazai iparcikkek számára árucsarnokok és állandó kiállítások létesüljenek, valamint e cikkek kelendőse érdekében az egyesület tagjai közt fogyasztási szövetkezetek keletkezzenek.

II. Tagok.

5. §. Az egyesület tagja lehet, ki a fentemlített (3. §.) erkölcsi kötelezettséget elvállalni kész, és kötelezi magát a belépés évére 1 frt felvételi díjt és az azt követő három évre évenkénti 20 kr. tagsági díjat fizetni.

A tagok felvétele egyszerű jelentkezés folytán, az egyesület aláírási ívéen való aláírás által történik.

6. §. Minden tag azon évre, melyben az egyesületbe lép, a belépés után azonnal befizeti a felvételi díjat. Az évdíjak fizetésére való kötelezettség a következő naptári évtől számíttatik.

Azon tag, ki a belépési évet követő harmadik év lejáratáig kilépését be nem jelenti, újabb három évre kötelezettnek tekintetik.

7. §. Az egyesületi tagok a közgyűléseken szavazati és indítványozási joggal bírnak, s egyaránt választók és választhatók.

III. Az egyesület szervezete.

8. §. Az egyesület közegei:

- a) a közgyűlés,
- b) a központi választmány,
- c) a végrehajtó bizottság,
- d) a vidéki választmányok,
- e) az elnökség,
- f) a jegyző, pénztárnok és ellenőr.

A) Közgyűlés.

9. §. Közgyűlés évenként egyszer, tavaszkor az egyesület székhelyén tartatik, szükség esetére azonban az elnökség által

a közp. választmány határozatára rendkívüleg is összehívathatnak.

10. §. A közgyűlés napja a tárgysorozat megjelölésével 20 nappal előre hirlapi uton közzé teendő.

11. §. A közgyűlési határozatok érvényességére legalább 50 tag jelenléte és általános szavazattöbbség kívánatik. Azon esetben, ha nyilvános szavazásnál a szavazatok egyenlőn oszlanak meg, azon vélemény lesz határozattá, melyhez az elnök csatlakozik.

Ha a közgyűlésre a kitűzött időben 50 tag sem jelennek meg, s ily módon a közgyűlés nem lenne határozatképes, a meghiusult közgyűlés után legalább 20 és legfeljebb 30 nap múlva újjolag közgyűlés hívandó egybe, melyen a jelenlevők az első ízben is napirenden volt tárgyakban, számra való tekintet nélkül, határozatokat hozhatnak.

12. §. A közgyűlés tárgyai:

a) egy nő és egy férfi elnök, egy nő és egy férfi alelnök választása;

b) a központi választmány választása;

c) a központi választmány évi jelentésének tárgyalása;

d) a központi választmány által a végrehajtó bizottság javaslata folytán megállapított költségvetés előterjesztése és jóváhagyása;

e) 3 tagu vizsgáló-bizottság kinevezése a pénztári számadások felülvizsgálására;

f) határozathozatal a közp. választmány vagy egyes vidéki választmányok által előterjesztett indítványok felett;

g) az egyesület közgyűlésén a tagok által tett, és legalább 10 szavazat által pártolt indítványok és kívánatoknak a közp. választmány megvitatása alá terjesztése;

h) az alapszabályok megváltoztatása, mire nézve a jelenlevők kétharmadának hozzájárulása szükséges. A változások jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszterium elé terjesztendők;

i) az egyesület feloszlása s az egyesületi vagyon feletti végintézkedés tárgyában különösen e célból összehívott közgyűlés határoz, mely határozat érvényessége a jelenlevők kétharmadának beleegyezésétől függ. A feloszlási határozat az egyesületi vagyon feletti intézkedéssel együtt, végrehajtás előtt, jóváhagyás végett a m. kir. miniszterium elé terjesztendő.

13. §. Választásoknál, személyes kérdésekben és 10 jelenlevő tag írásbeli kívánságára titkos szavazásnak van helye.

Az elnökök és alelnökök választásánál általános, egyéb választásoknál viszonylagos szótöbbség kívánatik.

Minden gyűlés jegyzőkönyve három kiküldött tag által hitelesítendő, s az elnökön s jegyzőkönyvvezetőn kívül általuk is aláírandó.

B) *Központi választmány.*

14. §. A közp. választmány 30 nő és 30 férfi választott tagból áll, kik a közgyűlés által 3 évre választatnak és harmadrészen évenként új választás alá esnek, mely alkalommal az időközi üresedések is betöltetnek. A kilépő tagok az első 2 évben soroslással jelöltetnek ki; a későbbi években pedig a kilépésre nézve a választás éve határoz, oly módon, hogy minden évben a legrégibb tagok lépnek ki, kik azonban újra választhatók. A közp. választmánynak tisztüknél fogva tagjai a két elnök, a két alelnök, a jegyző, pénztárnok, ellenőr, a végr. bizottsági tagok és a vidéki választmányok elnökei vagy kiküldöttei (24. §.).

15. §. A központi választmány hatásköre:

a) választja titkos szavazattal és általános szótöbbséggel a jegyzőt, pénztárnokot és ellenőrt, továbbá viszonylagos szótöbbséggel a végrehajtó bizottságot;

b) szabályozza az ügyvitelt és megállapítja a vagyon- és pénzkezelési szabályzatot és a vidéki választmányok ügyrendjét;

c) meghatározza az egyesület fizetési tisztviseleinek fizetését;

d) megállapítja a végr. bizottság által készített költségvetést;

e) intézkedik a végr. bizottság által előterjesztett pénztári számadások, a könyvek s a pénztár koronkinti megvizsgálásáról;

f) tárgyalja a közgyűlés által hozzá utasított vagy a tagok által közvetlenül benyújtott indítványokat;

g) tanácskozik és határoz a körében felmerült vagy a végr. bizottság vagy a vidéki választmányok által elébe terjesztett tervek s javaslatok felett;

h) ellenőrködi a végr. bizottság működése felett, minél fogva ülésről-ülésre jelentés tételik annak működéséről.

16. §. A közp. választmány kéthavonként rendszeren ülést tart. Rendkívüli esetben azonban vagy a végr. bizottság, vagy valamely vidéki választmány kívánatára, az elnök által időközben is összehivathatik.

A közp. választmány ülésében érvényes határozathozatalra legalább tíz tag jelenléte szükséges.

A határozatok érvényességéhez a jelenlevők általános szavazattöbbsége, választásoknál viszonylagos szavazattöbbség kívántatik.

Egyenlő szavazat mellett, nyilvános szavazás esetében azon vélemény lesz határozattá, melyhez az elnök csatlakozott. A jegyzőkönyv hitelesítésére két közp. választmányi tag küldetik ki.

C) *Végrehajtó bizottság.*

17. §. A végrehajtó bizottság áll:

a) az elnökségből;

b) 6—8 bizottsági tagból, a pénztárnokból és ellenőrből,

kik a közp. választmány által egy évre választatnak. A végrehajtó bizottság tagjai nők és férfiak egyenlő számmal.

18. §. A végr. bizottság az egyesület ügyeit az alapszabályok, közgyűlési és közp. választmányi határozatok értelmében intézi, s ehhez képest:

a) gondoskodik, hogy az egyesület céljai az alapszabályokban kijelölt eszközök felhasználása által lehetőleg eléressenek;

b) az egyesület érdekeire vonatkozó terveket, rendszabályokat, javaslatokat kezdeményezi, azok életbeléptetése iránt módokat ajánl, s az erre vonatkozó közgyűlési vagy közp. választmányi határozatokat végrehajtja;

c) előkészíti a közp. választmányi közgyűlés tárgyalásait;

d) az évi költségvetés javaslatát s az időközben felmerült teendők költségterveit a közp. választmány elé terjeszti;

e) véleményt mond az egyesület körében, a közgyűlésen, a közp. választmányban, vagy a vidéki választmányokban tett és hozzá utasított, vagy saját keblében felmerült indítványok és javaslatok felett;

f) a vidéki választmányok határozatait átveszi, és egyes ügyeket tanácskozás, illetve foganatosítás végett hozzájuk utasít;

g) alkalmazza és elmozdítja az egyesületnek, a választmány választása alá nem tartozó, fizetési tisztségviselőit és szolgálait;

h) gondoskodik, hogy a 4. §. c) pontjában érintett értesítések a kellő módon megtörténjenek;

i) az összes kiadásokat jegyzőkönyvi határozat által utalványozza.

19. §. A végr. bizottság egyszer hetenkint ülést tart, melyeken érvényes határozathozására, legalább három tag jelenléte és általános szavazattöbbség szükséges. Három végrehajtó bizottsági tag kivánságára, vagy ha az elnökség vagy a közp. választmány szükségesnek tartja, rendkívüli végrehajtó bizottsági ülés is hívható össze. Egyenlő szavazat esetében azon vélemény lesz határozattá, melyhez az elnöklő csatlakozik.

D) *Vidéki választmányok.*

20. §. Az egyesületnek városokban, vagy több egymáshoz közel fekvő községben lakó tagjai vidéki választmányokat alakíthatnak.

Az egyesület céljai csak országos szervezkedés útján levén elérhetők, mennél több vidéki választmány alakítására fog törekedni.

21. §. A vidéki választmányok alakulatát 20 vidéki tag kezdeményezheti.

A vidéki választmányok saját keblökből elnököt, jegyzőt, és pénztárnokot választanak.

22. §. A vidéki választmányok feladata az országos egyesületnek törekvési céljait az alapszabályok, közgyűlési határo-

zatok, továbbá a közp. választmány, illetve végrehajtó bizottság utmutatása értelmében a maguk működése területén lehetőleg előmozdítani; e célból:

a) önállólag intézkednek a 3. §. a) b) d) és e) pontjaiban körülírt egyleti teendőkre nézve;

b) A közp. választmány és illetve végr. bizottság megkezeséseit hatáskörükben foganatosítják;

c) a működésük területén lakó egyesületi tagok járulékait beszedik és a 23. §. értelmében annak, a saját céljukra fel nem használt részét, a közp. bizottsághoz beküldik.

23. §. A vidéki választmányok ügyeinek intézésével járó metaláni pénzbeli kiadások fedezésére a tényleg beszedett helybeli tagdíjak fele igénybe vehető.

24. §. A vidéki választmányok elnökei tisztüknél fogva tagjai a központi választmánynak (l. 14. §.). Az elnök akadályoztatása esetében a vidéki választmánynak jogában áll helyette jegyzőkönyvi meghagyással más tagot a központi választmány gyűléseire kiküldeni.

A vidéki választmányok számára részletes ügyviteli szabályzatot a 15. §. b) pontja értelmében a központi választmány állapít meg.

E) *Elnökség.*

25. §. Egy nő és férfi elnök, továbbá egy nő és egy férfi al-elnök a közgyűlés által a 12. §. értelmében titkos szavazással 3 évre választatik.

Az elnökök az egyesületet hatóságok irányában képviselik.

Az alelnökök az elnököket, akadályoztatásuk esetében, mindenben képviselik.

F) *Jegyző, pénztárnok, ellenőr.*

26. §. A jegyző, vagy szükség esetén a jegyzők, a központi választmány által titkos szavazattal általános szótöbbséggel 3 évre választatik; szerkeszti a jegyzőkönyveket és a közp. választmány közgyűlési jelentéseit, továbbá az egyesület levelezéseit és irodai dolgait az elnökség, illetve végrehajtó bizottság utasítása értelmében végzi.

27. §. A pénztárnokot a központi választmány titkos szavazattal általános szótöbbséggel választja. A pénztárnok kezeli az egyesület pénzeit, a közp. választmány által megállapítandó vagyionkezelési szabályzat értelmében, a bevételekről és kiadásokról pontos pénztári és számadási könyvet vezet, az elnököknek részletes pénztári kimutatást bármikor, a központi választmánynak félévénként, rendes számadást pedig évenként a közgyűlésnek beadni tartozik. A befolyó pénzek a végr. bizottság által meghatározandó pénztárnoknál takarékpénztári könyvecskékre vagy esetleg a választmány által meghatározandó biztosított jövedelmező értékpapirokban helyeztetnek el.

28. §. Az ellenőr a közp. választmány által titkos szavazattal általános szótöbbséggel választatik; a pénztárt a vagyonnevelési szabályzat értelmében ellenőrzi.

IV. Vitás kérdések elintézése.

29. §. Az egyesület, a vidéki választmányok és az egyes tagok közt az egyesületi viszonyból támadható vitás kérdések kiegyenlítése a közp. választmány elé tartozik, mely ha barátságos uton nem sikerülne, akkor az 1868. évi LIV. t. cz. 9. czime III. fejezete értelmében választott bíróságnak van helye. E választott bíróság székhelye mindig Budapest.

Az 1875. évi május hó 2-ikán 1508. eln. sz. a. kelt az egyletekre vonatkozó belügyminiszteri szabályrendelet 9-ik pontjához képest: az egyesület az esetben, ha az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének folytatása által az állam vagy egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni feloszlítás terhe alatt, köteleztetik.

Budapest, 1876. decz. 3-án

Veres Pálné sz. Beniczky Hermin

ideiglenes elnök.

56273 szám.

Látta a magyar királyi belügyminiszter.

Budapesten 1876 évi december hó 9-én.

Tisza m. k.

DE BALLAGI GÉZA.

TARTALOM.

Előszó	Lap 3
Bevezetés	9

I. Szakasz. Az ipar fontossága Magyarországon.

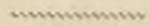
1. §. Micsoda okok követelik, hogy Magyarországon mindenk felett a hazai iparcikkek pártoltassanak ?	9
2. §. Van-e Magyarországnak az iparra hivatottsága vagy nincs ?	21

II. Szakasz. Az ipar hátramaradásának okai Magyarországon.

3. §. Általános tájékozás	24
4. §. Két nagyhatású régi ok	24
5. §. Ujkori okok. A külföldit kedvelő divat. Az olcsó tőke hiánya. A munkaerő drágasága. Az üzleti folytonosság. — a gyakorlati kitartás s általában a vállalkozási szellem hiánya	25

III. Szakasz. Az ipar előmozdításának eszközei Magyarországon.

6. §. Az ezen szakaszon fekvő sulypont	37
7. §. A hazai ipar tényleges pártolása s annak közvetlen eszközei	37
a) A régi védegyelet és a mostani Hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület. 1. Az egyesület központja. Nyilvánossági közeg. Megrendeléseket s elárusításokat közvetítő bizományosok. Központi iparcarnok Fogyasztási szövetkezetek. 2. Vidéki közegek	38
b) A királyi uralkodó ház udvara Magyarorszápon	44
c) Kormányunk, az összes miniszterium	45
8. §. A versenyképesség eszközei az ipar gyakorlata körül. Nagy termelés és munkafelosztás	45
9. §. Törvénykezési s adóviszonyok javítása	52
10. §. Olcsó tőke s szilárd hitel	53
a) A szorgalmas munkásság élesztése	55
b) A takarékoság élesztése	56
c) Az iparos hitel szervezése. Közös raktárak. Hitelszövetségek	57
11. §. A vállalkozási szellem s erősítésének eszközei. Vállalkozási vagyis termelési szövetségek és részvénytársaságok	60
12. §. Az iparos vállalkozás és hitel szervezésének két nagyszerű eszköze. Ingóssági hitelbankok ; kereskedelmi s iparbankok. Közraktárak	64
13. §. Hazánk iparviszonyainak ismerése	66
14. §. Önszegélyző és jótékony egyletek	68
15. §. Kiállítások, azok hatása s czélszerű rendezése	68
1. A különböző kiállítás czélja s feladata. a) Helyi és vidéki kiállítások. b) Az országos kiállítások. c) A világkiállítások	69
2. Előkészítés	71
3. Rendezés	73
4. Birálati szabályok	75
5. Az eredmény közhasznosítása	77
16. §. Az iparos becsületesség és pontosság	78
17. §. Iparos szakoktatás	79
18. §. Az ipartörvény módosítása	82
19. §. Közlekedésünk javítása	83
20. §. Védvám	87
Függelék: A hazai ipart pártoló és terjesztő egyesület alapszabályai	89

1874

S. u. Lohso

Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye
MONOGRAPHIÁJA.

Történelmi, föld- s természetrajzi, közhatósági,
társadalmi, nemzetgazdasági, régi és ujkori leírás.

Irta:

Galgóczy Károly,
a magyar tudományos Akademia levelező tagja.

Kiadja Pestmegye közönsége.

Három kötetben 60 nagy nyolczad iv, ára **5 forint**. Kapható a szerzőnél, Budapest szerb-utca 2. szám, és minden könyvtárúsnál.

Az erdőségek és a befásítás fontossága Magyarországon,

éghajlati s nemzetgazdasági tekintetben,

A magyar tudományos Akademia által 80 darab arannyal jutalmazott pályamű.

Irta:

Galgóczy Károly,
h. ügyvéd, okleveles gazda, s a m. tud. Akademia lev. tagja.

Kiadja a Nemzetgazdasági egyesület.

Tíz iv nagy nyolczad rét. Ára **1 frt**. Kapható a szerzőnél. Budapestben szerb-utca 2. sz. és minden könyvtárúsnál.

